

J a l m a r i J a a k k o l a .

Pohjois-Satakunnan vanha eräkulttuuri.

I.

Kysymys Pohjois-Satakunnan erämaista muodostaa kieltämättä varsin omaperäisen luvun Satakunnan vanhinta asutus- ja kulttuurihistoriaa. Ja tämä omaperäisyys johtuu ehdottomista, vieläkin selvästi todettavista maantieteellisistä ja asutuksellisista tekijöistä.

Niinpä voi helposti havaita, että Kyrön alue maantieteellisessä suhteessa verrattain selvästi eroaa muinaisen Pirkkalan mahtavasta järviolueesta. Muinaisen Pirkkalan keskuksesta vievät näet valtavat vesireitit eri ilmansuuntiin antaen täten sen eräteille ja varsinkin niille, jotka johtavat pohjoista kohden, ilmeisen suurpiirteisyyden, selvyuden ja yksiviivaisuuden. Ja selvyyttä Pirkkalan ja Kyrön erävesien välillä oli omiaan tehostamaan sekin, että valtavyylä Kyrön vesireitiltä, jolta pääsy vähäisiä vesiä myöten ja pienempien esteiden yli Näsijärvelle ja sieltä pohjoiseen päin tosin ei ollut kokonaan suljettu, johti, kuten tunnettua, Kokemäenjoelle.

Samantapainen maantieteellinen raja kuin Kyrön eräkulttuurilla suurin piirtein katsoen on muinaisen Pirkkalan eräreittiä, s. o. Näsijärven vesistöä, vastaan on sillä myöskin länsi- tai paremmin sanottuna lounaispuolella. Ei tarvitse näet kuin vilkaista karttaa voidakseen todeta, että n. s. Hämeen kangas muodostaa pitkän Hämeenkyröstä Kankaanpäähän asti ulottuvan vedenjakajan toisaalta kankaan lounais- toisaalta sen koillispuolisten vesien välillä. Itsestään selvää näin ollen onkin, että tästä suuresta harjasta aikana, jolloin vedet sekä teinä että riista-alueina olivat perin tärkeitä, tuli mitä luontaisin intressiraja. Jos lisäksi tarkastaa, mistä vesistösystemistä käsin oli saatavissa määräävämpi ote itse kankaaseen, niin näkee heti, että maantieteellisesti tällainen valtaus oli paljoa

· Vrt. tässä kohden lähemmin tutkimustamme: Pirkkalaisliikkeen synty s. 64. ja seur.

· Vrt. kankaasta, sen suunnasta ja muodosta V. Oksasen artikkelia: Hämeen kangas. Satakunta IV ss.a 177—91.

helpompaa Kyrösjärven osittain kankaan suuntaan ja verrattain läheltä sitä kulkevilta vesiltä kuin paljoa kauempana ja epämukavammin sijaitsevan Kokemäenjoen rantamailta päin. Puheena oleva asianlaita lienee määrännytkin, että kangas yleisessä tajunnassa ilmeisesti jo varhain on laskettu »Kyrön» puolelle. Tällaiseen käsitykseen viitannee esim. Eurajoen seudulta merkitsemämme puheentapa: »On niin autio kuin Kyrön kangas», niissä selvästi »Kyrön kangas» tarkoittaa samaa kangasta, mitä kirjallisuudessa on totuttu nimeämään Hämeenkanakaaksi.

Että toisaalta Hämeenkangas, toisaalta Näsijärven vesistö myöhemminkin säilyvät suurina intressirajoina, on luonnollista jo asutusvirran kannalta. Kun asutus maantieteellisesti on Hämeenkankaan ja Näsijärven väliselle alueelle voinut tulla vain Kyrösjärven eteläpuolisesta Kokemäenjoen laaksosta, niin on ilmeistä, että jo itse rintamaalla on alkuaan voinut tapahtua intressialueiden suurpiirteinen jako. Ei näet voi ajatella mahdolliseksikaan, että Kyrösjärven vesistöön pyrkivät olisivat voineet tulla tänne vain kääntyäkseen sittemmin Hämeenkankaan yli länteen (lounaaseen) päin tai — selvemmän tien tarjona ollessa — pyrkiäkseen yksinomaaisesti tai etupäässä tätä tietä Näsijärven vesistöön. Ja vaikka asiain tila osittain muuttuikin senjälkeen kun Kyrösjärven eteläpäähän asettui vakainaista asutusta, niin ei sikäläisen väestön suinkaan tarvinnut erätarpeidensa tyydyttämiseksi lähteä »merta edemmäksi kalaan». Sillä oli näet varmaan jo itse Kyrösjärvellä ja siitä lähteillä eräreiteillä siksi riittävät ja edulliset erämaat, ettei pitkiä syrjämatkoja puoleen paremmin kuin toiseenkaan voi järkevästi perustella. Sitäpaitsi on selvää, että Hämeenkyrön varhaisin asutus enemmän tai vähemmän itsenäistyttyäänkin oli maantieteellisesti suuresti riippuvainen vanhoista rintamaistaan. Itsestään selvää lisäksi on, että sikäli kuin asutus- ja eränkäyntiharrastus kasvaa Kyrösjärven reitillä, samainen harrastus voimistuu myöskin toiselta puolen Hämeenkankaan länsipuolella ja toiselta puolen Näsijärven reitillä. Ja takeena näiden intressiteiden voimaperäisestä nautinnosta oli jo niiden rinta-alueiden asutuksellinen voimakkuus. Sekä itäinen osa Ylä-Satakunnan rintamaata, joka lähemmin tunnetaan Pirkkalan nimellä, että läntinen osa sitä ovat näet asutuksellisilla

· Vrt. Oma Maa V (ens. pain.) s. 713.

· Jo se seikka, että Kyrösjärven reitin asutus rautakautena on elimellisessä yhteydessä etelään, kun sitävastoin sen pohjoispuolella on hiatus, on tästä vakuuttavana todisteena. Vrt. Hackman: Die ältere Eisenzeit in Finnland, kartta, ynnä Suomen kartasto N:o 50.

voimasuhteillaan varmaan verrattain helposti voineet pitää eräreitinsä puhtaina saman ja elimellisen rintamaan keskuksesta lähteneistä eränkävijöistä ja uutisasujamistosta. Eräkonfliktin kysymyksessä olevilla sivustoilla teki lisäksi mahdottomaksi Kyrösjärven reitinkäyttäjien suuret maantieteelliset edut pohjoisessa: heillä oli hallussaan huomattavasti suurempi erätie Pohjanlahdelle kuin heidän läntisillä ja itäisillä sivustanaapureillaan.

II.

Miten suuressa määrässä Kyrön eränkäynti on muodostunut edellä kuvattujen maantieteellisten ja asutuksellisten edellytysten mukaiseksi, voidaan helposti todeta vertaamalla Kyrön eräomistusta ja -asutusta vastaaviin ilmiöihin sen kummallakin sivustalla.

Niinpä on kyröläisillä muinaisen Pirkkalan eräreitillä verrattain harvoja eräkappaleita. 1500-luvun eräluetteloiden mukaan tavataan järempänä mainituilla Kyrön kylillä seuraavat eräpalstat:

J u h t i m ä k i . *Tapiolahti* (Tapiolax), 1571, Ruovedellä, Jäminginselän koillispuol., läh. Tapion kylää ja taloa.

R i i k a l a ja S a s s i . *Visuvesi* (Visu insiöö), 1552, nyk. Visuvedellä, Ruovedellä.

R i i k a l a . *Leivuniemi*? l. *Lemminniemi* (Leijuuniemi) 1564, (Levuniemi, Lemminniemi) 1562, 1567, läh. ed., todennäk. Virtain puolella.

R i i k a l a . *Jähdyspohja* (Jähdyspohia), 1564 = nyk. Jähdyspohja Virroilla.

K i e r i k k a l a . *Vaskivesi* (Vaskivesi), 1552 = nyk. Vaskivesi Virroilla.

Että edellä mainittu määrä eräkappaleita, joista lisäksi osa, kuten esim. Juhtimäen nuoren eräkylän eräkappaleeseen nähden on asianlaita, saattaa olla myöhäisiä, muodostaa vain pienen murtoosan muinaisen Pirkkalan eräomistusta ja -asutusta, on helposti todettavissa, jos vertaa sitä koko muinaisen Pirkkalan mahtavaan, jo aikaisemmin kuvaamaamme eräomistukseen. Niinikään voidaan tämäntapaisessa vertailussa havaita, että Kyrön varmasti todettava eräomistusta tavataan vain muinaisen Pirkkalan läntisimmällä

* Vrt. tutk. Pirkkalaisliikkeen synty s. 124.

* Sam. tutk. s. 127.

* Sam. tutk. s. 128.

* Vrt. tutk. Pirkkalaisliikkeen synty ss. 119-31.

s. o. suoraan Näsijärvestä pohjoiseen johtavalla eräreitillä ja tälöinkin vain etäisemmillä erämailla. Jo tämäkin seikka osoittaa, että Kyrön erämiesten toiminta tällä reitillä on muinaisen Pirkkalan eräelämän rinnalla vain jonkinlainen syrjäilmiö. Ja selitysikin sille on mitä yksinkertaisin. Kaikki ne Kyrön vanhat kylät, jotka esiintyvät edellä lueteltujen erä-alueiden omistajina, ovat joko Kyrösreitin lasku-uoman partaalla tai sen itäpuolella, joten ne maantieteellisesti tulivat siksi lähelle Pirkkalan rajaa, että niiden, varsinkin kun niillä lisäksi oli Mahnalanselän ja Lemmakkalan ohi ainakin jossain määrin luonnollinen vesitiekin Näsijärvelle, pyrkimys ja pääsy muinaisen Pirkkalan erävesille käy varsin hyvin ymmärrettäväksi.

III.

Kenties vielä selvemmin näkyy Kyrön suurten eräintressien erillisuus Huittisten ja vanhan Sastamalan vastaavista intresseistä. Tämän osoittamiseksi riittänee vain ylimalkainenkin silmäys viime mainittujen alueiden eräteiden suuntaan.

Kun erälinjat:

Eura->Eurajoki < Eurabominne

↓
Luvia

Kokemäki, Kumo->Kokemsaari, Kuumainen, Kumboa,

↓Ahlainen

tekivät huittislaisten eränkäynnin mainittuihin suuntiin mahdolltomaksi, jäi Huittisten asukkaille, joita heidän alueensa erikoinen vesirikkaus epäilemättä jo aikaisin houkutteli ja pakotti eränkäyntiin, vain Kokemäen asukkaiden selkäpuolitse tie erämaalle. Ja Kokemäen vanhat asutus- ja maantieteelliset elinkeinosuhteet näyttävät kaikin tavoin edistäneen huittislaisten koilliseen suuntautuvia eräintressejä. Niinpä sijaitsee Kokemäen varsinainen valta-asutus Säpilännokan länsipuolisessa syvässä »kokemassa»- ja tästä länteenpäin vievän riistarikkaan ja antoisille merenranta-alueille johtavan valtavyölyän varsilla. Tärkeintä huittislaisten eräintressien kannalta kuitenkin oli, että asutus Säpilännokan kohdalla, jossa Kokemäenjoki tekee syvimmän koukeron pohjoiseen, on milteipä

* Vrt. tähän nähden esim. J. VV. Ruuth: Satakunnan asutusoloista keskiajalla, er. paik., Hist. Ark. XV, Hist. Aikak. 1919 ss. 114-16, y. m.

* Vrt. tähän nähden Heikki Ojansuun etymologiaa Kokemäki-Kouma. H. Ojansuu: Suomalaista paikannimitutkimusta ss. 121-123.

poikkeuksetta asettunut juuri tämän nokan puoliselle Kokemäenjoen rannalle.¹ Tällainen asutustilanne ei ole helposti selitettävissä, jos edellyttää seudun asukkailla olleen voimakkaan pyrkimyksen joen yli pohjoiseen päin. Sitävastoin ymmärtää nyt kysymyksessä olevan asutustilanteen erinomaisesti, jos ottaa huomioon, että pitkän Säpilänniemen ympärille kiertyvä Kokemäenjoki ja sen haaraelmat ja laajennukset niemen itäpuolella ovat Säpilänniemen seuduilla asuvalle väestölle jo alunpitäin tarjonneet siksi laajan ja antoisan riista- ja kalastusalueen, että käynti Kokemäenjoen pohjoispuolisille erävesille, jonne ei edes huomattavampia vesiteitä johda,² ei ole taloudellisesti kannattanut. Täten jäikin pohjoispuolelle Säpilännientä ja Kokemäenjokea kokemäkeläisten eräintressien kannalta verrattain köyhä ja muuhun kuin ehkä itse metsämaihin ja metsästykseseen nähden — jonka tärkeyteen Säpilänniemen itäpuolisen Kyttälän jo keskiajalta periytynyt nimikin tuntuu viittaavan³ — verrattain vähäantoinen eräalue. Kun tämä kokemäkeläisten pääasiallinen metsäalue heti Kyttälän itäpuolella liittyy siihen asutusalueeksi kelpaamattomaan, suureen, yhtenäiseen vesi- ja suoalueeseen, jonka Puurijärvi, Korkiasuo, Kruunun Isosuo, Vähäsuo, Kiettareen suo, Ronkan suo, Raijalanjärvi, Järven suo, Ämmänsuo, Toivarin suo ja Lauhan suo muodostavat, niin jäi Kokemäen itäpuolelle pitkä ja laajahko maantieteellinen vyöhyke, jonka valtaamiseen Kokemäen asutuskeskuksella ei ollut juuri minkäänlaisia asutuksellisia tai maantieteellisiä edellytyksiä. Aivan toisenlaisia olivat nämä sitävastoin Huittisten puolelta. Niinpä muodosti Huittisten pitäjän varsinainen pääasutuskeskus, s. o. Kokemäenjoen ja Loimijoen välinen niemeke, mitä kiitollisimman asutuksellisen tukikohdan juuri puheena olevan suoalueen valtaamiselle, jotapaitsi huittislaisten antoisat rantaniityt Kokemäenjoen varrella vielä meidänkin päivinä — ja ilmeisesti oli niin aijemminkin asiantaita — ulottuvat miltei koko suoalueen halki. Kiitollisinta huittislaishalle oli kuitenkin se seikka, että heille heti niittyalueiden takaa avautui Korkian suon ja Kruunun Isonsuon välitse erittäin edullinen vesitie Puurijärvelle ja tätä pitkin Kauvatsalle — tämän nimenkin ovat erämiehet helposti voineet antaa alueelle, jonka

¹ Tämän tosiasian voi osittain todeta vielä Kokemäen nykyisestäkin asutuksesta.

² Täälläpäin sijaitsee, kuten tunnettua, Kynsikangas.

³ Nimi esiintyy jo aikaisimmissa verokirjoissamme, mutta viitannee tuskin siitä päättäen, että se johtuu ruotsalaisesta »kyttä».. »skytte»-sanasta, varsin kaukasiin aikoihin.

kautta kuljettiin kauas¹ — ja suurelle Sääksjärvelle. Sikäli kuin maantieteellisiä vesistösuhteita edelleen pidetään eränkännille määrävänä, voi helposti havaita, että vesitiet olivat mahdollisimman mitättömiä Sääksjärven pohjoispuolelle², mutta sitä kiitollisempia luoteiseen päin, s. o. Kullaan pikku järville ja joille, mitkä — jo itsesäänkin rikkaina riista-alueina — varmaan aijemmin, kuten tänä päivänäkin, toisaalta ulottuivat Sääksjärven lähistölle saakka, toisaalta avasivat esteettömän vesitien luoteiseen päin merelle, minkä erikoista arvoa sisämaan eränkävijöille tuskin voi tarpeeksi korostaa.

Vesistö- ja asutussuhteiden ollessa sellaisia kuin edellä on kuvattu, tulee yhteys sellaisten jo aikaisin yhdistettyjen nimien kuin Hvittis, Hvittisbofjärd³ (= Ahlainen), Keikyä,⁴ Keikunsaari⁵, Keikvesi,⁶ Sastamala ja Sastmola⁷ (= Merikarvia) kauttaaltaan luonnolliseksi. Miten uskollisesti historiallisesti todettavat asutussuhteet ovat noudattaneet kuvattuja edellytyksiä, käy selville jo J. W. Ruuthin valaisevasta Satakunnan asutusoloja koskevasta tutkimuksesta. Yhdistämällä siinä mainittuihin tietoihin eräitä lisiä saamme huittislaisten vanhasta eränomistuksesta seuraavanlaisen luettelon.

Huittinen.	<i>Kulkkila,</i>	1540	Sääksjärven partaalla. ⁶
»	<i>Vaskunmaa.</i>	»	länsipuolella.
Samp u.	<i>Joutsijarvi</i>	1587, 1588. ⁸	Kullaalla.
Huittinen.	<i>Pyhäjärvi?</i>	1455, ⁹	Kullaalla.
»	<i>Luolajärvi?</i>	1455 ⁹	»

¹ Tämän nimiselityksen olen kuullut jo prof. Heikki Ojansuu-vainajalta. Kauvatsan merkityksestä eränkululle voinee osittain saada selityksensä sekin tosiasiasta, että täällä viimeiseksi on säilynyt eränkululle niin perin tärkeä veneenvalmistustaito. Vrt. tässä kohdin Efr. Carenius: »Physico-Oeconomisk Beskrifning öfwer Hwittis Sokn s. 51: »Pä en kanti Cauwatza Capell, gjöres bätar til afsalu, för hela soknens behof».

² Tällä taholla on n. s. »Satakunnan selän» haaraelmia. Vrt. Arvo Vartia: Otteita Lavian pitäjänkertomuksesta. Satakunta I.

³ Efr. Carenius: Oeconomisk Beskrifning etc ss. 45—46.

⁴ Vrt. nimiin nähden ed. main. tutk. s. 7.

⁵ Vrt. Keikyän ja Ahlaisten Keikveden ynnä Sastamalan ja Sastmolan yhdistämistä. K. Killinen: Kiinteitä Muinaisjäännöksiä Ulvilan kihlakunnassa. Bidrag till kännedom af Finlands natur och folk XXXIII s. 136.

⁶ J. W. Ruuth: Satakunnan asutusol. keskiajalla s. 11.

⁷ Esiintyy vielä vanhoissa kartoissa Huittisiin kuuluvana.

⁸ J. W. Ruuth: ed. main. tutk. s. 11.

⁹ Musta kirj. s. 455, missä nimet esiintyvät muodoissa Pydheierffwe ja Loloierffwe. Myönnettävä on, että edellisen nimen alkuosaa on vaikea ehdottomalla varmuudella todeta. Jälkimmäinen sitävastoin tarkoittaa ilmeisesti Luolajärvinimeä. Efr. Carenius määrittelee lähemmin niiden aseman: »Pyhäjärfw och Lolojärfw Sjöar, belägne, den förra i Säkylä, och den sednare i utmarken emellan Hwittis, Cumo och Ulfsby Soknar». Efr. Carenius ed. main. tutk. s. 46.

»	<i>Palus</i> , 1556.	·	»
»	<i>Noormarkku</i> , 1587	·	nyk. <i>Noormarkku</i> .
Palus.	<i>Noormarkku</i> , 1589	·	»

IV.

Yhtä edullisessa asemassa kuin Huittinen oli Kauvatsan tietä »nautittaviin erämaihin»¹ nähden, olivat vanhan Sastamalan, s. o. nykyisen Tyrvään ja Karkun seudun asukkaat heidän rintamailtaan luoteista päin johtaviin eräteihin nähden. Ettei huittislaisten eränkävijäin voima, joka ilmeisesti oli ensi sijassa käytettävä merelle pyrkimiseen, riittänyt vesilinjalla Sääksjärvi—Mouhijärvi—Suodenniemi katkaisemaan vanhan Sastamalan asukkaiden pääsyä erälle, on niin ilmeistä, ettei se kaivanne erikoisempaa perustelua. Niinpä sijaitti mainittu vesilinja miltei joka kohdaltaan vain noin parin peninkulman päässä muinaisen Sastamalan Kokemäenjoen varrella sijaitsevasta rinta-asutuksesta ja oli täten miltä kohdalta hyvänsä katkaistavissa. Erälinja Kiikka—Kiikoinen—Kiikoisjärvi, jonka vieritse vieläkin vanha rajalinja kulkee, merkitseekin yhtä selvää ja vanhaa sastamalaisten läntistä eräseinää huittislaisia vastaan kuin linja Mouhijärvi—Suodenniemi—Lavia, jonka lähellä pohjoispuolella raja Kyröä vastaan kulkee, koillista vastaan. Ja kun vetämiemme ääriinjojen väliset vesitiehyeet säännöllisyydellä, jonka merkitystä ei ole vähäksi arvioitava, johtavat luoteispuoliselle erämaalle ja viime kädessä Laviaa päin, niin on tämän maantieteellisen välttämättömyyden pakosta eränkävynninkin täytynyt suuntautua juuri tänne ja lähinnä Lavian Karhijärveä kohden.² Ja Karhijärvestä johti saniainen luontainen välttämättömyys eränkävintä edelleen linjaa Inhottujärvi—Isojärvi sastamalaisillekin tärkeälle Pohjanlahdelle. Miten täydelleen erävaltaus on muodostunut osoitettujen maantieteellisten edellytysten mukaiseksi, käy selville seuraavien erälinjojen eräluettelosta.

Linja Kiikka->Kiikoinen.

¹ J. W. Ruuth; Ed. main. tutk. s. 12.

² Kuinka varhaisista oloista on kysymys, näkyy siitä, että ulvilalaisillakin jo v. 1402 Noormarkussa esiintyy vakiintunutta viljelystä. Vrt. Muist. kirj. s. 220.

³ »Bruka eriemarck», kuuluu 1500-luvun verokirjojen varsinaiseen eräterminologiaan.

⁴ Että perinnäistietokin valtavasti viittaa juuri kysymyksessä olevaan asutus-suuntaan, näkyy Vartian edellä main. tutk. Satakunta I s. 221.

Kiikka. *Kuorsumajärvi* (Kuorsuma träsk), 1552¹. Ilm. sama kuin nyk. Kuorsumajärvi, Kiikoistenjärven ja Karhian järven keskivälillä.

Linja Sastamala->Karhijärvi.

Tyrvää? *Riutta* (Rutha), 1692.² Ilmeisesti sama kuin nyk. Riutala, Karhijärven eteläpuolella. Alue ilmoitetaan otetuksi viljelykseen »hämäläisten erämaista»: »för een tijdh seedan ähr af Taffwasternes Eramar uptagit». Siihen nähden, että kysymyksessä olevan paikan etelä- ja länsipuolelle on merkitty »Torffwes Sochens Erema», tarkoitettanee »hämäläisilläkin» tämän pitäjän yläsatakuntalaisia = »hämäläisiä»³.

Tyrvää? *Mustanoikia* (Mustan äijgia), 1685.⁴ On kartalle merkitty Karhijärven eteläpuolelle. Ehkä sama kuin nyk. näillä seud. sijaitseva Mustajoki.

Kiikanoja. *Karhijärvi* (Karhi träsk), 1552⁵ — nyk. Karhijärvi.
Kairila, Urmia. *Karhijärvi* (Karhia träsk), 1552⁶ = nyk. Karhijärvi. Kairila niminen kylä tavataan nyk. jonkun matkaa Karhijärven länsipäästä pohjoiseen.

Vinkkilä. *Riihonpohja* (Riiho pohia), 1552.⁷ Tarkoittaa ilmeisesti nyk. Riihonlahden pohjukkaa Karhijärven pohjoisrannalla. Kun Riihonlahden länsipuolelta lisäksi tunnetaan nimet Haunia ja Kalliala, jotka Vinkkilän kanssa kuuluvat samaan vanhaan kolmanneskuntaan, »Kallela triding», niin näyttää Tyrvään (Kallialan) erämaa aikoinaan käsittäneen miltei koko Karhijärven pohjoisrannan.

¹ Valt. ark. N:o 130 a.

² Maanmitt. hali. ark. A I¹.

³ Ettei maanmittari ole pannut toimeen tutkimusta siitä, olivatko eräät alueet todella tällöin varsinaisen Hämeen asukkaiden hallussa, on katsottava kutakuinkin varmaksi. Mitsen vähän he parhaimmassakaan tapauksessa saivat selville paikan entistä asutusta tai entisiä eräoikeuksia, osoittavat esim. vanhimmat karttaselitykset. Väin perin harvoin tavataan viittausta edes 1500-luvun kirjallisiin lähteisiin, jollaisia kuitenkin, kuten esityksestämme toivomme käyvän selville, varmuudella on ollut olemassa. Ja missä maanmittarit ovat yksityiskohtaista perinnäistietoa muistiinmerkinneet, siellä ei näy jälkeäkään siitä, että varsinaisen Hämeen asukkailla olisi ollut pohjoisessa Satakunnassa eräoikeuksia. Kun eivät myöskään meidän aikoihimme säilyneet perinnäistiedot eivätkä edes 1500-luvun monet erälähteet, joista esim. vuoden 1552 ilmoitukset nimenomaan perustuvat järjestelmälliseen, koko pohjoisen Satakunnan erämailta koskevaan tutkimukseen, tiedä mitään varsinaisen Hämeen eräomistuksesta täälläpäin, niin mistä olisi maanmittari 1600-luvun lopussa saanut monet ilmoituksensa täkäläisistä hämäläisistä?

⁴ Maanmitt. hali. ark. A I¹.

⁵ Valt. ark. N:o 130 a.

Linja Karhijärvi->Inhottujärvi.

Karkku? *Lassila*. 1628,¹ 1692². Etelä- ja itärajalle on karttaan merkitty: »Ödemarck som ännu ähr obesatt och brukas nu fortijden af Taffwastarne». Vrt. »hämäläisiin» nähden ann. sek Kallio. *Inhotta järvi* (Inhoijttu träsk), 1552³ = nyk. Inhottujärvi.

Linja Inhottujärvi->Isojärvi.

Pukara. *Torajärvi* (Tora träsk) 1552³ = nyk. Torajärvi Noor-markussa.

Kortejärvi. *Torajärvi* 1662⁴ = nyk. Torajärvi.

Kutala. *Kylänjärvi* 1689⁵, läh. Finpyytä.

Vahalahti. *Poosjärvi* 1633⁶ = nyk. Poosjärvi.

Kallo., *Pomarkku*, 1629⁶ 1692⁷. Viimemainitun vuoden karttaan on merkitty: »Ödemarck som nu är obesatt och brukas nu förtijde af Taffwastarne». Vrt. »hämäläisiin» nähd. ed. ann. sek

Linja Isojärvi->Merikarvia.

Järventaka. *Otamo* 1552?⁸ 1595⁹, 1665⁹ = nyk. Otamo, Isojärven pohjoispuolella.

¹ J. W. Ruuth: ed. main. tutk. s.

² Maanmitt. hali. ark. A I¹.

³ Valt. ark. N:o 130a.

⁴ J. W. Ruuth: ed. main. tutk. s. 14. Saattaa mahdollisesti kuulua elimelliseen yhteyteen edellisen kanssa.

⁵ Ruuth: sam. paik.

⁶ J. W. Ruuth: ed. main. tutk. s. 15.

⁷ Maanmitt. hali. ark. A I¹.

⁸ On hyvin todennäköistä, että Otamo esiintyy nimettömänä eräalueena, jo vuoden 1552 eräluettelossa, minkä mukaan olemmekin tämän vuoden merkinneet kolmelle eräkappaleelle. Karkun erämaiden joukossa mainitaan näet eräs ilmeisesti yhteisnautinnon alainen eräalue, jonka omistavat Jöns Käki ja Martti Tani Selkeestä Pentti Kiurala ja Järventaan Lassi. Jo sellainen harvinainen tosiasia, että v. 1552 kolmella kylällä, jotka kaikki myöhemmin juuri Otamossa esiintyvät eränomistajina, on yhteistä erää, puhuu voimakkaasti Otamon hyväksi. Samaan suuntaan puhuu myöskin erän etäisyys rintamaalta. Kun Nuupalan erä Otamossa ilmoitetaan olevan 12 penikulman päässä rintamaalta ja kun myöskin nyt kysymyksessä oleva karkkulainen yhteiserä, jonka jo karkkulaisten yleisten eräintressienkin kannalta täytyy olla luoteisella suunnalla Karkusta lukien, ilmoitetaan olevan saman välimatkan päässä emäkylistä, niin ei kernaasti, varsinkin huomioon ottaen, että Nuupala ja kysymyksessä olevat karkkulaiset eräkylät ovat suunnilleen yhtä kaukana Otamosta, muu kuin tämä voine tulla kysymykseen.

⁹ Nämä vuosiluvut olemme tähän ja seuraaviin eräilmoituksiin merkinneet Ylä-Satakunnan tuomiokirjan mukaan v:lta 1665, jossa viitataan v. 1595 annettuun päätökseen ja jossa annetaan yksityiskohtainen selonteko täkäläisistä eräoikeuksista: Otamo, Jarfwentaka Mathiae Martini, Palviala Jöns Harsus, Kiurala Markus, Sälchis.

Kiur a l a .	<i>Otamo</i>	1552?	1595?	1665	·	Sam.	paik.	kuin	edelläni.
Kittilä .	<i>Otamo</i>	1595?	1665	·		»	»	»	»
Nuupala	<i>Otamo</i>	1595,	1665	·		»	»	»	»
Palviala	<i>Otamo</i>	1595,	1665	·		»	»	»	»
Selkee	<i>Otamo</i>	1552?	1595,	1665	·	»	»	»	»
Selkee	<i>Lautjärvi</i>	1551?	1665	=	=	nyk.	Lautjärvi,	Otamon	pohjoispuolella.

Annetun eräluettelon johdolla on Satakunnan eräelämästä tehtävissä erikoisen tärkeitä sekä positiivisia että negatiivisia päätelmiä. Niinpä voidaan edellisessä suhteessa todeta, että huittislaisilla on erikoisen itsenäinen sekä kokemäkeläisten että sastamalaisten eräteistä erotettava erätiehye meren rantaan aivan samoin kuin Kokemäenjoen eteläpuolella euralaisten ja kokemäkeläisten eräalueet ja ilmeisesti alkuperin myöskin erätiet olivat erillään toisistaan. Yhtä selvästi erosi sastamalaisten erätie toisaalta huittislaisien, toisaalta kyröläisten eräalueesta: edellisillä oli korkeintaan Noor-markun kohdalla s. o. Torajärven-Poosjärven reitillä ristiriitaisia intressejä, kyröläisistä ei sitävastoin näy sastamalaisten vanhalla

Erich Käkis, Kittilä Anders Erichssons, Nuupala, Peer Oleffssons och Erich Karhus ibidem rätta bolstadh. Ylä-Satak. tuomiok. 1665, fol. 879 ja J. W. Ruuth: ed. main. tutk. s. 15.

· Ylä-Satak. tuomiok. 1665, ed. main. paikka.

· Nuupalan eränautinto näyttää kaikesta päättäen vielä 1600-luvulla olleen täydessä voimassaan, kuten näkyy seuraavasta, erääseen 1600-luvun karttaan merkitystä selityksestä: Till denne by finns een erämarck och är beläghen här ifrån 13 mijll, utjh Ulffsby Sochn beläghen, Påmarck b:nd. Som utaff gam:lld här under leghat haffwer. Der finns allehanda tarffweskogh och fijskiewatn. Maanmitt. hali. ark. AI.

· Mainittuna vuonna tuomitaan Klaus Kurjen antaman tuomion perusteella Selkeen Matille ja Rossille samasta, kylästä oikeus vanhaan kalaveteensä Vatkekosken ja Karvijoen (Vatkekoske oc Karueiok) välillä. Jo se seikka, että mainittujen henkilöjen vastapuolena oli Sastamalan Mikko, viittaa siihen, että Selkeen Matin ja Rossin eräomistus sijaitsi Sastamalan kylän itäisenä naapurina, s. o. nyk. Lautjärven tienoilla. Samaan suuntaan puhuu Rossin mainitseminen eränomistajana. Ylä-Satakunnan tuomiokirjaan vuodelta 1665 on näet tehty merkintä, jossa samainen Rossisuku ynnä eräitä Selkeen asukkaita mainitaan Lautjärven erämaan omistajina, ennenkuin se tuli Selkeen kartanolle. Lautjärrffwij uhrminnes warit Sälkis ärerum och för än det blef säteri j, häf dat af f Brusius Johansson Rässj, Hindrick Kilka, Hinrich Waisj (Väissi) och Clemet Hjtu sãm då bodde utjh Sälchis by. Ulvilan kär. 1551. Valt. ark. N:o 216a fol. 39, Ylä-Satakunnan tuomiokirja 1665, f oi. 880.

· Että euralaiset tulivat Eurajokea pitkin meren rannalle, osoittaa jo Eurajoen vanha nimi Eurabominne. Kokemäkeläisten oikeuksien eteläisimpinä kannattajina mainitaan v. 1420 tuomiossa Kuivalahden kyläläiset, jotka vielä tänäänkin asuvat heti Eurajoen suun pohjoispuolisella rannikolla ja tänne voitiin, kuten perinnäistietokin ilmoittaa, tulla toisia teitä.

erätiellä edes todistettavaa jälkeä. Tätä asiaintilaa ei voitane selittää muuten kuin olettamalla, että näiden eräintressit ovat suuntautuneet toiselle taholle. Sopusoinnussa tämän negatiivisen tosiasian kanssa on lisäksi vielä 1600-luvun lopussa tavattava ja ilmeisesti perinnäistietoon perustuva ilmoitus, että Hämeenkyrön nautinto-oikeus ulottuu Kuvaskankaalle (Käfwas Kangas) ja penikulman jokea alaspäin lähelle Merikarvian kirkkoa. Vaikka tämän tiedonannon ei — kuten järempänä osoitamme — tarvitsekaan kuvata alkuperäisiä eränomistus- ja viljelyssuhteita nyt käsiteltävänä olevalla suunnalla, niin osoittaa se joka tapauksessa, että Hämeenkyrön asukkaat eivät myöhemminkään ole katsoneet eräintressiensä ulottuneen sastamalaisten vanhalle erätielle. Tämä tosiasia on erikoisen tärkeä senvuoksi, että se negatiivisesti todistaa samaa kuin sastamalaisten erähistoria positiiviselta kannalta: Merikarvian — Sastmolan ja Ylä-Satakunnan Sastamalan elimellisen yhteenkulumisen.

Mutta edellä kuvaamamme sastamalaisten erätie Merikarvialle on perin mielenkiintoinen toisessakin suhteessa. Tällä tiellä voimme näet erittäin selvästi osoittaa eräelämän todennäköisen kehityskulun ja sen yksityiskohdissakin läheisen riippuvaisuuden maantieteellisistä edellytyksistä. Että juuri Karkku heittää ensimmäisen erärönsyn sen luoteispuolisille erämaille, on itsestään selvää, jos katsoo kartalla Karkusta Mouhijärvelle vievää vesireittiä. Ja siinä seikassa, että jo aikaisemmissa verokirjoissa näemme sekä Mouhijärven että Suodeniemen ja Lavian laskettavan Karkkuun, on varsin vakuuttava todistuskin olettamallemme tosiasialle. Mielenkiintoisempaa kuitenkin on, että erärönsy Karhijärveltä — Merikarvialle näyttää olevan juuri käsittelemämme karkkulaisen erärönsyn suoranainen orgaaninen jatko. lukuunottamatta Tyrvään Nuupalaa, jolla on mitä luontaisin vesireitti Mouhijärvelle päin, ovat kaikki sastamalaisten varsinaiset eränkävijäkylät karkkulaisia ja sijaitsevat paikoissa, joista oli mitä lyhyin ja helpoin pääsy juuri Mouhijärveen päin viettävälle vesireitille. Jo sellaisista kylistä kuin Vahalahti, Kutala, Kiurala, Järventaka ja Palviala on ollut lyhyt ja helppo tie Mouhijärvelle päin viettävän vesireitin suuhun. Mutta asutuksen asemaan nähden täytyy kuitenkin niille kylille, jotka sijaitsevat itse Mouhijärvelle ja Suodenniemelle vievän vesistön partaalla, antaa sastamalaisten eräelämässä aivan erikoinen

· Intil Käfwas kangas häfda Tawesta Kyrö bönder, ocli uthföre älfwen een mjl när Satzmählz kyrkia. Kartta v:lta 1680. Valt. ark.

merkitys. Sellaisille kylille kuin Kallolle, Pukaralle, Kortejärvelle, Kittilälle ja varsinkin Selkeelle, jotka miltei täydelleen näyttävät hallitsevan Karhijärven länsipuolisia eräreittejä, on eränkäynti varmaan aikoinaan ollut tuottavimpia tulolähteitä. Ja kehitys tähän suuntaan on täydelleen odotuksen mukainen. Kuten euralaisten ja kokemäkeläisten eräretket, erämiesten asetuttua kiinteästi asumaan nykimiselle Eurajoelle, Luvialle ja Ulvilaan harvenevat lopulta kokonaan lakatakseen ja kuten huittislaisten erärönsy Palukessa omisti eräalueita Noormarkussa ja täkäläinen erärönsy vuorostaan Ahlaisissa, niin olivat luonnollisesti Karkun lähimmälle erämaalle syntyneet eräkylät, jotka voimakkaimmin olivat tutustuneet eräelämän viehätyksiin ja vaaroihin, omiaan levittämään eräviljelystä yhä kauemmas läntisille saloille, sisäjärville ja varsinkin muistotiedon ja historiallisten tietojenkin mukaan siikarikkaaseen Siikaisiin ja sen länsipuolisiin merenlahdelmiin ja saariin.

V.

Mutta vaikka historiallisesti siis voidaankin todistaa, että muinaisella Sastamalalla ja nimenomaan Karkulla on ollut varsin puhdas erätie Merikarvia-Sastmolan kohdalta Pohjanlahdelle, niin on kysymys siitä, kuinka kauas karkkulaisten alue alkujaan on ulottunut heidän varsinaisen vesiväylänsä pohjois- tai oikeastaan koillispuolelle samoinkuin kysymys, mistä vanhan Sastamalan ja Kyrön välinen suuri intressiraja on alkuperin käynyt, jäänyt enemmän tai vähemmän avonaiseksi. Lähimpänä on puheena olevia rajakysymyksiä arvioitaessa ollut olettamus, että sastamalainen alue on suunnilleen ulottunut nykyisen Pomarkun ja Siikaisten itärajalle, joten Hämeen- ja Pohjankankaan länsipuolitse virtaavan Karvianjoen laakso, kuten nykyäänkin, olisi kuulunut Hämeenkyrön puolelle. Ja, kuten myöhemmin osoitamme, näyttää Hämeenkyrön vanha eräomistus osittain antavan tukea tämän tapaiselle olettamukselle.

* Selkee on jo 1440-luvulla ollut erittäin voimakas eräkylä, kuten voi päätätä siitäkin, että sen hallussa oli 6 miehenmetsää. Vrt. tutk. Pirkkalaisliikkeen synty s. 102. Ja sen erikoinen mahtavuus eränomistajana ilmenee vielä myöhemminkin. Vrt. J. W. Ruuth: ed. main. tutk. s. 15.

* Vert. tähän nähden K. Killisen muistiinpano ja Karvianjoen siikarikkaudesta. Bidrag tili kändedom af Finlands natur och folk XXXIII s. 160.

* Siten mainitaan esim. kihlakuntasyynissä 20 ja 21 p:ltä lokak. v. 1712 siian runsaasti tunkeutuneen Merikarvian lahdelle päin. Erään Porin Vanhankartanon arkistosta tapaamamme asiakirjan mukaan.

Mutta jos lähemmin punnitsee eräitä täkäläisiä tosiasioita, niin herää kieltämättä voimakkaita epäilyksiä Hämeenkyröstä päin tapahtuneen erävaltauksen vanhemmuutta vastaan nyt käsiteltävänä olevalla taholla.

Niinpä viittaa toisaalta se tosiasia, että Merikarvia-Sastmolan pohjoispuolinen merenrannikko koko keskiajan luettiin Satakuntaan: samoin kuin toisaalta se seikka, etteivät Lapväärtin talonpojat vielä 1600-luvun lopullakaan tiedä mitään varmaa rajaa Merikarviaa vastaan, ⁵ ehdottomasti siihen, että kyröläisillä ei ole ollut ainakaan erikoisen voimakkaita eräintressejä tänne päin. Muussa tapauksessa niistä näet olisi pitänyt säilyä joko joitakin muistoja tai ainakin selvästi todettavia intressiriitoja sastamalaisten tai lapväärttiläisten kanssa. Ja tämän negatiivisen asianlaidan lisäksi puhuu myöskin paikallinen perinnäistieto täkäläisiä hämeenkyröläisintressejä vastaan. J. R. Aspelin on näet Lävväärtistä muistiinpannut kertomuksen, että sen asukkaiden entiset hautuumaat olivat Sastamalassa. ⁶ Tämä muistotieto viittaa kieltämättä — käsitettäköön Sastamala siinä joko muinaista Sastamalaa tai läheistä Merikarvia-Sastamalaa tarkoittavaksi — Lapväärtin seudun muinaiseen elimelliseen yhteyteen vanhan Sastamalan kanssa. Kun toisaalta myöskin tiedämme, että Lapväärtin ensimmäinen tunnettu asukas tai asutus täkäläisissä »Hämeen metsissä» (silvis in Tavastia) v. 1303 ⁷ joutuu riitaan vanhojen eränkävijöiden kanssa, niin voivat täkäläiset »hämäläiset» hyvin olla juuri Ylä-Satakunnan ja lähinnä Sastamalan metsä- ja kalamiehiä. Ja juuri tämän tulkinnan hyväksi puhuu nimenomaan itse vuoden 1303 kuninkaallinen kirje. Lapväärtin Mikon ohella mainitaan siinä näet Andar de Sastamall, ⁸ jolla varmasti — tarkoitettakoon sitte Merikarvia-Sastamolaa tai jotain muuta uutisasutusta — täytyy olla yhteyttä muinaisen Sastamalan kanssa. Ja kun lisäksi eräs Teuvankin asukas, »Tobbe de Teuka», ⁹ mainitaan

⁵ Vrt. tähän nähden vanhimpia tilikirjoja.

⁶ Vrt. karttaselitystä v:lta 1680. Valt. ark.

⁷ Vrt. J. W. Ruuth, ed. main. tutk. s. 16.

⁸ Että ruumiita tosiaan on kuletettu pitkiäkin matkoja, osoittavat monet traditsionit. Vrt. esim. erästä lounaisesta Satakunnasta muistiin merkitsemäämme perinnäistietoa ynnä esim. Pirkkalassa esiintyviä muistoja erämailta tulevien ruumiiden kuljettamisesta. Satakunta II s. 42. P. A. Gadd: Försök til Oeconomisk Beskrifning öfwer Satakunda-Häraders norra del s. 10.

⁹ Finl. Med. Urk. I s. 97.

⁶ Sam. paik.

⁷ Että Hausenin lukutavan de Tinka sijasta on luettava Tiuka l. Teuka, katsonne ilmeiseksi. Edellisen lukutavan saattaisi ensi silmäyksellä ehkä katsoa ole-

yhdessä edellisten kanssa ajamassa yhteistä oikeusjuttua, niin voidaan hänetkin elimellisesti yhdistää edellämainittuihin uudisasukaisiin. Ja vaikka ei Teuvan yhteydestä Sastamalan kanssa olekaan sellaista perinnäistä tietoa kuin Lapväärtistä, niin tekee toisaalta se seikka, että yksi kysymyksessä olevan eräriidan ajajista varmuudella on pantavissa yhteyteen Sastamalan kanssa ja toisaalta muistotieto, että se seutu, jolta toinen riidan ajaja mainitaan, samaten on ollut yhteydessä Sastamalan kanssa, todennäköiseksi, että myöskin sillä Teuvan asukkaalla, joka on yhtenä osakkaana puheena olevassa keskiaikamme vanhimmassa tunnetussa eräriidassa, on ollut ahdistajina samaisen Sastamalan erämiehiä. Mutta tekemällämme edellytyksellä on muinainen Sastamala Pohjanlahden partaalla ulottunut huomattavasti nykyistä Merikarviaa pohjoisemmaksi ja idemmäksi.

Se seikka, että »meri»-Sastamala aikoinaan on todennäköisesti ulottunut paljon nykyistään pohjoisemmas, tarjoo itsestään aiheen tarkastaa, eikö sen alue Teuvan eteläpuolellakin s. o. nykyisen Siikaisten pitäjän ja Pomarkun kohdalta ole ulottunut kauemmas itäänpäin. Ja kieltämättömiä viitteitä siihen suuntaan, että näin on ollut asianlaita, on olemassa. Niinpä on omiaan herättämään huomiota, että sekä Inhottujärvestä Kynäsjärvelle vievä vesitie samoin kuin miltei koko mainitun järven alue että vieläpä itse Karvianjoen suukin on joutunut sastamalaisten käsiin. Tämä todistaa epäilemättömästi, että sastamalainen »eräpaine» näillä seuduin on ollut

van yhdistettävissä lapväärtiläiseen joennimeen Tjöckå, jota yläjuoksultaan nimitetään Teuvanjoeksi. Jos kuitenkin yksityiskohtaisemmin tarkastaa Tjöckå-nimen vanhimpia kirjoitustapoja, sellaisia kuin Tiukka, 1546, 1552, Tiocko 1554, Tiockoo, 1557 Tyocko 1556, Tiocköo 1552, Öfverteuk 1629, Ofvertiök, Ytertiöök 1647, j. n. e., niin tulee kieltämättä siihen johtopäätökseen, että v. 1303 kirjoitustapaa lähemmin vastaa Teuva ja lähinnä oletettava suomalainen Teuka-asu, jota vuorostaan tuskin voitaneen täydelleen erottaa äsken mainitusta Tjöckå-nimestä, vaikka äännesuhdetta vähäisen analogia-aineksen vuoksi onkin vaikea täysin tyydyttävästi selittää. Ettei Teuka < Teuva myöskään ole täysin mahdoton, osoittaa esim. yleiseen käytetty Juva-nimi, joka, kuten tunnettua, edellyttää aikaisempaa asua Juka. Pitäjän nimi Juva < Juka lieneekin näin ollen rinnastettavissa suhteeseen Teuva < Teuka. Kun nykyään tunnettujen Tjöckå ja Tjöckby-nimien samoin kuin vanhempien nimi-
muotojen, kuten -tiök ja -tiöök rinnalla voidaan todeta myös muoto -teuk, on meillä tässä ainakin viite, että nimen ruotsalaiset muodot saattavat ensi tavun vokalismiin nähden olla yhteydessä Teuka-muodon kanssa. K-äänteen edustus suhteessa Teuka ~ Tjöckå lienee vuorostaan täydelleen verrattavissa suhteeseen Juka ~ Jokkas, Jokioinen ~ Jokkis j. n. e. Vrt. nimen äänneasuun ja etymologiaan nähden Karsten; Österbottniska Ortnamn I ss. 46-48 ja Ojansuu: Suomalaisia paikannimituskimusta ss. 223-24.

voimakkaampi kuin sen vastakohtaksi oletettava eräpaine Hämeen-kyröstä päin Karvianjokea pitkin. Mutta karkkulaisen eräpaineen voimakkuutta Karvianjoelle päin näyttäisi erikoisesti osoittavan myöskin itse Karvia nimi. Kuten tunnettua, käytetään nykyisen Merikarvian ruotsalaisena vastineena Sastmola-nimeä. Tämä asiain-tila on kieltämättä omiaan herättämään ihmettelyä, mutta on näh-däksemme kuitenkin helposti selitettävissä. Että ruotsalaiset uutis-asukkaat, jotka tulivat tekemisiin vain meren rannikon kanssa, eivät tehneet tarkempaa eroa niiden Sastamalan miesten, joilla oli eräomaisuutta, ja niiden Sastamalan erämiesten välillä, jotka vain kävivät pyyntiretkillä, on helposti ymmärrettävissä. Ennen Lap-väärtin ja Teuvan asutuksen syntymistä oli Sastamola-nimi lisäksi ruotsalaisen uutisasutuksen kielenkäytössä vaikeudetta ulotetta-vissa näille alueille asti. Mutta kun viimeksi mainitut uutisasutuk-set voimistuivat ja nimiltäänkin itsenäistyivät, jäi lopulta Sastmola tarkoittamaan vain nykyistä aluettaan. Merkkillisintä kuitenkin on, että suomalaiset nimittävät Sastmolaa Merikarviaksi, mikä nimi jo sellaisenaan selvästi osoittaa, että he ovat katsoneet Karvia-nimen peittävän laajemman alueen kuin mitä nykyisellä Merikarvialla ymmärretään. Ja juuri Merikarvian meri-liite viittaa kieltämättä voimakkaasti siihen, että Merikarvian lisäksi ajateltava Karvia on etsittävässä sisämaasta päin. Ja silloin ei jää jällelle muuta mahdol-lisuutta kuin että Merikarvia on yhdistettävä sellaisiin nimiin kuin Karvianjoki, Karviajärvi, Karvian pitäjä, joka myöskin tunnetaan Kyläkarvian nimellä. Kun viimeksi mainittu nimikin lisäksi osoit-taa, ettei se peitä koko Karvia-nimeä, niin saa ajatus, että Meri-karvia ja Kyläkarvia muodostavat alkuaan yhtenäiseksi käsitetyn Karvia-alueen, uutta tukea. Kun kaikki edellä mainitut Karvia-nimet lisäksi ovat orgaanisessa, vesistön välittämässä yhteydessä, jonka merkityksestä meillä sellaisissa nimisukulaisuuksissa kuin Lappi ~ Lapijoki, Eura ~ Eurajoki, Euraboaminne, Kokemäki, Kumo ~ Kokemsaari, Kuumainen, Kumoboa, Hvittis Hvittis-bofjärd, Kyrö — Kyroboaminne on loistavia parralleeja, niin on tämäkin omiaan puhumaan Karvia-nimellä tarkoitettun alueen mui-naisen orgaanisen yhteyden puolesta.

· Muotoa Karviajoki (Karvianjoki) edellyttävät esim. vanhat muodot Karueiok (kts. jällempänä), Satakunnan kartassa n. v:ltä 1650 tarvittava Carvia ähn. Valt. ark.

· Kuten Heikki Ojansuu huomauttaa, on ilmeistä, että Karvian ourat nimi perustuu kansanetymologiaan. Heikki Ojansuu: Suomalaista pakannimitutkimusta s. 112.

Mutta jos Karvia-nimellä tarkoitetaan laajempaa orgaanisesti syntynyttä aluetta, niin on tämän uutisnimen kehityshistoria kuta-kuinkin ilmeinen. Ettei Karviajärveä ja Kyläkarviaa niiden syrjäisen aseman vuoksi kernaasti voi ajatella Karvian jokivarren ja Merikarvian asutuksen lähtökohdaksi, on katsottava verrattain varmaksi. Sitävastoin ei voi olla huomiota herättämättä, että vanhan Sastamalan kaikesta päättäen vanhin erätie on vienyt juuri Merikarvialle, joten juuri Karvia-nimen varhaisin muodostuminen täällä ja sen laajentuminen merkitykseltään koko sinne koillisesta päin laskevaa vesistöä ja tienoota tarkoittavaksi on mitä luonnollisin. Ja jos Sastmola-nimeä — kuten näyttää todennäköiseltä — on Pohjanlahden rannikolla käytetty nykyistään pohjoisemmas, niin on Karvia hyvinkin voinut muodostua suomalaiseksi kulmakunta-nimeksi koko Karvianjoen vesistön piirtämän maantieteellisen alueen länsipuoliselle ranta-Sastamalalle. Muinaisen Sastmolan ja muinaisen Karvian vanhasta identiteetistä saisi myöskin aluemerkitykseltään supistuneen Sastmolan ja nykyisen Merikarvian identiteetti varsin yksinkertaisen selityksen.

Sen käsityksen puolesta, että Karvia on sastamalainen ja siihen nähden, että meri-Sastamala on miltei kokonaan karkkulaisten hallussa, lähinnä karkkulainen erä- l. uutisnimi, puhuu myöskin itse nimen rakenne. Karvia-nimi, jonka eräessä asiakirjassa v:lta 1551 mainitaan esiintyvän yllisen Satakunnan tuomarin Klaus Kurjen jonakin vuosista 1463—74 antamassa tuomiossa muodossa »Karueiok» (Karvi? l. Karviajoki?),¹ on näet johdinainekseltaan juuri Karkun erämailta tunnettua nimityyppiä Lavia,² Rautiajärvi j. n. e. ja tavataan varmaan jo keskiajalla, kuten v. 1546 mainittu Lempäälän Karvian³ ynnä varsinaissuomalaiset Karviainen nimet⁴ osoittavat, laajalla alueella. Nimen juureenkin nähden on jo Heikki Ojansuu antanut täysin tyydyttävän selityksen. »Nimi Karvia on» — kuuluvat hänen sanansa — »-ia johtimella muodostettu Karva nimestä. Vrt. tämän johdosta esim. Rauta ~ Rautia, Sotka ~ Sotkia, Nahka ~ Nahkia(la) j. n. e. Karva on m. m. suuren talon nimenä Karkussa (Lammentakana) ja tämä seikka on tärkeä muistaa, kun tiedämme, että Merikarvia on juuri Karkusta saanut suomalaisen

¹ Ulvilan kär. 1551. Valt. ark. N:o 216 a, fol. 39

² Nimi on, kuten sen esiintyminen jo aikaisimmissakin verokirjoissa, osoittaa, varmasti keskiaikainen.

³ Valt. ark. N:o 1927.

⁴ Heikki Ojansuu: Suomalaista paikannimitutkimusta s. 112.

asutuksensa.» Nimen juurisanankin karkkulaisuus on täten ainakin mahdollisimman todennäköinen.

Samaan suuntaan kuin Sastmolan ja Karvian nimet puhuu voimakkaasti vielä 1500-luvun tšekäläinen eräomistus. Tekemällä siitä samanlaisen yhteenvedon kuin edellä saamme tšekäläisistä eräkappaleista seuraavan luettelon:

Kallo. *Längelmäki* 1629. † Mainitaan jo tällöin alueeltaan vakiintuneena ja on rajoistaan päättäen † sama kuin nyk. Längelmäki. Karkku? *Tuunajärvi* (Tutina iarfwe), 1692 †, Kynäsjärven koillispuolella. V. 1692 kartalle merkitty: ett nyt hemman som fordorn hafver warit Taffwastarnes eremar. † Tuunajärven itäpuoliselle alueelle on kartalle lisäksi tehty merkintä: obesatt och bruckas af Taffwastarne. Vrt. hämäläisistä ed. ann. sel. †

Kittilä? † *Karviajärvi* (Karffuia träsk), 1552. † On ilmeisesti sama kuin nyk. Karviajärvi Karvialla. Epätietoista on, voidaanko eräälle perinnäistiedolle, joka viittaa Karvian ja Meri-Karvian asutuksen alkuperäiseen (sastamalaiseen) yhteyteen, † antaa mitään todistusarvoa.

Pakkala, Aluskylä? † *Karviajärvi* (Karffuia träsk), 1552. †† Ilmeisesti nyk. Karviajärvi.

Esittämämme eräluettelo tekee epäilemättömäksi, että sastamalaiset tosiaan, kuten edellä olemme Sastmola- ja Karvia-nimien nojalla päätelleet, ovat erämiehinä tunkeutuneet Karvianjokea pitkin ainakin Karviajärvelle asti. Että täältä edelleen tie Säckijärven kautta Pohjanmaalle vieviin vesiin oli lyhyt, voi jo kartalta helposti todeta. Merkillinen sattuma, mikäli se on vain sitä, lisäksi on, että juuri Säckijärven pohjoispuolisen Ikkeläjärven nimessä, jonka yhteyteen varmuudella ovat pantavat myöskin nimet Ikkelänjoki,

† H. Ojansuu: Ed. main. teos ja paikka.

† Ylä-Satakunn. tuomiok. v. 1629.

† Tällöin mainittu Kirffwisskallijo on ilmeisesti sama kuin Längelmäen nyk. luoteisrajalla tavattava Kirveskallio.

† Maanmitt. hall. ark. AI.

† Mahdotonta tässä tapauksessa ei luonnollisesti ole, että »hämäläisillä» voidaan tarkoittaa myös Hämeenkyrön asukkaita.

† Kun eräkappaleen asuttajina mainitaan Erik ja Eskil Oravainen ja Oravanimenä esiintyy vain Kittilässä, olemme lähinnä panneet tämän kylän kysymykseen.

† Valt. ark. N:o 130 a.

† Bidrag tili kändedom af Finlands natur och folk XXXIII ss. 34–35.

† Ikkinen nimisen eränomistajan mukaan olemme panneet kyseenalaiseksi Aluskylän, jossa henkilönimi Ikon esiintyy, mutta yhtä mahdollista luonnollisesti on, että nimi voi kätkeytyä esim. jonkin — son-päätteisen nimen alle.

†† Valt. ark. N:o 130 a.

ja Kauhajoen Ikkela, näyttää olevan Karvia-nimeen verrattava karkkulainen erä- l. uutisnimi. Karkkulaisten eränomistajien luettelossa v:lta 1552 mainitaan näet juuri Karvianjärven seudulla Tapani Pakkalan ohella Matti Ikkinen (Ijckine), jonka juurisanan Ikki epäilemättä tapaamme Ikkela-nimen alkulitteenä. Ikkela-nimen loppuliite on nim. vaikeudetta selitettävissä paikan- ja henkilönimissä yleiseksi -la, -lä johdannaiseksi ja suhde Ikki(nen) ~ Ikke(lä) täysin verrannollinen meillä niin yleiseen äännesuhteeseen Hirvi(nen) ~ Hirvelä, Kurki ~ Kurkela, Kuusi(nen) ~ Kuusela, Käki ~ Käkelä, Kärki ~ Kärkelä j. n. e.

Sikäli kuin Ikkela-nimipesälle annetaan historiallista todistusarvoa, osoittaa se mitä luonnollisimman erätien Kauhajoen vesistöön. Täältä oli pääsy useita sivujokia pitkin länteenpäin, kuten Teuvaan, Lapväärtiin ja vaikkapa Närvijokea pitkin Närpiöön, varsin helppo. Tämän huomioon ottaen tuleekin Kauhajoen länsipuolisen alueen ja lähinnä Teuvan yhteys muinaisen Sastamalan kanssa ymmärrettäväksi. Niinpä saattaa puheena olleiden asutus-historiallisten olosuhteiden vallitessa hyvällä syyllä asettaa kysy-

Merkillistä on, että perinnäistietokin mainitsee Ikkelänjärven olleen »hämäläisten» (= karkkulaisten) hallussa. »Toinen järvi, jonka kehutaan olleen hämäläisten hallussa, on Ikkelänjärvi Kauhajoella, missä myös näytetään »Hämäläisten kalaittoja». J. R. Aspelin: Kokoilemia Muinaistutkinnon alalta. Suomi, II jakso, IX s. 163, nootti.

Valt. ark. N:o 130 a.

H. Ojansuu yhdistää yhteen nimet Närvijoki ~ Närpiö, ruots. Närpes, jossa myös esiintyy Närvä niminen talo. Kun Närvä-nimi on voimakkaasti satakuntalainen esiintyen esim. Kokemäellä, Harjavallassa ja Porin maaseurakunnassa ja tästä päättäen myös vanha, niin ei sen siirtyminen täältä pohjoisemmas ole mitenkään mahdollon. Ja mielenkiintoisena tosiasiasta on mainittava, että Närvä esiintyy jo 1500-luvulla nimenä Huittisten vanhassa eräkylässä Paluksesta ja vielä täälläkin vanhan ja selvästi perinnäisen noormarkkulaisen eräalueen omistajana, joten Närvä-suku varmasti kuuluu vanhoihin Pohjanlahdella käyneisiin satakuntalaisiin eräsukuihin. Että nimenomaan Paluksesta myöskin oli paljon lyhyempi ja edullisempi tie kuin Karkun eränkävijäkeseuksesta Karvianjoelle ja sitä pitkin pohjoiseen, ei kukaan voine asettaa epäilyksen alaiseksi. Pohjanmaalaisen nimipesän Närvä — Närvi ja satakuntalaisen Närvä-pesän yhteys on siis erähistoriallisesti hyvin mahdollinen, joskaan ei täysin todistettavissa. Jos Efr. Careniuksen vahvana perinnäistietona mainitsema ilmoitus, että huittislaiset ovat käyneet kaukana pohjoisilla kalaretkillä, on paikkansa pitävä, niin voinee maantieteellisatuksellisia seikkoja silmällä pitäen tuskin mikään muu kuin Palukselta Karvianjoelle vievä vesitie olla tälle eränkävynille mahdollinen. Ja jos tämän vanhan perinnäistiedon ilmoituksessa, että retkiä tehtiin Ikaalisiin, piilee joku paikallishistoriallinen totuus, niin voitane ainakin arveluna esittää, että Ikaalinen on joko kansanetymologista tietä taikkapa suorastaan Careniuksen kautta tullut jonkin sitä muistuttavan nimen, kuten esim. Karvianjoen reitillä niin rikkaan Ikkela-nimipesän tilalle.

myksenalaiseksi, eivätkö — tavalliset nimet sivuuttaaksemme — esim. sellaiset verrattain harvinaiset kylien nimet kuin Horo ja Riippi, joilla on vanhat vastineensa sellaisissa nimissä kuin vanhan Sastamalan Horoy, 1504, nyk. Horo ja Rijppi, Karkku, Karkku 1546 ja Rijppi, Karkku, Lielähti 1546¹ samoin kuin eräiden talojen nimet saa selitystään olettamastamme ikivanhasta sastamalaisesta asutusvirrasta. Erikoisen hyvin käsittää annetun erä- ja nimihistorian valossa myöskin, minkä vuoksi jo vuoden 1303 eräriidassa Teuvan uutisasukas on elimellisessä yhteistoiminnassa Sastamalan Andarin ja sastamalaisista asutustraditioneista tunnetun Lapväärtin tällöin mainitun uutisasukkaan kanssa.

VI.

Jos edellä antamamme kuvaus pitää pääkohdiltaan paikkansa, niin on karkkulainen eräelämä ollut suorastaan määräävä sekä Kyrönkankaan että sen pohjoisena jatkona kulkevan Pohjankankaan länsipuolella. Itse kangas onkin täten ilmeisesti paljon selvemmin kuin meidän päivinämme ollut sen länsi- ja itäpuolisten asutusvirtausten erottajana. Mutta tällä on luonnollisesti yhtä vähän todistettu, että kyröläisillä ei ollenkaan ollut osuutta kankaan länsipuoliseen eräelämään kuin sitäkään, että sastamalainen eräelämä täällä oli niin voimakas, etteivät huomattavien historiallisten tekijäin vaikutuksesta kyröläiset myöhemmin saaneet tästä voittoa. Kun kuitenkin niinhysin tärkeimmät tšekäläiset nimet kuin myöskin vanhin erä- ja asutushistoria ratkaisevasti viittaavat juuri sastamalaisen eräelämän tai ainakin huomattavan erätien vanhemmuuteen puheena olevalla taholla, niin ei kernaasti jää jällelle muuta mahdollisuutta kuin että Hämeenkyröstä päin tuleva erävaltaus Karvianjoen laaksossa on selitettävissä joko alkuperältäänkin hajanaiseksi tai vasta myöhemmäksi ilmiöksi. Asiointilan lähemmäksi arvioimiseksi on kuitenkin katsaus Kyrön vanhimpaan erähistoriaan Kyrön kankaan toisella puolella välttämätön.

Varmoina Hämeenkyrön eräkappaleina Karvianjoella tai sen

¹ Heikki Ojansuu: Kallian seurakunnan keskiaikaiset kirkontilit. Satakunta III s. 25. Vrt. lisäksi nimeä Horoi, Huittinen, Äetsä 1546., Horoi, kylä ja talo, Vesilahti 1546., Valt. ark. N:o 1927 ja Horontaival, Sysmä. Että Horoi on pohjoisessa käyvä karkkulainen eräsuku, näkyy nimen esiintymisestä eränkävijäin joukossa. Vrt. tähän nähden lähemmin tutkimustamme seuraavaa liitettä.

² Valt. ark. N:o 1927.

länsipuolella voidaan 1500-luvun vanhimman eräluettelon mukaan mainita seuraavat.

Laitila, Heinijärvi, Järvenkylä. *Kynäsjärvi* (Kynes träsk), 1552. Ilmeisesti nykyinen Kynäsjärvi. Kun tšekäläisen eräkappaleen omistajana kahden muun erämiehen rinnalla esiintyy juuri eräs Hämeenkyrön Laitilan asukas, niin saattaa Kynäsjärven rannalla sijaitsevan Laitilan kylän nimi polveutua juuri tästä uutisasukassuvusta.

Kilvakkala. *Venesjärvi* (Vene träsk), 1552. Vanhan perinnäistiedon mukaan sama kuin nyk. Venesjärvi Karvianjoen länsipuolella. Myöskin Venesjärven lähellä nyk. sijaitsevassa Veneskosken kylässä oli kilvakkalaisilla aina Isoon vihaan asti eräalueita.

Kilvakkala. *Ruhanpirtti* (Ruhanpirtte), 1552. Kuten määritelmästä »vid en liten åå hetandis Karffuian åå», näkyy, on eräomistus sijainnut Karvianjoen varrella ja kuten, seuraavan eräkappaleen yhteydessä käy selville, Venesjärven seuduilla. Kun paikan uutisasukkaana mainitaan Peder Hongoi Jämi-järveltä, saatettaneen sellaiset nimet kuin nyk. Honko ja Hongonjoki, jonka Hongon-alkuliite lähinnä viitanee juuri Honko 1. Honkoi-asuiseen henkilönimeen, tavalla tai toisella asettaa puheena olevan Hongoi-nimen yhteyteen.

· Valt. ark. N:o 130 a.

· . . . »al den äng och skogsmarck, hvilken Venesjervi byalag nu för tiden innehafva i äldre tider skal värit en urfiäls iord eller så kallad ärämarck Kilvackala By i Ikalis Sockn tilhörig, men genom någon i forna tider skiedd réduction dem frändömd, hvilket föregifvande de nu allenast såsom en blott berättelse af sina för-fäder hade sig bekant, förmenandes dock framdeles med värckliga skiäl och docu-ment kunna sådant i bevis leda med begäran at detta tils vidare mätte i protocollet inflyta, som antecknades». Venesjärven kartta v:lta 1766. Maanmitt. hall. ark. A 5. Miten uskollisesti olikaan nyt kysymyksessä olevassa tapauksessa polvesta polveen säilynyt perinnäistieto ei vain itse ikivanhasta eräomaisuudesta vaan vieläpä sen yli 200 vuotta sitten tapahtuneesta »reduksionista», sillä mitään muuta kuin vuoden 1552 suurta eräreduksionia ei muistotieto voine tarkoittaa. Vrt. tähän ja kahteen seuraavaan eräkappaleeseen nähden lisäksi myöhempänä lainaamaamme tuomiota v:lta 1572.

· Siten mainitaan Veneskosken vasta »venäläisvallan» (= Ison vihan) aikana anastaneen Kilvakkalan Kestiltä n. s. Ison ja Vähän saaren. Maanmitt. hall. ark. A. 5.

· Että Ruhanpirtti on nimeltään yhdistettävä järempänä seuraavaan Ruhan-
niittyyn, on nähdäksemme epäilemätöntä. Valt. ark. N:o 130 a.

Kilvackala. *Ruhannitty* (Ruhannitu), 1572. Selvästi jäte edellisestä eräpalstasta ja erähistoriallisesti mielenkiintoinen siinä suhteessa, että se mainittuna vuonna oikeudellista tietä näyttää tulleen tuomituksi takaisin niiltä uutisasukkailta, joita Kankaanpäähän hallituksen puolesta oli sijoitettu.

Asian mielenkiintoisuuden vuoksi ansainnee tuomio myöskin sanamuodoltaan tulla tunnetuksi. . . »Thå kom för rätta å åsätte ting Henrich Hätävara i Kilvackala By, Nils Grelsson, Iöns Kangoi ibit. och Kärde Kangantaus boer om en äng iaggiande innom desse efterskrefne ræer Reutomatkansu til Hafvankando så til Hapuanjoenpolvi, thådan til Patikoski, the Kilvackala boers föräldrar af hedenhöst hägnadt och brukat hafva, hvilket ärende iag skiöt til the tolf som i nemden såto, först Olof Nilsson i Kardo, Iöran Ingula, Nils Olofsson Kardust, Iöns Mietitist, Iöns Sonnst, Iöns Jönsson Käkäläst, Pål Timi, Simon Sarkilast, Erik Olofsson Lemmackalast, Marti Simonsson Mahnalast, Lasse And's Karhiåst, Lars Hendriksson Reustialast, the härom vitnade ransakade och voro faste åt, och (o:at) uti Ruhannitu Kangantaus boer haft intet beskaffa om, utan Kilvackala boer, ty Kilvackala boer haft någre rådes, til at börda, sedan hvad de miste, the ängs styck, och Kangantaus boer, the hafva theröfver äng dess forutan. Efter en sådan theres ransakan och vitnen dömde iag dem Ruhannitu til Kilvackala boer stadig och fast obrättsligen hållas vid hvars och ens 3 för min härads dom». — Tuomio mainit. Kyrön tuomiok. i60/274 perusteella Venesjärven karttaselityksessä v:lta 1766. Maanmitt. hall. ark. A 5. Tuomiosta näkyy, että hämeenkyröläiset, jotka katsoivat täkäläiset oikeutensa pakanuuden aikaisiksi, Kankaanpäästä vielä 1500-loppupuolella käyttivät Kankaantaus-nimeä. Tapaamistamme rajanimistä tarkoittaa selvästi Hapuanjoki Hapuanjärvestä tulevaa jokihaaraa Paattikosken sijaitessa Karvianjoen varrella. Vrt. kahteen muuhun rajapaikkaan nähden ed. ollutta ilmoitusta, jonka mukaan nekin rajoittavat vanhan Venesjärven aluetta. — Mielenkiintoa tässä yhteydessä ansainnevat myöskin Kankaanpään kyläläisten v. 1766 oikeuksiensa tueksi esittämät todistukset. Tässä tarkoituksessa »esittivät he Kankaanpään kylän alueista etisinä aikoina tehdyn kartan (o: »framedde en i äldre tider öfver Kanganpä Bys ägor författad charta».) Ja kun vastapuoli osoitti kartan olevan ilman vuosilukua ja nimiä, väittivät kankaanpääläiset niiden kuluneen »kaikenlaisissa aikojen vaihteloissa», arvelivat Tukholman maanmittauskonttorissa saavansa kartan uudistetuksi ja vetosivat lisäksi kuningatar Kristiinan Kankaanpään metsärajoista antamaan, äskeisessä tulipalossa hävinneeseen tuomioon ja rajakirjeeseen, (o:» (Kanganpä boer med påstående, at ehuruväl den omförmälte gamla chartan genom tidernas hvarjehanda omskiften förlorat dess namn och årathal, den samme dock hvad ræerne dem och Venesjärvi emellan anginge vore ganska tydelig och brukbar, förmenandes tillika sig ifrån Kongi. Landtmäterje Contoiret i Stockholm kunna ärhålla den samma renoverad, med namn och årathal försedd, därjämte äfven läfvande låta upsöka et af dem tilförene innehaft Drotning Christine dom och alla de öfriga ræer som innesluta all Kanganpä By tilhörig skogsmarck, men genom en för några år tillbaka i Kanganpä By olyckeligen timad vådeld förloradt blifvit. Maanmitt. hall. ark. A 5. Niin kriittellinen kuin vanhoihin maariita-asiakirjoihin nähden onkin oltava, niin voidaan Kankaanpään asukkaiden esille tuomien seikkojen nojalla asettaa ainakin kyseenalaiseksi, eikä puheenaoleva kartta, joka jo v. 1766 mainitaan »vanhempina aikoina tehdyksi», tosiaan ole vanhempi kuin nykyään tuntemamme Kankaanpään vanhat kartat.

Kilvakkala. *Karvianparras* (Karfuiaparras), 1670. Niitty, jonka mainitaan sijaitsevan Kankaanpäässä ja joka näin ollen varmaan on etsittävässä Venesjärven seudulta.

Kilvakkala. *Petkelenmaja* (Pättkelenmaja), 1670. Selvästi nykyisen Petkeleen kylän edeltäjä.

Sammil. *Lavasjärvi? l. Samminmaja?*, (Laxi träsk?), 1552. ³ Vaikka Lavas- ja Laxi- liitteiden yhdistäminen lienee äänteellisesti katsottava mahdottomaksi, tahdomme kuitenkin asettaa nimien yhteenkuulumisen kyseenalaiseksi. Mahdotonta näet ei ole, että Lavasjärvi ja »Laxiträsk» ovat jonkinlaisia samaa paikkaa tarkoittavia rinnakkaisnimiä, tai että vouldin »Laxiträsk», jonka alkuliitteelle emme ole tavanneet paikannimistössä vastinetta, on suoranainen väärinkirjoitus. Varsinkin tuntuisivat asialliset seikat puhuvan Lavasjärven ja v. 1552 mainitun »Laxiträsk»-nimen yhdistämisen puolesta. Niinpä on Jämijärven reitti Sammille, kuten Kilvakkalallekin, mitä luonnollisin erätie. ⁴ Kun lisäksi Venesjärven etäisyys Kilvakkalasta ilmoitetaan 12 peninkulmaksi ja Kilvakkalan naapurikylän Sammin etäisyys »Laxi»-järvestä niinikään 12 peninkulmaksi, ja kun lisäksi »Laxijärven vastineeksi olettamamme Lavasjärvi eli Samminmaja sijaitsee juuri Venesjärven vieressä, niin tulee Lavasjärven ja v. 1552 mainitun Laxijärven identiteetti varsin todennäköiseksi. Ja se seikka, että voimakas ja kaikesta päättäen vanha perinnäistietokin ⁵ erikoisesti korostaa Sammin ja Samminmajan

³ Mainitaan Kyrön käräjillä 16¹⁹⁻²²/₉70, joilla Henrik Kesti Kilvakkalasta käy kyläläisensä Niilo Matinpojan kanssa riitaa Karvianparras-nimisestä niitystä.

⁴ Petkelenmaja mainitaan eräässä oikeusjutussa, jossa Henrik Kesti syyttää kyläläistään Matti Eskilipoikaa siitä, että tämä ottaa Ulvilan Mertolan miehiä avukseen vedettäessä nuottaa mainitussa kalavedessä. Kyrön käräjät 16¹⁶⁻¹⁸/₆70. Sekin seikka, että Ulvilan miehiä liikkuu täälläpäin samoinkuin se tosiasia, että Kilvakkalan ja nimenomaan Kestin eräomistuksia oli ihan lähellä, tekee epäilemättömäksi, ettei kysymyksessä voi olla muu kuin nyk. Petkelen kylän tienoo. Jos kartalta katsoo Hapuanjoen ja Petkelen välimatkan pituutta, huomaa helposti, että Kilvakkalalla täällä on ollut n. parin peninkulman pituinen ja suunnilleen yhtä leveä eräalue, jolle näillä main korkeintaan vain Selkeen »alkumetsät», urfjäll länneppänä vetivät vertoja.

⁵ Valt.ark. N:o 130 a.

⁶ Tämän tosiasian tueksi voitaneen huomauttaa, ettei meillä ole mitään perinnäistietoja tai erähistoriallisia todisteita, jotka viittaisivat siihen, että Sammilla olisi ollut eräintressejä muilla tahoilla.

⁷ Erikoisesti kannattanee tässä yhteydessä tehostaa, mitä vanhimmat karttaselitykset tietävät Lavasjärven l. Samminmajan alkuperästä. Muinaistieteellisistä harrastuksistaan muutenkin tunnettu Dan. Hall kertoo karttaselityksessään v:1ta

yhteenkuuluvaisuutta, on lisäksi omiaan huomattavasti vahvistamaan edellytettyä todennäköisyyttä.

Ikaalinen. *Kodesjärvi* (Kodisträsk), 1552. Ilmeisesti etäisyydestäänkö päättäen, joka ilmoitetaan 18 penikulmaksi, sama kuin nyk. Kodesjärvi Isojoella.

Vatiala. *Vesijärvi?* *Veitsijärvi?* (Veitziträsk), 1552. Voinee äänteellisistä vaikeuksista huolimatta etäisyytensä puolesta, joka ilmoitetaan 20 penikulmaksi, olla nykyinen Vesijärvi Kodesjärven länsipuolella. Samaa päätelmää tukee sekin, että täällä v. 1552 mainitaan erämiehenä kolme Siiroi-nimistä henkilöä, joiden mukaan kylääkin 1600-luvulla nimitettiin Siiroksi ja joilta Vesijärvellä vielä nykyäänkin esiintyvä Siiro-

1765 seuraavaa. »Ifrån Sammi by af Ikalis Sockn berättas första åboerne hijt ankommit och skal hela denna Samminmaja eller Lavaisjärvi utmarck i forna tider varit en ärämarck till förenämde Sammi by, hvarigenom det och förmodeligen ärhållit namnet Samminmaja, på det sätt nemligen, at förenemde Sammi bya åboer härstädes i fordna tider fiske idkat, hvarefter någon lemning vid Lavasjervi siöstrand ännu förmärkes, hvilken å chartan utmärckt finnes». Maanmitt, hall. ark. A 5. Kehitys tällaisesta alkuperäisestä erämajasta kyläksi kuvataan mielenkiintoisella tavalla eräässä aiemmassa karttaselityksessä v:lta 1751 ja ansainnee sen vuoksi tässä yhteydessä sijansa. »Häruppe hafva dels löst folck och inhyses hion, dels och de närmast härtill angränsande bohlfvar anlagt en hop med torp, samt them til sednare tider, utan någon särdeles afskattning til Kronan nyttjadt. På lika sätt är och denna Sammi eller Lavasjärvi by tilkommen: emedan then, för 45 år tilbakas räknade, ännu bestått af tre stycken oskattlagde fiskare torpp, som lydt inunder en by äfven Sammi kallad — belägen uti Ikalis Sochn fem svenska mihl härifrån — hvaraf förstnemde by ock tagit sitt nu ägande Sammi namn. Dessa torpp äro år 1705 uppå framledne Landshöfdingens Högvälborne Jacob Bures år 1704 uti junii månad utfärdade befallning af Landtmätaren Ionas Östring refvade, hvarvid Iönkeri torpp ägt I Tunna 27 $\frac{1}{2}$ kappas Land i årligit utsäde nti åker samt 12 $\frac{1}{2}$ åhmars höbol, Kråka torpp I Tunna 24 $\frac{1}{2}$ kappors utsäde och 12 $\frac{1}{2}$ åhmars höbol och Sammi torpp I Tunna 9 kappors Land årligit utsäde samt 11 $\frac{1}{2}$ åhmars höbol. Och kort härefter hafva merbem:te torpp blifvit til ordinarie Krono hemman satte och skattlagde, Iönkere til $\frac{1}{2}$ dels Mantal, Kråka til $\frac{1}{2}$ Mantal och Sammi til $\frac{1}{2}$ dels mantal. Hvarefter och för några år sedan sidstnemnde lägenhets nu varande åboe inlöst sitt hemman af Kronan till borde ägendom». Kauan näyttävät kuitenkin täällä säilyneen erätuntu ynnä muistot erävaistoista ja -taisteluista: »de många trätor och thäraf flytande stora våldsamheter, som det berättas, att dessa hemmans brukare af hvardera häradet skola här uti villamarken, thärest de bo lika som bakom liuset, utöfva emot hvarannan». Maanmitt, hall. ark. A 5.

· Valt. ark. N:o 130 a.

· Todisteena tästä voidaan mainita erään karkkulaisen, lapsentaposta syytetyn tytön, Brita Matintyttären kertomus pakoretkestaan. Tässä ilmoittaa hän näet olleensa jonkun ajan eräässä Närpiön pitäjän Siiro-nimisessä kylässä, joka sijaitti erämaassa: i een by Siro be:d j Närppis Sochn, liggianthes in uthj willmarken. Kark. kår. 16 $\frac{1}{2}$..69.

nimi on saattanut periytyä. Nyt puheena olevaa eräaluetta tarkoittanee myös v. 1652 tehdylle kartalle näille seuduin merkitty nimi Vettijerfvi.¹

Kierikkala. *Kauhajärvi?* (Kauhaträsk), 1552.² Ilmeisesti jo etäisyytensäkin puolesta, joka ilmoitetaan 25 penikulmaksi, sama kuin nyk. Kauhajärvi.

Kiiala, Höylölä. *Nummijärvi?* (Nummiträsk), 1552.³ Mahdollisesti etäisyydestäkin päättäen, joka ilmoitetaan 15 penikulmaksi rintamaalta, sama kuin nyk. Nummijärvi Karviajärven luoteispuolella.

Sikäli kuin mainitsemiemme eräkappaleiden luvun⁴ perusteella saattaisi tehdä päätelmiä Hämeenkyrön eräkulttuurin ijästä Hämeen- ja Pohjankankaan länsipuolella Sastamalan täkäläiseen eränkäyntiin verrattuna näyttäisi vaaka ehdottomasti kallistuvan Hämeenkyrön puolelle. Mutta jos lähemmin analysoi esittämäämme hämeenkyröläistä erätilastoa, niin johtuu kieltämättä toisenlaisiin ajatuksiin.

Ensimmäisenä seikkana, joka on omiaan herättämään epäilyksiä edellä käsittelemämme hämeenkyröläisten erävaltauksen ikivanhuutta⁵ vastaan, on mainittava, että hämeenkyröläisten eräalueet eivät miltään kohdalta tule lähellekään merta. Tämä asiain-tila on tuskin tyydyttävästi selitettävissä muuten kuin edellyttämällä, että hämeenkyröläinen eräintressi tällä suunnalla on jo alunpitäin rajoittunut hajalla olevien sisävesien valtaukseseen ja myöhemminä historiallisina aikoinakin säilyttänyt tämän alkuperäisen luonteensa. Mutta kun hämeenkyröläisillekin merenrannat varmaan olisivat osoittautuneet yhtä riistarikkaiksi kuin sisäjärvet, ei sille tosiasialle, että he ovat karttaneet Sastamalan — Närpiön merenrantamaa, jää kernaasti muuta selitystä kuin että kyseenalaiset rannat ovat Hämeenkyröstä päin tapahtuneen erävaltauksen aikoihin olleet jo vanhemman valtaajan ja lähinnä tällöin juuri Sastamalan erämiesten hallussa.

Samaan suuntaan puhuvat voimakkaasti eräät toisetkin seikat. Niinpä ei voi olla huomiota herättämättä, että ne Hämeenkyrön

¹ Valt. ark.

² Valt. ark. N:o 130 a.

³ Että eräkappaleista jotkut, kuten esim. Kilvakkalan, ilmeisesti perustuvat yhtenäiseen erävaltaukseseen, toivomme seuraavasta käyvän selville.

⁴ Ettei edellä lainatussa vuoden 1574 tuomiossa käytetty sanontatapa, että kilvakkalalaisilla »pakanuuden ajoista» lähtien oli ollut lännessä erää, ole otettava täysin sananmukaisesti, on nähdäksemme luonnollista.

kylät, joilla on eräalueita »kankaantaustalla» sijaitsevat huomattavasti erillään toisistaan. Siten näkee esim. helposti, että sellaiset eränkävijäkylät kuin Laitila, Heinijärvi ja Kierikkala muodostavat erikoisen ryhmänsä Hämeenkyrön Alasenselän rantamilla. Toiseen ryhmään eränkävijäkyliä kuuluvat sellaiset Ikaalisten lähiseudun kylät kuin Ikaalinen, Kilvakkala ja Vatiala. Tästä ryhmästä ilmeisesti erillisen eräkumppanuuden muodostavat eräs Kiialan ja eräs Höylölän kylän asukas. Mistään yhtenäisestä ja orgaanisesta rintamaan asutusalueesta ei siis Hämeenkyrön kankaantakainen eränkävintä ole johdettavissa. Ja syynä tähän asiointilaan näyttävät olevan eri erätiet.

Niinpä voi jo sellaisten Hämeenkyrön kylien kuin Laitilan, Heinijärven ja Kierikkalan aseman perusteella pitää todennäköisenä, että he eivät ole erämailleen kulkeneet Hämeenkyrön tiheimmän asutuksen läpi pohjoiseen päin. Sitä vastoin on mitä luonnollisinta, että he alunpitäin suuntasivat eräharrastuksensa heti heidän rintakyliensä takaa avautuville neitseellisille läntisille erämaille. Mutta aivankuin luontaiset vesitiet houkuttelivat nyt puheena olevien eräkylien naapurikyliä Hämeenkyrön vesistön itäpuolella yhteistoimintaan Pirkkalan erätien käyttäjien kanssa, johtivat mitä luontaisimmat vesitiet sellaisia eräkyliä kuin Heinijärveä, Kierikkalaa ja Laitilaa ja Vesajärven vesistöä pitkin Järvenkylääkin yhteistoimintaan Karkun Mouhijärvellä ja Suodenniemellä sijaitsevien tärkeimpien eräkylien kanssa. Että tällä erätiellä hämeenkyröläiset kuitenkin lukumääränsäkään puolesta eivät ole voineet kilpailla Karkun eränkävijäin kanssa, on itsestään selvää. Heidän osuutensa tällä taholla onkin täten ollut samantapaista kuin heidän läheisimpien naapuriensa Pirkkalan erämaalla. Heidän eräomistuksensakin esim. Kynäsjärvellä — jonne he järven aseman takia ovat hyvinkin voineet tulla kuvattua karkkulaista erätietä pitkin samoinkuin Kauhajärvellekin

· Jo tämä ainakin keskiajalta periytyvä sanontatapakin osoittaa, minkä suuren merkityksen Hämeenkyrön asukkaat ovat suurelle länsipuoliselle »kankaalle» antaneet.

· Tämän ajatuksen puolesta puhuu koko täkäläinen eräelämä. Niinpä oli, kuten myöhemmin osoitamme, entisen Järvenkylän Osaralla erää Pukaralla päin (Vesijärvellä?), samoinkuin myöskin Vatsiaisilla. Vrt. esitystämme näistä eräkappaleista jällempänä. Samoin on Hämeenkyrössä elänyt perinnäistieto, jonka mukaan Haapaniemen tila Vesijärvellä on aikoinaan ollut Laitilan torppana. Yrjö Koskinen, Kertomus Hämeenkyrön pitäjistä s. 35—6. Sekä historialliset tosiasiat että niiden kanssa yhtä pitävä perinnäistieto osoittavat täten vanhan hämeenkyröläisen erätien Mouhijärvelle ja Suodeniemelle vieviin vesistöihin, joita pitkin vuorostaan eräkumppanuus ja -yritteliäisyys karkkulaisten eräkylien kanssa oli mitä helpoin ja luonnollisin.

— on edellytetyn karkkulaisen ja hämeenkyröläisen yhteistoiminnan kannalta mitä helpoimmin selitettävissä.

Erikoisen selvä ja edellisestä erotettava on Ikaalisten kylien länteenpäin suuntautuva erätie. Että se on kulkenut Ikaalisista Jämijärvelle päin viettävää vesistöä, on nähdäksemme epäilemättöntä. Mutta ettei tämäkään erätie ole lännimpänä suuntautunut mihinkään yhtenäiseen maantieteelliseen uomaan, näkyy jo täkäläisen eräomaisuuden hajallisuudesta. Niinpä ei, kuten edempänä esitetystä Karkun erämaanomistuksesta näkyy, ainakaan mikään huomattavampi hämeenkyröläinen erätie Venesjärveltä merelle ole helposti ollut mahdollinen. Jos Kilvakkalan omistaman Venesjärven luoteispuolella sijaitseva Samminmaja on, kuten pidämme todennäköisenä, ja kuten voimakas perinnäistietokin ilmoittaa, yhteydessä Kilvakkalan naapurikylän Sammin kanssa, niin on tämän eräalueen erillisuus vain lisätodisteena yhtenäisen, merelle vievän hämeenkyröläisen erätien mahdottomuudesta tällä suunnalla. Yhtenäisemmin näyttävät sitävästoin Ikaalisten seudun eräintressit — kuten Hämeenkyrön hallussa olevat Kodesjärven ja Vesijärven eräalueet osoittavat — suuntautuneen Lapväärtiin laskeviin jokiin, mutta kun juuri lapväärttiläinen perinnäistieto nimenomaan puhuu sastamalaisten eräintressien vanhemmuudesta tällä taholla, niin ei tällekkään hämeenkyröläisten eräreitille voitane antaa, ainakaan mikäli on kysymys hämeenkyröläisten merelle pyrkimisestä, erikoista merkitystä.

Viimeksi käsitellyn erätien keskeistä merkitystä on lisäksi omiaan vähentämään vielä sekin, että kyröläisillä on ollut kolmaskin erätie luoteista päin. Kuten eräluettelosta näimme oli näet parilla Kiialan ja Höylölän asukkaalla oma eräalueensa Nummijärvellä. Siihen nähden, että Jämijärven erätien käyttäminen olisi näille Nummijärvelle pyrittäessä merkinnyt varsin suurta mutkaa, näyttää luonnollisemmalta, että he ovat käyttäneet suorinta tietä, esim. Kovelahden reittiä, nyt kysymyksessä olevalle eräalueelle pyrkiessään.

Suurin piirtein ovat siis kyröläisten eri erätiet saaneet aikaan sen, että eräpaine merelle on kaikkia länteenpäin vieviä eräteitä pitkin jäänyt verrattain heikoksi. Ja Hämeenkyrön hajautuneelle eräpaineelle on Karvianjoki muodostanut lännessä ikäänkuin jonkinlaisen eräseinän. Samalla kun Karvianjoki näet antoi sastamalaiselle eränkäynnille yhtenäisen ja määräävän suunnan, oli se omiaan

* Kuten edellä esitetystä eräkappaleiden luettelosta näkyy, ovat kilvakkalalaiset erikoisesti kiintyneet vain Venesjärven seutuun.

hajoittamaan hämeenkyröläisten intressitiet ja korkeintaan ulottamaan heidän eräharrastuksensa juuri puheena olevan jokiuoman välityksellä eräille läheisille joen länsipuolisille eräjärville. Että he kuitenkin miltään kohdalta olisivat voineet katkaista sastamalaisten Karvianjokea pitkin kulkevaa erätietä tai sastamalaisten Pohjanlahdelle kohdistuvia intressejä, ei ole todistettavissa. Yksin sekin seikka, että hämeenkyröläinen asutustoiminta Karvianjoella ja lähinnä nyk. Kankaanpään seuduilla alkaa vasta 1550-luvulla, osoittaa, kuinka myöhäiseen esteetön eränkäynti tätä jokea ylöspäin on ollut karkkulaisille mahdollinen.

Mutta vaikka Kyrön 1550-luvulla todettava erätilanne ei oleellisesti vastustakaan niitä johtopäätöksiä, joita edellä olemme tehneet sastamalalaisen eräkulttuurin iästä Hämeen- ja Pohjankankaan länsipuolella, niin muuttuivat eränkäyntiedellytykset jo keskiajalla sastamalaisille yhä epäedullisemmiksi, kyröläisille kiitollisemmiksi. Sikäli kuin edelliset näet mahdollisesti jo 1200-luvun lopulla tapahtuneen uutisasutuksen vuoksi menettävät ranta-alueensa Suu-Pohjassa, häviää heiltä myöskin tärkein houkutin vanhoille, tännepäin suuntautuville kaukointresseilleen. Että näistä luopuminen ei tapahtunut ilman taistelua, osoittaa se laajaa maantieteellistä aluetta koskeva ja siitä pättäen, että asia menee kuninkaaseen asti, tärkeäksi katsottu eräriita, joka täällä riehuu v. 1300 kynnyksellä. Että tämä taistelu, jossa erä- ja asutusintressit, kuten sanontatavasta

Quare cum . . . duci Waldemaro, magis proficuum esse dinoscitur, quod terra sua per nomines discretos ydoneos excolatur et inhabitetur, quam deserta relinquatur *

näky, pantiin jyrkästi vastakkain, sekä koko valtiomahdin että erilaisten kulttuuri-intressien vaikutuksesta päättyi eräintressien lopulliseen tappioon, ei ole laskettava etupäässä sastamalaisten erämiesten heikkouden syyksi, vaan ensi sijassa katsottava samanlaisiksi välttämättömäksi maantieteellishistorialliseksi ilmiöksi, jota me näemme sellaisten ranta-asutusten kuin esim. Eurajoen — Ulvilan ynnä sellaisten Päijänteen rantapitäjien kuin Sysmän, Kuhmoisten, Jämsän y. m. itsenäistymisessä. Mutta tämän itsenäistymisen kautta menettävät vähitellen — eivät ainoastaan Pohjanlahden rannalla

* Kun näitä alueita koskeva eräkirje on jo vuodelta 1303, saattaa hyvinkin olla mahdollista, että riidanalainen uudisasutus on täällä syntynyt ainakin jo pari, kolme vuotta aikaisemmin.

* Fini. Med. Urk. I s. 97.

sijaitsevat sastamalaisten »Hämeen metsät»¹ — vaan, kuten esim. Teuvan asutus osoittaa, heidän sisemmätkin erämaansa varsinaisina eränkäyntialueina entisen merkityksensä. Samalla loppui myöskin Karvianjoen tähänastinen tehtävä: oltuaan alunpitäinkin sastamalaisille tärkeä vain erätienä oli sen arvo eränavointoalueena näille varsin vähäinen. Ihme ei näiden uusien olosuhteiden kannalta olekaan, että Karvianjoen laakso vähitellen jää heidän varsinaisten eräintressiensä ulkopuolelle — joutuakseen lopulta — kuten Kankaanpään asutushistoria osoittaa — lähempänä asuville hämeenkyröläisille, joiden intressit, myöhemmin käsittelemiemme Suu-Pohjaan suuntautuvien kaukointressien hävitessä, entistä voimaperäisimpinä kääntyvät myöskin länteen päin.

Mahdollista on, että meillä Hämeen- ja Pohjankankaan tehtävästä historiallisesti alkuaan yhtenäisen asutusvirran maantieteellisenä kahdistajana on varhainen perinnäistieto eräässä 1600-luvulla muistiinmerkityssä lappalaistraditsiossa. Eräs Plantinuksen muistiinpanema lappalaistaru tietää näet kertoa, että asukkaita Pirkkalasta ja Rengosta, jonka paikallisuusmäärittelyn olemme eräässä tutkimuksessamme tulkinneet tarkoittavan »Pirkkalan tienoota,» siirtyi Hämeenkankaan yli Pohjanlahden etelärannikolle.² Toinen lappalaistraditsioiden muistiinpanija Niurenius mainitsee tämän lisäksi, että nämä uutisasukkaat asettuivat juuri sille Pohjanlahden rannikolle, jolla nykyisin Närpiö ja Mustasaari sijaitsevat.³ Jos katsomme voitavan vanhaan Pirkkalan seutuun laskea sen läheiset sivustanaapurit Karkku ja Hämeenkyrö — mitä tuskin voidaan katsoa liian rohkeaksi — niin tulee traditsioni historiallisesti erikoisen selväksi ja mielenkiintoiseksi. »Hämeenkankaan metsä», johon on verrattavissa jo v. 1303 mainitut »metsät Hämeessä» ja jota edellä monin perustein olemme pitäneet varhaisimpina vesistöjen ja näistä riippuvien asutusvirtojen erottajina, erottaa mitä luonnollisimmin toisistaan juuri Närpiön ja Mustasaaren asutuskeskukset.⁴ Siitä päättäen, että Närpiö jo v. 1348 lasketaan Mustasaaren ja Pietarsaaren ohella paikkoihin, joille kuningas myöntää erikoiset kauppa-

¹ Vrt. tšekäläiseen »Hämeeseen» nähden edellä n. s. »hämäläisistä» annettua selitystä.

² Vrt. kysymyksessä oleviin perinnäistietoihin tietoihin nähden: Pirkkalaisliikkeen synty s. 23 j. seur.

³ Että nämä asutuskeskukset sekä Pohjanlahteen nähden että myöskin syvälle sisämaahan ulottuneen asutusvirran päätekohtina, ovat käsitettävät paljoo väljemässä mielessä kuin tähän asti yleensä on tehty, olemme jo aiemmin koettaneet osoittaa. Vrt. tutkimusta Pirkkalaisliikkeen synty ss. 25—26.

oikeudet ei sen merkitys tällöin ole voinut olla varsin vähäinen. Kun ei tätä merkitystä liioin voitane katsoa minkään äkkiä vaikuttaneen tekijän aiheuttamaksi, niin on täysi syy puheena olevan perinnätiedon viittauksen mukaisesti etsiä sille selitystä seudun suhteista Sastamalaan, jonka erä- ja ilmeisesti kauppaintressienkin päätekohtaksi Pohjanlahden partaalla se mitä luonnollisimmin sopi.

VII.

Aivan samoin kuin lahjomattomat maantieteelliset seikat vähitellen erottivat lännimmäisessä erävaltauksessa sastamalaisten ja hämeenkyröläisten eräintressit toisistaan, määräsivät samaiset tekijät jo alunpitäin Hämeenkyrön reittiä käyttävien eränkävijäin omaksi sekä Hämeenkankaan ja sen läntisen reunan että varsinkin kankaan koillispuolisen alueen. Ellemme näet ota mukaan erästä 1700-luvulta polveutuvaa, kaikesta päättäen väärää perinnätiedon tulkintaa, joka nähdäksemme aivan ansiotta ja ilman mitään perusteita on päässyt milteipä vakiintumaan historiallisessa kirjallisuudessamme ja jonka ilmoituksen mukaan huittislaisilla ennen vanhaan olisi ollut kalastuspaikkoja Ikaalisissa, ei ole mitään varmaa muistoa siitä,

• Finl. Med. Urk. I s. 212.

• Efr. Carenius: ed. main. tutk. s. 46. Y. Koskinen: Kertomus Hämeenkyrön pitäjästä y. m.

• Otto Vänni: Kyrösjärven nykyinen ja entinen otaksuttu vesiväylä. Satakunta III s. 81.

• Ilmeistä näet on, että, vaikka huittislaisilla 1700-luvun keskivaiheilla olisi ollutkin perinnätieto, että heidän esi-isillään oli ollut kalastuspaikkoja Ikaalisissa, tiedon ei tarvitse merkitä, että kalastamot olisivat olleet nimenomaan nykyisen Ikaalisten seudulla Kyrösjärven partaalla. »Entinen Ikaalinen» — kuten Carlsson sitä nimittää — oli näet sekä 1700-luvulla että jo paljoa enemmän alueeltaan tavattoman laaja, joten sellaisten seutujen, jotka sijaitsivat kaukana Kyrösjärven partailta, voitiin sanoa kuuluvan Ikaalisiin. Ja vaikka teoreettisesti katsoen huittislaitten pääsy Sääksjärveltä Kiikoisten, Mouhijärven ja Suodeniemen kautta Hämeenkankaan syrjään ja sieltä kankaan yli Kyrösjärvelle ei olekaan täysin mahdoton, niin on meillä sen verran tietoja tämän seudun eräelämästä, että ainakin muunlainen eräoikeus kuin ehkä perinnön tai avioliiton kautta syntynyt täälläpäin on katsottava kutakuinkin mahdottomaksi. Että sitävastoin jokin osa Huittisten vakinaisia erämiehiä on esim. Paluksen tienoilla voinut yhtäjaksoista vesitietä kulkien poiketa perin läheiselle Inhottujärvelle ja täten — kulkemalla Karvianjokea ylöspäin vain vähän yli penikulman päästä tosiaan tulla vanhan Ikaalisten alueelle ja täältä edelleen jatkaa matkaa vaikkapa Ikkeläjoelle asti, on katsottava, kuten jo edellä olemme edellyttäneet, sekä luonnolliseksi että jossain määrin todennäköiseksikin Vrt. esitystämme ed. siv 18, nootti 3.

että muilla kuin Hämeenkyrön eräreitin käyttäjillä olisi nyt puheena olevalla alueella ollut osuutta erävaltaukseseen.

Toisaalta tämän negatiivisen tosiasian, toisaalta eräiden erähistoriallisten seikkojen nojalla on Kyrösjärven vesistövarsien valtaamiseen ja asuttamiseen nähden tehtävissä tärkeitä päätelmiä.

Ensinnäkään ei eräluetteloissa 1500-luvulla enää tapaa tietoja, jotka viittaisivat siihen, että itse Kyrösjärven rannoilla — pitkää Kovalahtea lukuunottamatta — olisi ollut ainakaan huomattavampia eräalueita. Se seikka, että Kyrösjärven rannoilla jo aikaisimmissakin veroluetteloissa tavataan miltei kaikki myöhemminkin mainitut kylät samoin kuin sekin, että useimmissa näissä esiintyy pitkä henkilöluettelo, tekee päinvastoin epäilemättömäksi, että sekä asutus että kylät näillä main ovat vanhoja. Ja jos koettaa etsiä selvyyttä kysymykseen, mitä tietä tämä väestö on asuinpaikoilleen tullut, on sekä arkeologisen löytöaineksen että asutushistorian valossa vain yksi vastaus mahdollinen: pitkin Kyrösjärven vesistön laskureittiä. Hämeenkyrön asutuksen lähtökohtakin on kysymyksessä olevien olosuhteiden vallitessa kutakuinkin ilmeinen. Että se näet ainakin huomattavalta osaltaan on lähtöisin vanhan Sastamalan seudulta, on kutakuinkin riidatonta. Tämä asiointila ei luonnollisesti kuitenkaan mitenkään estä sitä mahdollisuutta tai esim. nimistöä päättäen suorastaan todennäköisyyttä, että mainittua vesiväylää myöten on asukkaita laajemmaltakin yläsatakuntalaiselta alueelta tullut Hämeenkyröön.

Milloin varsinaisen Kyrösjärven rantojen asuttaminen on alkanut, ei ole luonnollisesti tarkalleen määriteltävissä. Mutta jo arkeologinenkin löytöaines täällä viittaa kieltämättä siihen, että täkäläisen asutuksen alku on varsin vanhoilta ajoilta. Kyrösjärven rantojen erittäin orgaaninen yhteenkuuluminen tekee lisäksi todennäköiseksi, että asutus itse järven lähimmillä rantamailla jo verrattain aikaisin on tullut voimakkaaksi. Ja että se myöskin verrattain varhain on itsenäistynyt, näkyy erittäin selvästi eräkulttuurista Kyrösjärveen laskevien vesireittien varsilla. Kun me sekä Päijänteen että Näsijärven vesistöissä eränomistajapitäjiin nähden näemme — epäilemättä perintönä erävaltauksen ensi ajoilta — mitä kirjavim-

• Vrt. Hackmann: Die ältere Eisenzeit in Finnland, kartta.

• Vrt. tässä kohden: K. J. Jalkanen: Pohjois-Hämeen erämaat, asutus ja olot vuoteen 1620, erämaaluettelo.

• Vrt. tähän nähden eräluetteloamme tutkimuksessa: Pirkkalaisliikkeen synty

mat eränomistusolot, niin on kieltämättä tämän vastakohtana mielenkiintoista todeta, ettei Kyrösjärveen laskevien vesireittienpartailla ei eräluetteloissa tapaa jälkeäkään muiden pitäjien kuin Hämeenkyrön eräomistuksesta. Kun me lisäksi kaikilla Suomen erämailla havaitsemme eräsiteiden säilyvän vuosisatoja ja vieläpä — kuten esim. pirkkalaisten eräoikeudet Lapissa osoittavat — varsin pitkienkin matkojen takaa, niin ansaitsee hämeenkyröläisten eräkuulttuuri jo yleisenkin erähistoriamme kannalta erikoista huomiota. Kun puheena oleva eräkuulttuuri ei näet jo sen 1500-luvulla tavattavasta laaja-alaisuudesta päättäen voi olla nuori, on hämeenkyröläisten yksinomainen osuus sen ylläpitämisessä ymmärrettävissä jokositen, että muiden eränkävijäpitäjien eräsiteet täällä ovat vuosisatain vieressä vähitellen kuluneet poikki ja eränkävinti jäänyt vain hämeenkyröläisille tai siten, että Kyrösjärven rantojen asutus jo alunpitäin on ollut siksi voimakas, että se eräkuulttuurinsakin alalla on tullut yksinmääräjäksi. Kuten myöhemmin osoitamme, on esitetyistä mahdollisuuksista ensinmainittu ainoa, joka saattaa tulla kysymykseen. Mutta tästä huolimatta ei voine olla epäilystä siitä, että Kyrösjärven rantojen asutus on itsenäistynyt alkuperäisistä emäalueistaan ainakin jo esihistoriallisen ajan lopulla. Itsestään selvää niinkään on, että tällä itsenäistymisellä päättyy sekä mielenkiintoinen että historiallisesti erittäin tärkeä jakso Kyrösjärven vesistövarsien asutushistoriaa.

Jo käsittelemässämme Kyrösjärven ranta-alueen itsenäistymisessä oli vuorostaan mitä luonnollisin perustus hämeenkyröläiselle eränkävinnille. Että se on verrattain aikaisin alkanut, olemme edellä katsoneet todenmukaiseksi. Ja että eränkävinti läpi koko keskiajan säilyi yhtenä hämeenkyröläisten päätulolähteenä, näkyy loistavasti vielä siitä eräomaisuudesta, joka v. 1552 suurta eräreduktсионია toimeenpantaessa on heidän hallussaan. Käsittelemme sitäkin maantieteellisten näkökohtain mukaan ja edellisen esityksemme järjestyttä seuraten alkamalla Kyrön lounaisilta erämailta, Kyrönkankaan lounaislaidalta ja kulkemalla sittemmin pitkin Kyrösjärven länsipohjois- ja itärannoille laskevia vesireittejä.

Edellä siv. 20 mainitun Kynäsjärven eräkappaleen jatkoksi voidaan Kyrönkankaan kupeelta sekä itse kankaalta esittää seuraavat eränkävijäkylät ja eräkappaleet.

J ä r v e n k y l ä (O s a r a). *Pukarajärvi?* (Pukara träsk), 1552.

On nimeltään samoinkuin senkin vuoksi, että sen mainitaan olevan 2 1/2 penik. päässä kantatilasta, yhdistettävissä Hämeen-

kyrön ja Mouhijärven rajalta tunnettuun Pukaran kylään. Kun Pukara on Vesajärven naapurikylä ja kun viimeksi mainittu kylä vielä v. 1562¹ esiintyy eräkylänä, jossa on vain yksi asukas, ei ole mahdotonta, että Vesajärvi, jonka järvetkin laskevat Pukaraan päin, on lähinnä laskettu Pukaraan kuuluvaiksi. Jos näin on asianlaita, voisi Vesajärvellä tavattavan Osaran selittää olevan yhteydessä vanhan, täälläpäin sijainneen Osaran erämaan kanssa.

V a t s i a i n e n ?² *Pukarajarvi*. (Pukara träsck), 1552³. Vrt. nimeen nähden ed. ann. selitystä. Kun täkäläisenä eränomistajana mainitaan Henrik Muotiainen, saisi olettamalla, samoinkuin ed. eräkappaleeseen nähden, Pukaran aluetta nykyistään laajemmaksi, nykyisen Vesajärven länsipuolella tavattava Muotiainen yksinkertaisimman selityksen.

?*Vesajärvi*, (Vesaierrffui), 1562,⁴ 1564.⁴ Nyk. Vesajärvi.

?*Alhajärvi* (Alaierrffui), 1562,⁵ 1564.⁴ Mahd. nyk. Alhajärven seuđuilla.

?*Taipaleensuu* (Taipalesw), 1562,⁵ 64.⁴ Selvästi yhteydessä Vesijärven ja Pukaran naapurikylän Taipaleen kanssa.

K i l v a k k a l a . *Vehuarpe* (Vehunarue), 1552,³ 1562,⁵ 1564.⁴ Sama kuin nyk. Vehuarpe Kyrönkankaalla.

S o n t u⁶, J ä r v e n k y l ä⁶. *Lehtislampi* (Lechtislambi), 1552. Mainitaan sijaitsevan Vichtisträsck-järven rannalla, mikä ilmeisesti on sama kuin nykyinen Vihtiläjärvi, ja käsittävän kaksi erämajaa. Kun neljän ensimmäisen uutisasukkaan joukossa täällä mainitaan Niilo Martinpoika Kulhia (kirj. myös: Kulhoa), niin polveutuu Vihtiläjärvellä tavattavan Kulhuan talon nimi varmaankin hänestä.

S o n t u⁶, J ä r v e n k y l ä⁶, *Ruanojanpirtti* (Ruanoianpijrte), 1552.³ Kun omistajina ovat samat henkilöt kuin edellä mainituissa

¹ Valt. ark. N:o 2143.

² Kun eräpalstan omistajana mainitaan Muotiainen-suku ja sen ensimmäisenä uutisasukkaana Anders Muotiainen, joka v. 1552 esiintyy Vatsiaisissa, olemme merkinneet sen viimemainitun kylän eräpalstaksi. Valt. ark. N:o 1952.

³ Valt. ark. N:o 130 a.

⁴ Valt. ark. N:o 2164.

⁵ Valt. ark. N:o 2143.

⁶ Toinen eränomistajista Nils Turcki esiintyy v. 1552 Sonnun, toinen, Morthen Kulhia Järvenkylän asukkaana. Valt. ark. N:o 1952.

⁷ Vrt. heihin nähden ed. ann. selitystä.

tapauksessa ja kysymyksessä olevan eräpaikan uutisasukkaat samoin luetellaan yhdessä edellisen eräpalstan uudisasukkaiden kanssa, täytyy paikan olla elimellisessä yhteydessä edellisen eräkappaleen 1. -kappaleiden kanssa.

Urjainen¹. *Kauhajärvi* (Kauckaträsk), 1552,² (Kaukaierrfuj), 1562,³ 1564.⁴ Ehkä sama kuin eräässä kartassa v. 1739⁵ mainittu Kaufwajerfwi träsk, Kavoluoman lähistöllä Kankaanpäässä.

?*Lahdenlampi* (Lahdenlambi), 1562,³ 1564.⁴ Ilmeisesti myöhemmin hävinnyt tilapäisnimi, joka kummassakin eräluettelossa mainitaan Kaukajärven jälkeen.

Urjainen.⁶ *Kankaanpään järvi* (Kanganpä träsk), 1552.² Selvästi nyk. Kankaanpää.

Edellä esitetyn eräluettelon nojalla on kysymys varsinaisen Hämeenkaan s. o. Hämeenkyröstä Kankaanpäähän ulottuvan kankaan »taustalla» harjoitetusta eränkäynnistä samoinkuin varhaisimmasta sikäläisestä uutisasutuksesta kutakuinkin selvä. Sopu-soinnussa tšekäläisten maantieteellisten edellytysten kanssa ovat näet toisaalta ne kylät, joilla kankaan eteläpuolitse s. o. nykyisen Hämeenkyrön vesien rannoilta samoinkuin ne, joilla lähinnä kankaan pohjoispuolelta s. o. Kyrösjärven kaakkoisesta pohjukasta oli luonnollisin tie läntiselle erämaalle, tällä alueella miltei täydelleen valitsevina.

Jos kuvaamiltamme hämeenkyröläisiltä asutusetapeilta kulkee Kyrösjärven länsirantaa pohjoiseen päin, huomaa helposti, kuinka pitkän ja houkuttelevan lahden Kyrösjärvi muodostaa nykyisen Ikaalisten länsi- ja lounaispuolelle. Ja mainitun lahden jo itsessään tarjoamaa etua täydensi vielä mitä luonnollisin kulkutie luoteiseen: vain vähän yli penikulman pitkän Jämijärven kautta päästiin noin penikulman pitkälle, saari-, lahti- ja niemirikkalle Jämijärvelle, joka varmaan aikoinaan on ollut mitä ihanteellisin eräalue. Mutta juuri järven edullinen asema ja sen rantojen elimellinen yhteenkuuluvaisuus,

¹ Eränomistajat Henrich Räjisti ja Henri Harffuia esiintyvät v. 1552 Urjaisten asukkaina. Valt. ark. N:o 1952.

² Valt. ark. N:o 130 a.

³ Valt. ark. N:o 2143.

⁴ Valt. ark. N:o 2164.

⁵ Maanmitt. hali. ark. A 4.

⁶ Eränomistajien mukaan, jollaisina mainitaan Nils Kolckoi ja Michill Pitkäijne, olemme panneet tämän kylän eränomistajaksi.

joka jo alunpitäin oli omiaan keskittämään sikälaista eräväestöä, näyttävät jo aikaisin tehneen siitä asutusalueen. Niinpä esiintyykin Jämijärvi jo 1500-luvun ensimmäisissä verokirjoissa suurena, useita taloja käsittävänä kylänä. Jo yksistään tämä seikka osoittaa, kuinka kaukana oli aika, jolloin eränkäynti täällä oli alkanut. Tästä huolimatta on Jämijärven erähistoriallinen synty kutakuinkin ilmeinen. Samoin kuin maantieteellisesti sen synty on ollut mahdollinen vain Ikaalisten lounaispuolisesta lahdesta käsin, puhuu myöskin erähistoria voimakkaasti samaan suuntaan. Niinpä näkyy toisaalta, että mainitun Kyrösjärven rantalahden vartiset kylät, kuten vielä nykyään varsinaisen Ikaalisten raja osoittaa, ovat saaneet alueensa ulotetuksi miltei Jämijärven itäpäähän ja toisaalta, että Jämijärven eräintressit ja ulkomaat eivät ulotu itään päin. Nämä tosiasiat ovat mitä helpoimmin selitettävissä siten, että Jämijärven irtautuessa emäkylistään nämä pidättivät itselleen Jämijärven itäpuoliset erä- ja ulkomaat jättäen puolestaan tämän erä- ja ulkomaiden tarpeen tyydytettäväksi Jämijärven pohjois- ja länsipuolisesta erämaasta. Millaisena erätilanne v. 1550 tienoilla Jämijärven reitillä esiintyy, käy lähemmin selville seuraavasta eräluettelosta.

Kilvakkala. *Luomajärvi* (Lomaträsk), 1552.¹ Lienee väli-
matkan perusteella, joka ilmoitetaan 1/3 penikulmaksi rinta-
maalta, yhdistettävissä sellaiseen nimeen kuin esim. Luoma-
niemi Kilvakkalan länsipuolella.

Karhoinen. *Jämianmaa* (Jämianmaa), 1552.¹ On nimensä
puolesta yhdistettävä Jämi-nimiin ja etäisyytensä puolesta,
joka ilmoitetaan kahdeksi penikulmaksi rintamaalta, etsittä-
vissä nyk. Jämijärven seudulta.

Jämijärvi. *Valkiajärvi* (Walckis Järfwi), 1514, 1550.² Ilmei-
sesti nykyinen Valkiajärvi. Jämijärven länsipuolella.

Jämijärvi. *Ruokojärvi* (Ruocko träsk), 1552,³ (Rokoierffuj),
1562,³ 1564.⁴ Ilmeisesti nykyinen Ruokojärvi Kankaanpäässä.

Viljala, Ikaalinen, Karhoinen. *Patopohjan pirtti*
(Patopohian piirtte), 1552.¹ Mainitaan sijaitsevan Verttuun
järven, »Verdu träsk», partaalla nyk. Kankaanpäässä. Että
vielä nykyäänkin tunnettu Karhoismaja, vähän Verttuunjärven

¹ Valt. ark. N:o 130 a.

² Kyrön tuomiokirjassa 16¹/25 vedotaan laamanni Knuutti Eerikinpojan ja Jöns Knuutinpojan mainittuina vuosina antamiin tuomioihin.

³ Valt. ark. N:o 2143.

⁴ Valt. ark. N:o 2164.

pohjoispuolella saattaa olla jäte käsittelemästämme eräkappaleesta, on mahdollista.

Viljalala. *Alusvesi* (Alasvesi siöö), 1552. · Koska Viljalalla on todistettavia eräintressejä vain Jämijärven reitillä², olemme sijoittaneet eräkappaleen, joka mainitaan olevan 10 penikulman päässä emäkylästä mutta jonka asemaa emme ole voineet todeta, tähän.

Kilvakkala. *Alusvesi* (Alasvesi siöö), 1552. · Vrt. tähän eräkappaleeseen nähden, jonka ilmoitetaan sijaitsevan 12 penik. päässä rintamaalta,³ ed. ann. selitystä.

Kilvakkala. *Venesjärvi* 1552, *Ruhanpirtti*, 1552, *Ruhanniitty*, 1572, *Karvianparras*, 1670, *Petkelenmaja* 1670. ·

Sammi. *Lavasjärvi l. Samminmaja* 1552? ·

Ikaalinen. *Kodesjärvi*, 1552. ·

Vatiala. *Vesijärvi* 1552. ·

Vatsiainen. *Hies* (Hies) 1552. · Olemme sijoittaneet eräkappaleen tähän sillä perusteella, että Vatsiaisten naapurikyliillä on eräintressinsä juuri Jämijärven reitillä. Eräpaikka, jonka etäisyys rintamaalta ilmoitetaan 14 penikulmaksi, asemaltaan meille tuntematon.

Jämijärvi⁵. *Pukarolampi* (Pukarulambi), 1552. · Kun eräkappaleen etäisyydeksi rintamaalta ilmoitetaan 14 penikulmaa, voitaneesillä tarkoittaa Hongonjoen Pukaroa, jonka vieressä myöskin on pieni järvi.

Jämijärvi⁶. *Pukarolampi?* (Pukara träsk), 1552. · Kun sen etäisyydeksi rintamaalta on ilmoitettu sama matka kuin edellisessä tapauksessa ja kun se eräluettelossakin esiintyy lähellä edellistä, on sekä eräkappale itse että sen emäkylä helposti selitettävissä samoiksi kuin edellä käsittelemässämme tapauksessa.

Karttu. · *Pukarolampi* (Pukarulambi), 1552. · Jos eräpalstan

· Valt. ark. N:o 130 a.

· Vrt. ed. ann. esit.

· Etäisyys sama kuin Venesjärvellä.

· Vrt. näistä eräkapp. ed. ann. esit.

· Kontti-nimen perusteella, joka esiintyy eräpalstan yhteydessä, olemme asettaneet lähinnä Jämijärven kysymykseen.

· Pöllö-nimen perusteella, joka esiintyy Jämijärvellä, katsomme eräpalstan kuuluneen viimeksi mainitulle kylälle.

· Eräpalstan omistaja Jöns Vänni mainitaan v. 1552 Kartun asukkaana. Valt. ark. N:o 1952.

etäisyys rintamaalta, joka ilmoitetaan 22 penikulmaksi rintamaalta, on oikea, niin ei eräkappale voi olla identtinen edellisten kanssa. Mahdollista kuitenkin on, että puhtaaksikirjoitettaessa on tehty virhe, jonkalaisesta eräästä korjauksesta päättäneen juuri kysymyksessä olevassa eräluettelossa on todistuskin.

Johtopäätökset eräluettelosta, sellaisena kuin sen edellä olemme esittäneet, sopivat täydelleen yhteen niiden havaintojen kanssa, joita aikaisemmin olemme tehneet Jämijärven suhteesta sen vanhoihin emäkyliin. Että kaikkein läheisimmät erämaat kuuluvat emäkylille, on täydelleen odotuksen mukaista. Suurempaa mielenkiintoa kuin tämä seikka herättää kuitenkin itse Jämijärven eräomistus. Jo se tosiasia, että vanhoilla Kyrösjärven rannalla sijaitsevilla emäkylillä ei ole eräalueita Jämijärven pohjoispuolella, todistaa negatiivisesti samoin kuin positiivisesti esim. sellaiset nimet kuin Jämiänluoma, Jämiänkeidas, Jämiänjoki, jonka lännimmäisin haara alkaa ilmeisesti Jämijärven Peijarista nimensä saaneesta Peijarijärvestä, että Jämijärven erävaltaus sinnepäin on ollut mahdollisimman tehokas. Mutta kun me toisaalta näemme, että Jämijärvellä jo v. 1514 on ollut vahvistettuja eräoikeuksia siitä länteenpäin sijaitsevalla Valkiajärvellä, niin todistaa tämä seikka yhdessä sen tosiasian kanssa, että Ruokojärvi jo Kustaa Vaasan eräreduktionin tapahduttua on tavallaan kuin valmis eräkylä, Jämijärven länteenkin päin tapahtuneen erävaltauksen tehokkuuden ja vanhuuden. Jämijärvi siihen kuuluvine pohjoisine ja läntisine erä- ja ulkomaineen käsittääkin täten varmaan vanhimman Jämijärven reittiä myöten tapahtuneen erävaltausalueen. Mutta samoin kuin Hämeen pitäjien erävaltaus, senjälkeen kun heidän eteläisimmät eräalueensa Päijänteen rannalla olivat itsenäistyneet, orgaanisesti jatkoivat erävaltausta pohjoiselle Päijänteelle ynnä sen pohjoispuolisille reiteille, jatkoivat myöskin Jämijärven vanhat eräkylät elimellisesti erävaltaustaan Jämijärven erämaiden takaa, joiden länsipäitse heidän erämaansa ulottuvat kuin renkaana Kankaanpään Verttuun järvestä— Venesjärvelle—Lavasjärvelle l. Samminmajaan ja Hongonjoelle, missä eräintressit selvästi todettavista maantieteellisistä syistä haarautuvat toisaalta Kodesjoelle ja Vesijärvelle, toisaalta Karvianjokea pitkin Hongonjoelle päin. Että kuvattu lännimmäinen erämaarengas myöskin Kyrön erähistorian taustaa vastaan osoittautuu nuoremaksi kuin renkaan sisäinen, s. o. lähinnä Jämijärven, eräalue, sovel-

· Erään Kangasalan eräkappaleen etäisyydeksi on esim. merkitty 22 penikulmaa, mikä matka sittemmin on korjattu 15 penikulmaksi.

tuu lisäksi erikoisen hyvin yhteen niiden tulosten kanssa, joihin edellä, käsitellessämme vanhan Sastamalan ja Hämeenkyrön reitiltä tapahtuneen eränkäynnin vanhemmuutta Karvianjoen laaksoissa, johduimme.

Siirtyessämme edellä kuvatulta eräreitiltä ja sen laskulahdelta pohjoista kohden tulemme vain lyhyen matkan jälkeen Kovelahdelle, jota suuren kapeutensa ja huomattavan pituutensa vuoksi täytyy järvirikkaassakin maassa — kuten meidän — pitää suorastaan harvinaisuutena.

Yhtä mielenkiintoinen alue kuin luontonsa puolesta on Kovelahi myöskin erähistorialliselta kannalta. Niin lähellä asuttuja seutuja ja väkirikkaita kyliä kuin se onkin ja niin riidattoman helppo kuin kulkuyhteys Kyrösjärven eteläisemmältä selältä sinne onkin, on se vielä 1500-luvun ensimmäisissä verokirjoissa niin täydelleen eräkulttuurin vallassa, ettei edes sen nimeä niissä asutusalueena tavata. Sen ensimmäiset »erämaan talonpojat», joita sinne mainitaan sijoitetuksi v. 1552, esiintyvät vasta v:den 1562 verokirjassa, jossa Niilo Skinnari Kiialasta — hänen ammattinimensäkin saattaa vielä olla yhteydessä erämaan riistan kanssa — mainitaan Unnanlahden l. Unnanniemen ja Mikko Pukki Haapimaasta, ynnä Simon Svenin (Soinin?) poika Pohjalahden l., kuten sitä kaksi vuotta myöhemmin nimitetään, Kovelahdenpohjan asukkaina. Harvoissa paikoin maassamme tavattaneekin niin lähellä rintamaita, niin ahtaalla alueella ja niin myöhään kuin täällä eräkulttuuri vielä täydessä kukoistuksessaan. Mitä siitä yksityiskohtaisesti tiedämme, näemme seuraavasta eränomistaja- ja eräkappaleluettelosta.

Miettinen. *Kangasjärven pirtti* (Kangasträsk pjrte), 1552. †

Mainitaan sijaitsevan Kovelahdella, penikulman päässä emäkylästä, ja lienee näin ollen etsittävässä sen puolivaiheilla.

Kiiala. *Keskiveden maja* (Keskiueden maija), 1552. † Mainitaan sijaitsevan Kovelahdella, penikulman päässä emäkylästä, ja lienee täten, kuten nimestäkin päätäten, ollut suunnilleen pitkän Kovelahden keskipaikkeilla.

Kallionkieli. *Valjavaltaisten maa* (Valiavaldaistenmaa), 1552. †

Tämän nimeltään arvoituksellisen eräpalstan mainitaan sijaitsevan Kovelahdella, 1/2 penikulman päässä rintamaalta.

Kiiala. *Ohisten lahti* (Ohistenlacthi), 1552. † Eräalueen ilmoitetaan olevan Kovelahdella, 1/2 penikulman päässä Kiialasta.

Kiiiala ja Kallionkieli. *Unnanlahti* (Unnanlächti), 1552. † Unnanniemi (Viñinemi), 1562 †, (Vinnannemi), 1564 †. Ilmoitetaan sijaitsevan Kovelahdella. kahden penikulman päässä emäkylästä ja on ilmeisesti sama kuin nykyinen Unnanlahti Kovelahden pohjoispään länsipuolella.

Höylölä. *Rautalahden pirtti* (Rautalächden pirtte), 1552. † Eräpalstan ilmoitetaan olevan Kovelahdella ja on siten selvästi lähellä lahden pohjukkaa.

Kiiiala. *Kovelahden maja* (Koffuelächden maia), 1552. † Mainitaan sijaitsevan Kovelahdella, kahden penikulman päässä emäkylästä ja on täten ollut edellä mainitun erämajan läheisyydessä.

Kiiiala, Höylölä. *Kovelahden pohja* (Koffuelächden pohia), 1552, † *Pohjalahti* (Pohialax), 1562, † (Koffualächden pohia), 1564. † Eräpalstan ilmoitetaan olevan kahden penikulman päässä rintamaalta ja on täten selvästi sijainnut nykyisen Kovelahden seuduilla.

Kiiiala. † *Kauralampi* (Kauralafnbi), 1552. † Sijaitsee Kauraharjun rinteellä Pohjankankaan eteläpuolella erään Jämijoen pohjoisen haaran läheseudulla, josta läntisempää, Kovelahteen laskeva jokea pitkin on varsin luonnollinen tie mainitulle lahdelta.

Kiiiala † l. Höylölä, Röyhiö? † *Talimatka* (Talimatka), 1552. † Eräalueen mainitaan sijaitsevan Suomijärvellä (Somi träsk). Tämänniminen järvi sijaitsee Pohjankankaan toisella puolella, Karvian kirkosta kaakkoon päin.

Sarkkila. *Iso- ja Vähä Karviajärvi* (Stor och Karfviajärfwi), 1626. † Eräpalstan sanotaan mainitun vuoden tuomiokirjassa olevan Sarkkilan »vanha kalastusalue», »gamle fiskie ererum», ja sijaitsee mikäli voi päättää rajoista, jotka tarkasti mainitaan, Suomijärven ja Karviajärven välimailloilla.

Kiiiala, Höylölä. Nummijärvi 1552. †

† Valt. ark. N:o 130 ä.

† Valt. ark. N:o 2143.

† Valt. ark. N:o 2164.

† Eräpalstan omistaja Anders Kiurunen on ilmeisesti Kiialasta. Vrt. Valt. ark. N:o 1952.

† Toinen eräpalstan omistaja Morthen Riödhi mainitaan toisessa paikassa eräluetteloa Höylölän asukkaana. Vrt. kuit. Valt. ark. N:o 1952, jossa hän esiintyy Kiialassa. Toinen eränomistaja ilmeisesti Röyhiöstä.

† Rajoina mainitaan: »Suomijärfui, tedan til Suomijoki, sä til Kauhasalmi, och til Särkijärfui», sedän tili Kewästä järfui och sedän til Alpiman wircka, och til Karhun

Yhtä selväpiirteiseltä kuin Kovelahden eräelämä neljine ilmeisesti vielä täydessä käyttökunnossa olevine erämajoineen l. - pirtteineen, näyttää esitetystä eräluettelosta päättäen itse Kovelahden eräreitti. Jos näet ei ota huomioon kolmen, neljän kylän yksinäiseräpalstoja, näkee eräluettelosta selvästi, miten määrävävä asema eräelämässä Kiialan ja Höylölän kylillä on ollut itse Kovelahdelta kaukaiselle Nummijärvelle saakka. Mutta tämän huomioon ottaen on ilmeistä — kuten jo edellä toisessa yhteydessä olemme koettaneet osoittaa — että samaiset eränkävijäkylät ensin ovat vallanneet läheisimmät eräalueet ja vasta erätarpeidensa kasvaessa ulottaneet eräharrastuksensa etäisemmillekin erämaille. Sattuman oikkua näin ollen tuskin lienee eräelämän lopputuloskaan näillä main: juuri vanhimpien eränkävijäkyläiden, s. o. Kiialan ja Höylölän, ilmeisesti vanhimmille - eräalueille syntyvät näet Kovelahden pohjan ensimmäiset eräkylät.

Idyllisen eräelämänsä uskollisimmin säilyttäneen Kovelahden erottaa sen suulla vain niemi toisesta huomattavasta koilliseen ja pohjoiseen suuntautuvasta Kyrösjärven lahdesta. Niin paljon Kovelahda lyhempi ja muita edellä käsittelemiämme Kyrösjärven suurlahtia pienempi kuin se onkin, on siitä alkavalla eräreitillä edellä mainittujen rinnalla sekä erikoisia maantieteellisiä etuja että etupäässä juuri tästä syystä johtuvaa erähistoriallista mielenkiintoisuutta.

Sensijaan, että kaikilla tähän asti käsittelemillämme Hämeenkyrön eräreiteillä on verrattain läheisessä periferiassa eränkävynnin rajoittimena ja myöhempänä hillikkeenä kangas, mikä ei ainoastaan kauan itse ollut sille esteeksi vaan samalla eräteitä poikittavana vedenjakajana, jolta ei mitään suurta ja yhtenäistä vesitietä kulkenut

kangaren wirka, så til Isoij Wargisto och så til Vähä Wargisto, hvilke för:ne rår och röör ähr tenne ererums omgangande häfd och gamble fiskande». Kyrön kär. 16-/26. Kuten Suomijärven ja Suomijoen maininnasta näkyy, alkaa vanha eräalue varmuudella Suomijärvestä ynnä siitä alkavasta Suomijoeista. Kuten jo tästä seikasta näkyy ja kuten voi päättää sekä Karviajärven nimestä että varsinkin siitä tosiasiasta, että siellä tavataan karkkulaisia eränkävijöitä, ei Karviajärvi kokonaisuudessaan ole voinut kuulua puheena olevaan eräpalstaan, edellyttämällä näet, että täkäläisen eräpalstan ikä menee 1550-luvulle. Kun alue kuitenkin saattaa olla näin vanha, on eräpalsta voinut vain joltakin kohdaltaan — todennäköisesti Karviajärven eteläpäässä — tulla viimeainitulle järvelle asti tai sen lähistöön. Tämän käsityksen hyväksi puhuu lisäksi se tosiasia, että muidenkin Kovelahden tietä käyttävien erämiesten l. »Talimatkan» kulkijain juuri Suomijärveltä on Karviajärven eteläpuolitse täytyntä kulkea joelle, joka vei heidät Nummijärvelle s. o. kaukaisimmalle Karvian taholla sijaitsevalle eräalueelleen.

merelle, hajoitti sen myöhemminkin moniin sen takana oleviin pikku-vesiin, olivat tässä yhteydessä käsittelemällämme eräreitillä, jota lyhyden vuoksi nimitämme Parkanon reitiksi, maantieteelliset eränkäyntiedellytykset kauttaaltaan toisenlaiset. Kangas kulki näet täällä miltään kohdalta erätietä katkaisematta yhdensuuntaisena sen kanssa ja vieläpä niin lähellä sitä, että se toisaalta esti pohjoiseen suuntautuvan erävirran ainakaan sanottavammin hajaantumasta sen yli länttä päin mutta toisaalta kuitenkin itse tarjosi samalla mitä parhaimman ja luonnollisimman, vesitien suuntaisen tuen ja maatien pohjoista kohden. Liikennemahdollisuudet »Parkanon reitillä» ja vanhan Sastamalan »kankaantaustalla» muistuttavatkin täten suuresti toisiaan. Ensimmäisellä suunnalla kulki idempänä vesitie kankaan ollessa länsipuolella sille osviittana ja aputienä. Jälkimmäisellä suunnalla kulki lännen puolella Karvianjoki ja vähän sen itäpuolella kangas — täälläkin antaen erätielle erehtymättömän suunnan pohjoista ja koillista kohden.

Mutta tästä yhtäläisyydestä huolimatta oli Parkanon erätie monin tavoin vanhan Sastamalan erätietä edullisempi. Ajateltakoonpa ensiksikin, miten paljoa avonaisempi, selvempi ja helppokulkuisempi oli retki itse Kyrösjärven laskureitin partaalta — kulki tämä sitten joko nykyistä tai otaksuttua, aiempaa uomaa — ja varsinkin itse Kyröselän tärkeimmiltä asutuskeskuksilta Parkanon reitin suuhun — verrattuna matkaan, joka Karkun erämiesten oli kulettava vain Karvianjoen tärkeimmälle solmukohdalle, s. o. Kynäsjärvelle tullakseen! Tai verrattakoon Karvianjoen kapeata uomaa sellaisiin suuriin peräkkäisiin Parkanonreitin järvenselkiin kuin Parkanojärvi, Kaitaiset, Linnanjärvi ja Kankarijärvi! Vielä suurempia olivat suhteelliset maantieteelliset edut itse yhtenäisen Parkanon reitin päätyttyä pohjoisessa. Kangas, joka sastamalaisten eräreitillä tekee Karviaan päin isohkon ja käyttäjilleen epämukavan mutkan koilliseen päin, lopulta kokonaan jättääkseen heidät Kauhajoen ja sen länsipuolisten jokien varaan, jatkuu Parkanon reitin päätyttyäkin ylöspäin, heikosti taipuen länttä kohden ja täten toisaalta estäen täälläkin eränkäynnin hajoamisen länteenpäin, toisaalta itse ohjaten sitä järkähtämättä Ilmajokea kohden. Ja vesitie-edut ovat täälläkin suunnilleen samanlaisia kuin Parkanon reitillä. Jalasjoki ja Seinäjoki, joiden monet alkuhaarat miltei yhtyvät Parkanon reitin vesiin, täten tehden melkein kaikilta puheena olevan reitin

· Vrt. tähän nähden: Otto Vänni: Kyrösjärven nykyinen ja entinen otaksuttu vesiväylä. Satakunta III ss. 70—84.

pohjoispäässä sijaitsevilta järviltä ja lammilta siirtymisen Pohjanmaalle johtaviin vesistöihin mahdolliseksi, kulkevat täälläkin miltei yhdensuuntaisina sekä keskenään että kankaan kanssa yhtyäkseen lopulta Ilmajoen seuduilla, s. o. siellä, missä kankaan tehtävä suunnanosoittajana päättyy, Kyrönjoen nimellä koko Etelä-Pohjanmaan suurimmaksi Pohjanlahdelle johtavaksi valtaväyläksi.

Minkälaiseksi historiallinen kehitys Parkanon reitillä — jätämme sen Pohjanmaalle vievän jatkon toiseen yhteyteen — on muodostunut, näemme lähemmin eräluettelosta. Helpottaaksemme yleisilmäystä ja ollaksemme tässäkin osassa esitystämme maantieteellisille tosiasioille mahdollisimman uskollisia jaamme täkäläiset eräkappaleet kahteen ryhmään: niihin, jotka sijaitsevat varsinaisella, pohjoiseen johtavalla eräreitillä ja niihin, jotka sijaitsevat koilliseen vievällä reitillä Leppäjärvi — Ruojärvi — Vahojärvi — Aurejärvi.

Edellisen reitin eränomistajista ja eräkappaleista tulee kuva seuraavanlaiseksi.

Heittola. *Heittolanmaja* (Heittolanmaia), 1552. Eräpalstan ilmoitetaan sijaitsevan Parkanojärvellä (Parkana träsk), Parkanon kirkolta etelään.

Heittola. *Vuorijärvi* (Vori träsk), 1552. Selvästi sama kuin Parkanon kirkon länsipuolella sijaitseva Vuorijärvi, jonka pieni joki yhdistää Parkanon Kirkkojärveen.

Karttu. *Vuorijärvi*, 1552. Ilmeisesti sama kuin edellinen.

Karttu. *Vuorijärvi* (Väri träsk), 1552. Vrt. edellistä.

Riitälä. *Kaittainvettenjärvi* (Kaittain vetten träsk), 1552. Selvästi sama kuin nyk. Kaitajärvi, josta myöskin käytetään monikollista nimeä Kaitaiset.

Riitälä. *Kuivasjärvi* (Kuiffuaträsk), 1552. Selvästi sama kuin nyk. Kuivasjärvi, luoteiseen päin Kaitajärvestä, jonka pohjoiseen suuhun se erikoista vesitietä pitkin laskee.

Riitälä. *Kuivasjärvi*, 1552. Sama kuin ed.

Riitälä. *Kuivasjärvi* 1552. » » »

Parkano. *Valkialampi* (Valkialambi träsk), 1552. Tämännimistä järveä emme ole voineet todeta. Kun eräalue Jöns Laatu nimisestä uutisasukkaasta päättäen on kuulunut Parkanoon, erehdytty tuskin suuresti, jos edellyttää sen olleen Parkanosta pohjoiseen päin. Kun eräpalstan etäisyydeksi rintamaalta ilmoitetaan

· Valt. ark. N:o 130 a.

· Suku esiintyy juuri Parkanossa. Vrt. Valt. ark. N:o 1952 y. m.

6 silloista penikulmaa, olemme sijoittaneet eräkappaleen Kuivasjärven jälkeen, koska tällä reitillä erikoisesti Valkia-liite, kuten näkyy esim. nimistä Valkiajärvi, joista toinen tavataan Kuivasjärven lounais-, toinen sen pohjoispuolella, on ollut nimenannon perusteena. Vrt. toisaalta kuitenkin nimeä Valkiajärvi myös Nerkonjärven pohjoispuolella.

Höylölä. *Valkialampi* (Valkialambi), 1552. Eräpalsta, joka eräluettelossa mainitaan välittömästi edellisen jälkeen ja jonka ilmoitetaan sijaitsevan 8 penikulman päässä emäkylästä, on ilmeisesti etsittävässä samalta seudulta kuin edellinen.

Käkelä? *Kankarijärvi* (Kangari träsk), 1552. Ehkä nyk. Kankarijärvi Parkanon pohjoispuolella.

Uskela. *Kankarijärvi* (Kangari träsk), 1552. Ilmeisesti sama kuin edellinen.

Yliskylä. *Naarmisjärvi?* (Nurmi träsk), 1552. Selvästi nyk. Naarmisjärvi Kihniössä Kankarijärven pohjoispuolella.

Alaskylä, Riitiala. *Naarmisjärvi?* (Nurmijärvi). 1552 Ilmeisesti sama kuin edellinen.

Kallionkieli. *Nerkonjärvi* (Närffuo träsk), 1552. Eräpalsta ilmeisesti nykyisellä Nerkonjärvellä, Kihniön kaakkoispuolella.

Kiiala. *Nerkonjärvi*, 1552. Vrt. edellistä.

Miettinen. *Nerkonjärvi*, 1552. Vrt. edellistä.

Teuvanieni⁵. *Nerkonjärvi*, 1552. » »

Teuvanieni⁶. *Nerkonjärvi*, 1552. » »

Käkelä⁷. *Sulkujärvi* (Sulku träsk), 1552. Selvästi sama kuin nyk. Sulkujärvi Kihniössä.

Kalkunmäki⁸. *Umpimatka* (Umbimatka), 1552. Mainitaan

⁵ Valt. ark. N:o 130 a.

⁶ Eräpalstan omistajan mukaan, jona mainitaan Henrich Käki, olemme panneet lähinnä Käkelän kysymyksen.

⁷ Kun emme ole Nurmijärveä tavanneet ja kun se siitä päättäen että, siellä mainitaan kaksi eräpalstaa, ei voine olla aivan mitätön, pidämme kysymyksenalaisena, eikö nimi ole kuultu väärin tai vieraalta kuulostava Naarmisjärvi ole tullut puhtaaksi-kirjoituksessa Nurmijärveksi. Etäisyydenkin puolesta sopii Naarmisjärvi hyvin.

⁸ Eräpalstan omistaja Madz Kuortti esiintyy v. 1552 Kallionkielen asukkaana.

⁹ Eränomistajan Henrik Villin mukaan laskemme eräpalstan Teuvaniemeen.

¹⁰ Eränomistajat Morthen Pakaijne, Nils ja Oluff Haffueri ovat Tevaniemen asukkaita. Vrt. Valt. ark. N:o 1952.

¹¹ Eränomistaja Sigffred Käki esiintyy v. 1552 Käkelässä. Vrt. Valt. ark. N:o 1952.

¹² Eränomistajan Lasse Purtun mukaan laskemme eräpalstan Kalkunmäkeen. Vrt. Valt. ark. N:o 1952.

eräluettelossa heti Sulkujärven jälkeen. Etäisyydenkin puolesta, joka ilmoitetaan 13 penik. Kalkunmäestä, Sulkujärven ollessa emäkylästä 12 $\frac{1}{2}$ penik. päässä, saattaa eräalue olla lähellä edellistä.

Luettelemiemme, varsinaisen Parkanon reitin eräpalstojen lisäksi tulee reitiltä leppäjärvi — Ruojärvi — Vahojärvi — Aurejärvi muutamia eräkappaleita. Sellaisia ovat:

Tevaniemi ja Salo. *Hankalampi?* (Kangan träsk), 1552.¹ Siitä huolimatta, että eräluettelossa tavataan nimi Kangan träsk = Kankaan järvi, pidämme todennäköisenä, että nimi on luettava Hanganlampi 1. Hankalampi, jonka niminen järvi on olemassa ja joka etäisyytensäkin puolesta, mikä ilmoitetaan 1 $\frac{1}{2}$ penikulmaksi emäkylästä, hyvästi voi tulla kysymykseen.

Tevaniemi. *Varisalmi, Varissalmi* (Varisalmi), 1552.¹ Ilmeisesti nykyinen Varessalmi Leppäjärven rannalla, lähellä edellistä eräpalstaa. Tämän johtopäätöksen hyväksi puhuu sekin seikka, että Hankalammen uutisasukkaina v. 1552¹ mainitaan Mikko Paasto ja Olavi Matinpoika Røyhiönimestä, s. o. samat henkilöt, jotka v. 1562² esiintyvät Varisalmen ensimmäisinä uutisasukkaina.

?*Juhtimäki* (Jwctimäki), 1584.³ Sama kuin nykyinen Juhtimäki, Kyrösjärven koillispuolella.

Tevaniemi. *Aurejärvi* (Aured träsk), 1552.¹ Selvästi sama kuin nykyinen Aurejärvi, Juhtimäen pohjoispuolella.

Tevaniemi.⁴ *Aurejärvi*, 1552.¹ Vrt. edellistä.

Tevaniemi.⁵ *Aurejärvi*, 1552.¹ » »

Tevaniemi.⁶ *Aurejärvi*, 1552.¹ » »

Tevaniemi. *Aurejärvi*, 1552.¹ » »

Kiiala.⁷ *Aurejärvi*, 1552.¹ » »

Riuttamäki l. -korpi. (Riuttamecki), 1571, Riwttoikorpi, 1572.

¹ Valt. ark. N:o 130 a.

² Valt. ark. N:o 2143.

³ Vrt. tutkimust. Pirkkalaisliikkeen synty s. 123.

⁴ Eränomistaja Pedr Henrichsonn esiintyy v. 1552 Tevaniemessä. Vrt. Valt. ark. N:o 1952.

⁵ Eränomistaja Erich Kiiainen esiintyy v. 1552 Tevaniemessä. Vrt. Valt. ark. N:o 1952.

⁶ Eränomistaja Nils Kiiaine mainitaan v. 1552 Tevaniemessä. Vrt. Valt. ark. N:o 1952.

⁷ Eränomistaja Jöns Janacka ilmeisesti sama kuin Kiialasta v. 1552 mainittu Jöns Janacka. Vrt. Valt. ark. N:o 1952.

⁸ Vrt. tutk. Pirkkalaisliikkeen synty s. 123.

Sama kuin nykyinen Riutaskorpi, Aurejärven itärannalla.

Annetusta eräluettelosta selviää jo sellaisenaan pohjoisen eräreitien erikoisuus niihin eräreitteihin verrattuna, joista edellä on puhuttu. Ja etenkin on tämä erikoisuus huomattavissa — syrjäytäksemme reitin koillisen haarakkeen l. erälinjan Leppäjärvi — Ruojärvi — Hankalampi — Vahojärvi — Aurejärvi, jolla Tevaniemi on yhtä hallitseva kuin Kiiala ja Höylölä Koveniemen reitillä, varsinaisella Parkanon reitillä. Niinpä on eräkappaleiden luku täällä suurempi kuin millään muulla reitillä. Samoin voi eräluettelon nojalla todeta, ettei yhdelläkään kylällä täällä ole eränkäynnissä mitään yliotetta vaan että eränkävijäkylien lukumäärä täällä on suurempi ja eränomistusolot senvuoksi sekavammat kuin edellä käsittelemillämme eräreiteillä. Ja mielenkiintoisinta on, etteivät ainoastaan Kyrösjärven rannan ja lähinnä varsinaisen Parkanon reitin suulahden kylät esiinny täällä eränkävijöinä: yksin Hämeenkyrön vesienkin rantalaisilla on täällä eräalueita ja jopa kokonaisia järviä, kuten Kihniön Kankari- ja Sulkujärvet. Mahdollista on, että eräpalstat näillä järvilla, jotka tulevat perin lähelle Seinäjoen läntisemmän haaran s. o. Kihniönjoen alkuhaarautumia, varsinkin siihen nähden, että ne sijaitsevat muiden kysymyksessä olevan eräreitin eräpalstojen takana, ovat nuorempia kuin nämä. Mutta näinkin ollen ovat ne mitä loistavimpana todisteena siitä, että eräretket yksin varsinaisen Hämeenkyrönkin vesiltä Parkanon reitin vesien pohjoisimpiin sopukkoihin asti aina 1550-luvulle, s. o. eräelämämme lopulliseen romahdukseen asti, ovat olleet tavallisia. Tämän toteamisen samoinkuin sen seikan nojalla, että Parkanon reitin suu, kuten 1500-luvun täkälaisestä kylä- ja taloluvusta voi päättää, on varsin tiheään asuttu, että jo ensimmäisissäkin verokirjoissa Parkano esiintyy suurena kylänä ja että varsinaisen Parkanon reitin erämahdollisuudet pohjoiseen päin ovat muutenkin varsin voimaperäisesti tulleet käytetyiksi, voidaan katsoa varmaksi, että eräpaine kysymyksessä olevalla eräreitillä on sekä mielenkiintoisempi että voimaperäisempi kuin millään edellä käsittelemillämme eräreiteillä. Ja eränkäynnin erikoisuuden ja voimakkuuden syykin tällä reitillä on kutakuinkin ilmeinen. Rikkaitten erävesiensä lisäksi on sillä näet ollut samanlainen tehtävä kuin Kyrösjärven laskureitillä: viimeksi mainittu on jo luonnostaan määrätty välittämään alkuperäisten Kyrösjärven eränkävijäin ja myöhemmän asutuksen suhteita läheiseen ja kaukaiseen etelään, edellinen läheiseen ja kaukaiseen pohjaan.

Niin houkuttelevaa kuin olisikin jo tässä yhteydessä esittää vanhan Kyrösjärven reitin mahdolliset eräintressit läheiseen ja kau-

kaiseen pohjaan, käännyimme ensin edellä ilmoittamamme suunnitelman mukaan Kyrösjärven itäpuolisille eräalueille.

Jo puhtaasti maantieteelliseltä, kannalta voi sanoa täkäläisten eränkävintiedellytysten — varsinkin jos vertaa niitä muilla reiteillä todettaviin — olevan varsin mitättömiä. Ei tarvitse näet kuin vilkaista karttaa voidakseen todeta, että Kyrösjärven kaakkoisimmasta lahdesta, Viljakkalan kohdalta on vain noin penikulman verta Näsijärven lännimmäiseen lahteen, Pengonpohjaan. Ja vaikka pohjoisempana väli mainittujen suurten järvien välillä tulee jonkin verran suuremmaksi, ei ole kiellettävissä, että Näsijärvi täälläkin liian suuressa määrässä supistaa hämeenkyröläisten eränkävintimahdollisuuksia, varsinkin kun ottaa huomioon, että koko Kyrös- ja Näsijärvien välinen alue ei ollut Kyrösjärveltä tulevien eränkävijäin käytettävissä. Näsijärveen laskevat pikkuedet ulottuvat näet suunnilleen yhtä paljon länteen- kuin Kyrösjärvelle laskevat itäänpäin. Tästä asiantilasta johtuu — Pirkkalan pitäessä huolta Näsijärven länsirannan erävesistä — että vain lyhyet Kyrösjärveen laskevat vesireitit jäivät hämeenkyröläisille erämiehille.

Minkälaiseksi eräelämä tällaisella edellytyksellä muodostui, näkyy lähemmin yhteenliittämistämme eräkappaleluetteloista.

R ö y h i ö .¹ *Juurijärvi* (Juriträsk), 1552.² Ilmeisesti sama kuin nykyinen Juurijärvi Sipsiöön koillisesta tulevan vesireitin partaalla.

V i l j a k k a l a . *Vekarajärvi* (Vekara träsk), 1552.² Selvästi sama kuin nykyinen Vekarajärvi Sipsiö — Valio — Aivusjärven reitillä.

S o n t u . *Tulivesi* (Tuliträsk), 1552.² Lähellä edellistä.

I n k u l a .³ *Takamäki* (Takamäki), 1552.² Tämännimistä paikkaa emme ole voineet todeta. Mutta kun sen etäisyydeksi emäkylästä ilmoitetaan 5 penikulmaa, on se etsittävässä koilliselta taholta, kuten edellisetkin eräkappaleet. Vrt. nimeen sellaista täälläpäin tavattavaa nimeä kuin Takajärvi, ed. main. Vekarajärven pohjoispuolella.

K i l v a k k a l a . *Keihäsjärvi* (Kehästräsk), 1552.² Eräs Keihäsjärvi tavataan Kyrösjärven itäpuolella vähän koilliseen Inkulasta. Mutta kun eräalueen etäisyys emäkylästä ilmoitetaan 7 silloiseksi penikulmaksi, on selvästi joku kaukaisempi järvi kysymyksessä. Vaikka Kilvakkalan eräintressit idässäpäin tuntu-

¹ Eränomistaja Erich litu mainitaan v. 1552 Röyhiöstä. Vrt. Valt. ark. N:o 1952. Valt. ark. N:o 130 a.

² Eränomistaja Nils Motiainen ilmeisesti Inkulasta. Vrt. Valt. ark. N:o 1952.

vatkin oudoilta, on puheena oleva Keihäsjärvi, varsinkin jos käsittää sen laajemmassa merkityksessä, ehkä yhdistettävissä samannimiseen eräalueeseen Pirkkalan erämaalla.

Inkula. *Karhenmaa* (Karhenmaa), 1552.¹ Ilmeisesti nykyisen Karhejärven seudulla. Vrt. seur. eräpalstaa.

Inkula? *Koivisto* (Koiffwisto), 1562,² (Koiffuistä), 1564.³ Kun tämännimisen eräkylän uutisasukkaana v. 1562 ja 1564 mainitaan Eskil ja v. 1552 Karhenmaahan sijoitetaan Eskil Bertilinpoina Pakulasta, ei ole mahdotonta, että tässä on puhetta samasta henkilöstä. Jos tämä edellytys pitää paikkansa, saattaisi Koivisto olla sama kuin edellä mainittu Karhenmaa. Se seikka, että Karhejärven länsipuolella tavataan Koivisto-nimi, on omiaan vahvistamaan esitettyä otaksumaa. Kun toisena uutisasukkaana täällä v. 1564 mainitaan Jöns Jaskara ja Jaskaranimi vieläkin tavataan Karhejärven seudulla, puhuu tämäkin seikka Koiviston asemaa koskevan olettamuksemme hyväksi.

Inkula. *Karhejärvi* (Karhiträsk), 1552.¹ Selvästi nykyinen Karhejärvi.

Viljakkala. *Riihiniemi* (Riihiniemi), 1552.¹ Nimeä emme ole voineet todeta, mutta kun sen etäisyys emäkylästä ilmoitetaan 1 1/2 penikulmaksi ja se eräluettelossa mainitaan Karhejärven jälkeen, on se etsittävässä läheisestä naapuristosta idässä, ehkäpä lähellä edellistä.

Että eräkulttuuri Kyrösjärven itäpuolella on jäänyt heikoksi, on täydelleen edellä esitettyjen tšekäläisten eränkäyntiedellytysten mukaista. Tästä huolimatta on vaikeata muodostaa varmaa mielihäpäidettä sen ijästä näillä main. Eräs mielenkiintoinen negatiivinen havainto on kuitenkin tehtävissä eränomistuksesta täälläpäin: Kyrösjärven itärannan eräntressit eivät ole täällä edes siinä määrin kuin odottaisi ulottuneet Näsijärvelle ja sen pohjoispuolisiin laajoihin erävesiin. Ja vaikkapa ottaisi huomioon, että olosuhteet Kyrösjärven itäpuolella aikaisemmin — varsinkin silloin kun Kyrösjärvi, kuten todennäköistä on, on purkautunut toista lasku-uomaa kuin meidän päivinämme — olisivat olleet koko lailla toisenlaiset, niin voidaan tälle mahdollisuudelle tuskin perustaa olettamusta, että Kyrösjärven eränkävijäin varhaisimmat kaukointressit pohjoiseen suurlta ja vielä vähemmän suurimmalta osalta olisivat tyydytetyt

¹ Valt. ark. N:o 130 a.

² Valt. ark. Nro 2143.

³ Valt. ark. N:o 2164.

tätä tietä. Ennemminkin on täkäläisen erätilanteen samoinkuin Pirkkalan kaikesta päättäen vanhojen, pohjoiseen päin suuntautuvien eräharrastusten kannalta ilmeistä, että Näsijärvi idässä on ollut samanlaisena maantieteellisenä rajana eränkäynnille kuin Hämeen- ja Pohjankangas Kyrösjärven länsipuolella. Välillisesti on Näsijärven vaikutus senkautta, että sen tarjooma tie pitentää matkaa Etelä-Pohjanmaalle ollut sama kuin käsittelemiemme läntisten esteiden: samoinkuin nämä on sekin ollut yhtenä tekijänä ohjaamassa Kyrösjärven reitin eränkäyntiä luonnollisinta tietä s. o. pitkin Kyröselkää ja varsinaisen Parkanon reittiä pohjoiseen.

VIII.

Kysymys eräelämästä varsinaisen Parkanon reitin jatkona olevilla Pohjanmaan vesillä muodostaa kieltämättä erään tärkeimpiä ja vaikeimpia mutta samalla ehkä mielenkiintoisimpia lukuja Suomen erähistoriassa. Kun piakkoin saanemme tilaisuuden yksityiskohtaisemmin esittää käsityksemme siitä ja kun lisäksi tätä asiaa pohtiesamme joudumme tavallaan otsikossa ilmoitetun tehtävän ulkopuolelle, käsittelemme sitä tässä yhteydessä vain sikäli kuin on välttämätöntä edellisen esityksemme lopettamiseksi.

Että myöhäinen asutustilanne Jalasjoen ja Seinäjoen seuduilla ei välittömästi viittaa Parkanon reittiä pitkin tulleeseen vaikutukseen, on nähdäksemme ehdottomasti myönnettävä. Mutta tällä seikalla on varsin vähän merkitystä alkuperäisiä eränkäyntioloja näillä seuduin arvioitaessa. Ei voi näet olla suurta epäilystä siitä, että Ilmajoki, Kauhajoki, Jalasjärvi, Kurikka ja Seinäjoki, joka, kuten tunnettua, aiemmin on käsittänyt myöskin Peräseinäjoen, huomattavalta osalta ovat myöhään pohjoisesta päin vallattuja uutisasutuksia. Toisaalta todistaa uutisasutuksen myöhempi pohjalainen luonne, että eteläinen eräkulttuuri ei Jalasjokea ja Seinäjokea pitkin etelään päin leviävän uutisasutuksen tapahtuessa ole ollut kyllin voimakas vastustamaan tätä. Jokien luonteen huomioon ottaen ei tämä asiaintila olekaan omiaan oudostuttamaan. Se seikka näet, että nämä jokilaaksot myöhäisinä aikoina sopivat pohjalaiselle

• Palaamme laajemmin kysymykseen suunnittelemissamme »Kalevala»-kulttuuria koskevassa tutkimuksessa.

• Tosin saattaisi viitata sellaisiin selviin sukulaisnimiin kuin Pohjois-Satakunnan Kihniö, pohjalainen Kihniä y. m. Vrt. nimipesään nähden: Suomi II jakso IX s. 165.

asutuskulttuurille, ei mitenkään todista, että niillä vanhan eräkulttuurin aikana on ollut ainakaan sanottavaa merkitystä muuta kuin eräteinä. Ja jos muistaa, että puheena olevat joet ovatkin harvinaisen järviköyhiä tai pienijärvisiä ja eräkulttuuri kaikkialla Suomessa — olkoon sitten puhetta varsinaisen Hämeen, muinaisen Pirkkalan tai edellä käsittelemistämme pohjoisen Satakunnan erämaista — on milteipä poikkeuksetta järvi- ja merenrantakulttuuria, niin tulee olettamuksemme näiden jokien merkityksestä lähinnä vain eräteinä entistään ilmeisemmäksi. Ja tämänkin merkityksensä kadottavat ne luonnollisesti täydelleen eräteiden takana olleiden eräalueiden itsenäistyessä.

Edellyttämämme kehitysprosessi Jalasjoen ja Seinäjoen laaksoissa saa lisäksi tukea paralleleleista koko tuntemamme länsisuomalaisen erähistorian alalta. Niinpä menettävät ensin eteläisen ja toistamiseen pohjoisen Päijänteen ja sen vesistöjen itsenäistyessä sikäläiset erätiet varsinaisen Hämeen asukkaille merkityksensä. Samoin kävi suurin piirtein katsottuna myöskin vanhan Pirkkalan eräteille. Parhaana paralleelina luonnonsuhteita silmällä pitäen on kuitenkin kehitys Karvianjoen laaksossa, mikä, senjälkeen kun täkäläiset karkkulaiset eränkävijät olivat menettäneet sen takana olevat eräedut, siinä määrin kadotti merkityksensä, että lopulta vanhat Karvianjoen läheseuduilla sijaitsevat eräjärvetkin uuden hämeenkyröläisen eräherruuden mukana näyttävät joutuneen uusiin käsiin. Vallitsevana piirteenä eräelämän kehityksessä voidaankin juuri näihin eräjärviin nähden mainita, että samoin kuin ne viimeiseksi ovat todisteena vanhojen sastamalais- ja uudempien hämeenkyröläisintressien vastakohtaisuudesta näillä main, ne ilmeisen eräarvonsa vuoksi myöskin sitkeimmin näkyvät olleen riidanalaisina hämeenkyröläisten ja pohjoisesta päin tulevan pohjalaisen uutisasutuksen välillä.⁵

⁵ Vrt. eräluetteloa K. J. Jalkasen tutkimuksessa Pohjois-Hämeen erämaat etc. ss. 14—21 ja tutkimuksessamme Pirkkalaisliikkeen synty ss. 119—130.

⁶ Vrt. tutk: Pirkkalaisliikkeen synty s. 113.

⁷ Vrt. ed. main. tutk. s. 111 ja seur.

⁸ Vrt. ed. main. tutk., er. paik

⁹ Vielä vuonna 1693 puhutaan hämeenkyröläisten vihasta uutisasukkaita vastaan Karvianjoella ja Pahaluomassa. Edellisen uutisasukkaasta sanotaan: Han är och äthskillige ganger worden plundrat och sköflat, af Skantz- och Tafwastkyroboerna och så mycket meera ath? dhe ifrån honom tagit en sölfrbägare jempte brendwins pannan och giort honom stor hembgång. Jälkimmäisestä kerrotaan samaan tapaan: hafwer äthskilliga gänger varit ruinerat och plundrat af Skantz och Tafwastkyröboerne. Maan hali. ark.

lähtemällä siltä näkökannalta, että puheena olevilla eteläisen Pohjanmaan joilla aikoinaan on ollut merkitystä vain eräteinä, saadaan myöskin luonnollinen selitys sille löytököyhyydelle, joka täällä arkeologisen tutkimuksen mukaan vallitsee esim. rautakautena. Voinee näet tuskin olla vähintäkään epäilystä siitä, että tällöinen asutuskulttuuri siinä määrin edellytti eräkuulttuuria,¹ että missä viimeksi mainitulta puuttuivat edellytykset, siellä ei myöskään edellisellä ollut mitään elämän mahdollisuuksia.

Jos pohjoispuolella varsinaisen Parkanon reitin tosiaan on ollut suuri erämaa, jonka luoma aukko vasta vähitellen — kuten voi päättää vielä erästä v. 1680 seuduilla tehdyn karttaselityksen² ilmoituksesta, missä mainitaan, että Ilmajoen ja Hämeenkyrön välillä ei vielä ollut mitään varmaa rajaa — painuu umpeen, niin ymmärtää ilman muuta, miten suuri varovaisuus on tarpeen esim. paikannimi- ja kielentutkimukselle, jotka asutushistoriallisia tosiasioita ja mahdollisuuksia liian vähän huomioon ottaen sovittelee tämänkaltaisia seutuja käsiteltäessä samanlaista metoodia ja päätelmävarmuutta kuin puhuttaessa alueesta, jonka kulttuuri todistettavasti ja riidattomasti on ikivanha.

Ja tällainen ikivanha ja riidaton kulttuurialue on tosiaan aivan edellä käsittelemämme seudun länsilaidalla olemassa. Vain vähän matkaa luoteiseen päin siitä, missä edellä eräteiksi edellyttämämme joet yhtyvät, on muinaistutkimus tosiaan voinut osoittaa — ja tämä kuuluukin sen kauniimpiin saavutuksiin tässä maassa — vanhan ja rikkaan rautakautisen kulttuurin.

On ilmeistä, että tämä tosiasia on voimakkaasti vaikuttanut näitä seutuja koskevaan asutushistoriaan ja antanut aihetta erilaisiin hypoteeseihin.

Etä varsinkin meidän historiallisessa kirjallisuudessamme viime vuosisadan loppupuolella niin perin yleinen mutta sisällykseltään hyvin hämärä »heimo»-oppi eteläisen Pohjanmaan runsaista muinaislöydöistä sai kiitollisen pohjan, on luonnollista. Niinpä katsoikin jo J. R. Aspelin ilmeiseksi, että täkäläiset löydöt edellyttivät voimakasta germaanilaista asutusta s. o. pientä vierasta heimoa,

¹ Tämän kysymyksen oikeaksi arvioimiseksi riittänee jo huomautus, että sellaisetkin rikkaat asutuskeskukset kuin Kokemäenjoen laaksossa ja Hämeessä sijaitsevat olivat erikoisen suuressa määrässä eränkäyntiedellytyksistä riippuvia. Mitenkä olisi tällaisten olosuhteiden vallitessa itse erämaan laidassa sijaitseva vanha etelä-pohjalainen asutus voinut olla »eräviljelyyn» nähden välinpitämätön. Paljoa lähemmäs totuutta tulemmekin, jos edellyttämme eräkaupan Etelä-Pohjanmaan samoin kuin myöhäisemmän pirkkalaisasutuksenkin päätulolähteeksi.

² Valt. ark.

joka sittemmin saa väistyä. Aivan päinvastaisellekin kannalle on sittemmin koetettu etsiä todisteita. Tämän käsityksen mukaan on näet Kyrönjoen laakson asutus alunperin ollut suomalainen, ja itse tšekäläiset asukkaat »kyröläiset» l. kainulaiset samanlainen suoraan asuinpaikalleen meren takaa muuttanut »heimo kuin muutkin länsisuomalaiset heimot»,² jollaisiin nimenomaan luetaan »suomalaiset» ja »hämäläiset». Vieläpä on heimon suhteellinen kronologia-kin muihin »länsisuomalaisiin heimoihin» nähden selvä: »kainulaiset olisivat viimeinen länsisuomalainen heimo, joka meritse siirtyi Suomeen.»³

Yhtyen J. R. Aspelinin teoriaan nähden osalta siihen mieliteeseen, jonka A. Hackman on Suomen vanhempaa rautakautta koskevassa teoksessaan hahmoitellut,⁴ täytyy meidän katsoa teoriaa eteläiselle Pohjanmaalle suorastaan tulleesta suomalaisesta »heimosta» kaikilta kohdiltaan epätydyttäväksi. Niinpä lienee jo arkeologiselta kannalta selvää, että »heimon» siirtymisteoria ilman, että eteläpohjalaiselle rautakauden kulttuurille voidaan osoittaa mitään ilmeistä ja vastaavaa kulttuuria Itämeren etelärannan suomalaisalueilta, on täysin mielivaltainen. Niinikään on olettamus jo alkuperin Pohjanmaalle asettuneen heimon suomalaisuudesta täydessä ristiriidassa sen yleiskarakteristiikan kanssa, jonka arkeologinen tutkimus J. R. Aspelinista lähtien on tšekäläisestä löydöistä antanut.⁵ Ja onkohan helpompaa edellyttää suupohjalaiselle kulttuurille suomalaista lähtöetappia kaukaa Itämeren takaa kuin monin verroin lähemmästä Kokemäenjoen laaksosta, jolla niin kauan kuin voimme historiaa seurata, on ollut elimellistä yhteyttä pohjoiseen päin? Tai mitenkä voidaan arkeologisesti toisaalta väittää, että »kainulaiset» olivat myöhäisin Suomeen tulleet länsisuomalainen heimo ja toisaalta kuitenkin kieltää mahdollisuus, että he olisivat tulleet Kokemäenjoen laaksosta, sillä perusteella, että »Kyrönjoen suupuolen vanhin suomalainen asutus» on yhtä vanha kuin asutus Satakunnassa ja Hämeessäkin?

Miltei vielä merkillisempiä ovat kielelliset todisteet alkuperäisen suupohjalaisen »kainulaisheimon» hyväksi. Niinpä on katsottava ehdottoman varmaksi, että kainulaisnimi, jos se kerta johtuu »Kai-

¹ Aspelin: Kyröläiset, Pohjanmaa I s. 5.

² J. Laurosela: Kveen-Kainulaiskysymys. Hist. Ark. XXII, II. 4 s. 59.

³ J. Laurosela, ed. main. tutk., sam. paik.

⁴ A. Hackman: Die ältere Eisenzeit in Finland s. 315.

⁵ Vrt. pääpiirteistä selostustamme tästä järempänä.

nuunmaasta» ja »maakunnan kainuusta luonnosta», ei todista vähäkään »kainulaisten» oletetun itämerentakaisen heimoyhteyden puolesta ja voinee tuskin olla mahdollinenkaan muuten kuin »ylempänä» asuvien näkökannalta. Ja mitenkä todistaisi se seikka, »että Kyröselän pohjois- samoinkuin sen eteläpuolellakin olevasta alueesta alkuaan on käytetty Kyrö nimitystä», että kuitenkin »kumpikin pitäjä olisi saanut nimensä toisistaan riippumatta»! Onhan näet päivänselvää, että Kyrö nimen siinäkin tapauksessa, että se olisi luonnonnimi, on täytynyt saada alkunsa ja merkityksellisen ja alueellisen sisällyksensä, mikä luonnollisesti edellytti seudun tuntemusta, joko eteläisestä Kyröstä tai oletetun kainulais-»heimon» asuinpaikoilta ja täten elimellisesti lainautua joko etelästä pohjoiseen tai päinvastoin.

Yhtä epätyydyttäväksi jäävät yritykset todistaa »että maakunnan ominaisimmat paikannimet ovat sille yksinomaisia». Ettei esim. Mustasaaren ruotsalaistuneella alueella tavattavilla ja monessa suhteessa turmeltuneilla nimillä, jotka perin suureksi osaksi ovat luonnonnimiä ja varmaan täkäläisestä suomalaisesta eränkäynnistä periytyneitä, voida paljon todistaa siitä kainulaisheimosta, jonka jälkiä koetetaan selittää Kyrön seuduilla s. o. paljoa syvempänä sisämaassa, on ilmeistä. Ja mitä nimenomaan Pohjanmaalle ominaista on semmoisissa itse »Kyrön pitäjistä» luetelluissa nimissä kuin Hakomäki, Ojaniemi, Selkämäki, Hiiripelto, Arrapelto, Hevonkoski, Tervajoki, Perälä, Hakola, Pyhäkoski, Haapakoski, Nenättömä, Jalasjärvi, Näselöösby, Peltoniemi, Seinäjoki, Saarensivu, Savilahti, Saarenpää, Rekipelto, Lumikylä, Mäkipää, Rekiä, y. m., joille joko täydellisiä tai läheisiä tyyppejä ainakin suurelta osalta ja nimenomaan Satakunnasta päin on osoitettavissa. Ja jos ei lähde siitä ennakkovaatimuksesta, että kaikkien Pohjankyrön kylänimien pitää löytyä juuri nimenomaan Hämeenkyrön kylänimistöstä, vaan päinvastoin pitää mahdollisena, että sekä Hämeen- että Pohjankyrön nimistö ovat alkuaan lähinnä johdettavissa samasta rintaseudusta, s. o. Kyrösjärven laskureitin suuseudulta, niin puhuu vanhin ja erikoisin nimistö, kuten varsinkin henkilönimistä johdetut kylänimet, paljoa voimakkaammin Kyrösreitin suuseudun ynnä Hämeenkyrön

• Vrt. Laurosela: Ed. main. tutk. s. 44. Toivomme voivamme palata pian kainulaiskysymykseen kokonaisuudessaan toisessa yhteydessä.

• Vrt. Laurosela, ed. main. tutk. s. 58.

• Vrt. nimiin nähden, Laurosela, ed. main. tutk. s. 52.

• Ylimalkaisinkin silmäys suomalaisiin erä- ja uutisasutusnimiin osoittaa, ettei kaavamaiselle käsitykselle, että eränkävijäkylän nimi itsestään tulisi uuden erä- tai uutiskylän nimeksi, saa muuta kuin harvoissa poikkeustapauksissa tukea.

ja Pohjankyrön elimellisen yhteyden puolesta kuin kylänimistö esim. sellaisilla varmassa elimellisessä keskinäisessä yhteydessä olleilla alueilla kuin Eurassa — Eurajoella, Kokemäellä — Ulvilassa, Sastamalassa — Merikarvialla j. n. e. Jos jätämme näet sentapaiset yleistyypiset tai myöhäisiltä tuntuvat nimet kuin Palo, Murto Kokko, Grekilä, Tårstila, Swårtila, Gråssila, Ivarla y. m., joilla on vastineita muualla ja varsinkin Ylä-Satakunnassa, syrjään, niin voidaan varsin monelle ja, mikäli makumme myönnetään oikeaan osu-neeksi, erikoisen tyypilliselle eteläpohjalaiselle kylännimelle löytää vanhoja vastineita juuri Kyrösjärven laskureitin suun ympäristöllä tavattavasta henkilönimistöstä. Mainittakoon kysymykseen tulevasta Suupohjan varhaisimmissa verokirjoissa esiintyvistä kylän-nimistä sellaiset kuin Andila,¹ Kaisila, Yryselä (Hyryselä), Palhuijais (Palhojainen), Kättilä, Ikoila, Kuttila, (Kuuttila) Laurola, Uluila (Ulvila), Heijckola (Heikkola), Påctoila (Pohtoila), Waldarla (Valtaala), Orimala, Kaukoila, Torckoila (Torkkoila), Lemboijla (Lempoila), Topparia, Tapoila, Jyrälä, Miemos, Våijteby, Voitila, Oravainen ja jonkun verran myöhemmistä esim. nimet Ekoila, Possoila, Härmä, Ruha y. m. Näitä vastaavat edellytetyllä yläsatakuntalaisella alueella henkilönimet. Andilan, Kyrö, Kukkoila 1546,² Andilan, Pirkkala, Kankaantaka, Andilan, Vesilahti, Sovola, 1546,³ Kaisi, Pirkkala, Mäkikylä 1546,⁴ Kaldzila, kylä, Tyrvää 1546,⁵ Hyry,⁶ Vesilahti, Huhtaa 1546,⁷ Palho, kylä, Vesilahti, 1546,⁸ Palhus⁹?, kylä, Huittinen 1546, Palhuxen, Huittinen, Palus 1546,¹⁰ Käty, Kyrö, Ikaalinen 1554,¹¹ Kættoy?, Kalliala, Ka-himala 1524,¹² Ikoila, Tyrvää, Stormila 1546,¹³ Ikon, Karkku, Aluskylä, Ikalis, 1546,¹⁴ Iekalainen, Kangasala 1557,¹⁵ Ijckinen, 1552, Kutti, Kyrö, Vatsiala ja Urjainen, 1546, Kuttila, Huittinen

¹ Nimien kirjoitustavassa olemme liian kirjavuuden estämiseksi samoin kuin sen vuoksi, että esitämme käsityksemme eteläpohjalaisista nimistä kohdakkoin yksityiskohtaisemmin, tyytyneet Lauroselan ed. main. tutk. noudattamaan kirjoitus-tapaan.

² Valt. ark. N:o 1927.

³ Vrt. lisäksi esim. Hämeenkyrön nimeä Hyry lampi, (Maanmitt. hall. ark. A 7) ja Eurajoen Hyrysten laaka. Suhde Hyrynen ~ Hyryselä on verrattavissa sel-laisiin eteläpohjalaisiin suhteisiin kuin Ylinen ~ Yliselä, Lauronen ~ Laurosela y. m. Että Hyry on nimen juurisana voi päättää myös Ylistaron Hyrylä nimestä.

⁴ Kylän nimi ilmenee vanhemmissa kirjaanpanoissa enimmäkseen h:llisena.

⁵ Valt. ark. Nro 1952.

⁶ Heikki Ojansuu: Kallialan seurakunnan keskiaikaiset kirkontilit. Satakunta III s. 29.

⁷ Mainitaan Kangasalan käräjillä 1557. Valt. ark. N:o 1973.

1546, † Laura, Kangasala, Orivesi 1546, † Laurainen, er. lähteisiä, Kangasala, Orivesi, Laurosten, Loimaa, Emaus, 1546, † Uluj, Ulfui j. n. e. Kalliala, 1479, 1486, 1487 y. m., † Ulvila j. n. e. Kalliala 1488, Ulfui, Tyrvää 1546, † Ulvila, tunnettu pitäjännimi, Heicku, Kyrö, Urjainen 1546, † Heicku, Karkku, Sarkola, 1546, † Pochtoi, Pirkkala, Lielähti 1546, † Pochtoi, Pirkkala, Kankaantaka, 1546, † Pochtoi, Lempäälä, Hailu 1546, † Pochtoila, Lempäälä, 1546, † Valuar, Pirkkala, Riunoja, 1546, † Waldarj, Pirkkala, Otavala, 1546, † Waldari, Pirkkala, Korvola, 1546, † Orais? †, Kyrö, Viljakkala 1546, † Orah, † Kyrö, Kiiala 1546, † Kavkoy, Kawko j. n. e., Kalliala 1469, 1480, † j. n. e., Kaukola j. n. e. Kalliala 1479, 1480, † j. n. e., Torkoilan, † 1556, Kyrön kär., Lemboilan, Kyrö 1554, † Lembi, Kyrö, Viljakkala 1546, † Lemboi, Kyrö, Viljakkala 1545, † Lemboi, Pirkkala, Riunoja 1546, † Lempois, kylä, Lempäälä, 1546, † Toppar, Pirkkala, Pirkkala 1546, † Tapola, Vesilahti, Vesilahti, 1546, † Tapola, Kangasala, Tursola 1546, † Iyrä, Kyrö, Inkula 1546, Memoij, Pirkkala, Vastamäki, 1546, † Memoila, kylä, Lempäälä, 1546, † Memoij, Lempäälä, Ahtiala 1546, † Voijtine, Kangasala, Taipale 1546, † Oravainen, Kyrö, 1554, † Oravaine, Kyrö, Kalkunmäki, 1571, † Oravaine, Orawaijnenn, Karkku, 1552, † Orauan, Karkku, Kittilä 1546, † Orauan, Oraua, Kangasala Tursola, 1546, † Equost j. n. e., Kalliala 1482, 1487 j. n. e., Ekola j. n. e. Kalliala, 1478 j. n. e., Ekolayn, Ekolaynen 1479, 1481 j. n. e., † Possi, Pirkkala, Lielähti 1546, † Hærme, Kalliala, 1511, 1516, Hermä, Tyrvää, Lou-saja, Hermelä, Pirkkala, Hatanpää 1546, † Ruhanpirtti, Ruhanniutu,

† Valt. ark. N:o 1927. Vrt. vaihteluun Heicku ~ Heikkola lukuisia esimerkkejä tyyppiä kasvu ~ kasvo.

† Heikki Ojansuu: Viim. main. tutk. s. 43.

† Jos Orismalan nimessä -la-päätettä edeltävä -ma on selitettävissä johdannaisainekseksi, kuten Ojansuu (Suomal. paikannimitutkimusta ss. 162–63) otaksuu, niin voisi olettamalla vaihtelua Auvainen ~ Auvinen, Auvais ~ Auvis, edellyttää Orais-muodolle rinnakkaismuodon Oris. Tämä esiintyykin Ikaalisten nimessä Orisjuonen moisio. Maanmitt. hall. ark. A 4.

† Heikki Ojansuu: Viim. main. tutk. s. 29.

† Vrt. nimeä Torkkola, Oripää 1421. Finl. Med. Urk. II s. 281. Vrt. Torkko-nimeä myös Kyrön vanhassa eräkylässä Riutaskorvessa.

† Kyrön kär. 1554. Valt. ark. N:o 1973.

† Lemboi-muoto esiintyy ilmeisesti edellisenä vuotena mainitun Lembi-nimen rinnakkaismuotona. Valt. ark. N:o 1926 a.

† Vrt. tutk. Pirkkalaisliikk. synty s. 187.

† Heikki Ojansuu: Viim. main. tutk. s. 23.

† Valt. ark. N:o 1927. Vaihtelusta Possi ~ Possoi vrt. ed. esim. Lembi ~ Lemboi y. m.

1552, 1572,³ Se seikka, että eräitä edellä mainittuja henkilöitä tavataan vielä kauempanakin Satakunnassa ja Hämeessä,⁴ ei nähdäksemme heikennä olettamusta Suupohjan vanhimman kylänimistön ja puheena olleen varsin rajoitetun ja vanhan yläsatakuntalaisen henkilönimistön elimellisestä yhteenkuulumisesta.⁵ Ihmettä ei myöskään ole, että niistä kaukaisista ajoista lähtien, joita käsittelemämme nimiyyhteys edellyttää, jotkin nimet, kuten esim. Keijppilä ja Laihia, ovat voineet ylisestä Satakunnasta hävitä ja esiintyvät, sikäli kuin nimiainehistoria nykyisin tunnemme, huomattavasti loitommalla, kuten esim. Keijpi, Kokemäen Säpilässä 1546,⁶ Keijpi, Huittisten (Kauvatsan) Kulkkilassa, 1546,⁶ Laihia, Kiukaisten Köylijoella, 1546,⁶ että eräille nimille, kuten Lijskilä (Lyyskylä), Mieltilä (Mieltylä), Pedmala, Helsola, Hiipakkala, Pouttula, Napue,⁴ joista eräät esiintyvät Laihian puolella, emme ole voineet vielä tavata vastineita ja että parin nimen, sellaisen kuin Hijrā⁷ (Hiiro?) l. Hyrie (Hyryriä), Riarecto (Riarehto) alkuperäistä äänneasua on vaikea todeta. Ettei viimeksi käsiteltyjen verrattain vähälukuisten nimien nojaan kuitenkaan mitenkään voida perustaa edes hypoteesia mistään vanhasta »heimosta», on päivänselvää jo yksin siitäkin syystä, että ainakin yhtä suurta ellei suorastaan suurempaa nimistöeroavaisuutta tavataan monilla alueilla, joiden historiallista ja asutuksellista yhteyttä ei voi vakavasti asettaa epäilyksenlaiseksi. Ja omituinen tosiasia on, että juuri eräisiin näistä nimeltään epämääräisistä pohjalaiskylistä, kuten esim. Napueen,⁶ joka jo nimiasunsakin puolesta voidaan lukea samaan tyyppiin kuin esim. Hämeenkyrön Kanae, Pirkkalan Vehkue (Vechkue), Hiipakkalaan,⁷ joka niinikään on juuri Hämeenkyrössä ja sen emäseuduilla

¹ Vrt. ed. mainittuja tämännimisiä eräalueita.

² Kun kaikkien käsittelemämme nimipesien »kätki» on Ylä-Satakunnassa, niin ei se seikka, että eräitä mainitsemiamme nimiä, kuten esim. Miemo, Kauko y. m.

tavataan syvemältäkin Lounais-Suomessa ja Hämeessä heikennä tekemiämme johtopäätöksiä. Maantieteellisten olojen kannalta ei näet näiden nimien kulkeutumista

pohjoiseen voi ajatella kernaasti mahdolliseksi muuten kuin Kyrön eräreittä myöten.

³ Valt. ark. N:o 1927.

⁴ Nimelle on tuskin tarvis, kuten on tehty, etsiä skandinavista vastinetta.

⁵ Mikäli voisi luottaa tähän kirjoitustapaan, olisi nimellä selvä vastine Hämeenkyrön Hiirroisten nimessä.

⁶ Minkätähden nimeä pidetään skandinavisperäisenä, on meistä käsittämätöntä. Johtopäätte on näet selvästi suomalainen ja nimiä, joiden juuriaines on hämärä, on nimistössä, jonka suomalaisperäisyyttä ei ole asetettu epäilyksen alaiseksi, perin suuri määrä.

⁷ Nimen johtamista skandinavisisista sanoista Hi+backa täytyy lievimminkin sanoen pitää kokolailla keinotekoisena ja uskallettuna.

niin perin yleistä nimityyppiä Viljakkala, Kilvakkala, Lemmakkala, Hiitikka j. n. e., liittyy vanhoja taruja hämeenkyröläisten erätoiminnasta. Kaikkea varovaisuuttakin asutus- ja erätarinoinhin nähden noudattamalla täytyy näet pitää koko lailla keinotekoisena selitystä, että tällainen tarujen paikallisentaminen olisi selitettävissä vain Kyrön ja Hämeenkyrön nimien samanlaisuudesta.

Edellä annetun Suupohjan kylännimiä koskevan vertailun rinnalla voidaan vielä esittää se yhtäläisyys, joka vallitsee eräiden kummallakin taholla esiintyvien vielä laajempia alueita tarkoittavien nimien välillä. Mistä muualta saadaan esim. niin komea ja yhtäjaksoinen linja suuria luonnonnimiä kuin se, jonka sellaiset laajalti tunnetut nimet kuin Kyröskoski, Kyrösjärvi, Kyrönkangas ja Kyrönjoki muodostavat ja jota lisäksi sellaiset ikivanhat asutusnimet kuin Kyrö (Hämeenkyrö), Kyrö (Pohjanmaalla) ja Kyroboaminne¹ vielä vahvistavat, vaikka Kyrön eteläpuolelta onkin tarjona rikas määrä parallelleja kuten Lappi Lapijoki, Eura ~ Euraboaminne, Kokemäki ~ Kokemsaari, Kumo ~ Kuumainen, Kumo ~ Kumbooa, Hvittis ~ Hvittisbofjärd, Sastamala ~ Sastmola ja pohjoispuolelta ikivanha nimi yhteys Birkala ~ Birkalaboa.² Esittämämme Kyrönimien peittämän alueen molemmin puolin tavattavia analogioita vastaan katsottuna jää epäily, että Hämeenkyrö ja Pohjanmaan Kyrö, Kyroboaminne eivät olisi vanhassa, elimellisessä yhteydessä keskenään, jo itsessään tavattoman heikolle pohjalle. Ja jos ottaa huomioon, että vesitiet Kyrö-nimien piirtämällä alueella ovat ainakin suunnilleen yhtä edulliset kuin sen molemmilla sivustoilla ja että »Kyrönkangas» nimenomaan Pohjanmaan Kyröön kuljettaessa muodostaa maatien, jollaista ei ole Kyröalueen sivustoilla — ja harvoissa paikoissa muuallakaan maassamme — tarjona, niin tulee kysymyksessä olevan epäilyksen asiallinen onttous entistään ilmeisemmäksi. Ja kun Pohjanmaan historia, kuten esim. vanhin verotushistoria ja maan ilmeisesti ikivanha hallinnollinen yhteys Satakunnan kanssa niinikään ratkaisevasti puhuvat Pohjanmaan Kyrön ja Ylä-Satakunnan vanhan elimellisen yhteyden puolesta, niin ei nähdäksemme kysymyksessä olevalle epäilykselle jää vähintäkään reaalista tukea.

Eräät muutkin, kylää laajempaa aluetta tarkoittavat eteläpohjalaiset nimet saavat Satakunnan ja nimenomaan Ylä-Satakunnan

¹ Vrt. J. R. Aspelin: Kokoelmia muinaistutkinnon alalta s. 158. J. R. Aspelin: Kyröläiset. Pohjanmaa I.

² Tämä on pitäjän vanhin virallinen nimi. Vrt. Finl. Med. Urk. III s. 310 ja Must. kirj. s. 552.

³ Vrt. nimien yhdistämiseen nähden esityst. Pirkkalaisliikkeen synty s. 61—62.

vanhasta paikan- ja henkilönimistöstä riittävän selityksen. Niinpä verrattakoon vaihteluun Ilmajoki — Ilmola nimi juuria sellaisissa nimissä kuin Ilmaris, 1540¹ Ilmaristhn, 1553² (nominatiivista Ilmarinen), kylä, Pirkkala, Ilmarisby, kylä, Loimaa, 1540, v. 1662 vanhana rajapaikkana mainittu Ilmoitaran (Ilmoittaren?) jervvi³ ja paria Hämeen Ilmolaa. Samoin saattaa viitata sellaisiin neljänneskuntia tarkoittaviin pohjalaisnimiin kuin Ylistaro ja Alastaro (jälkimmäinen myös kylännimenä Lapualla), joihin ovat verrattavissa yläsatakuntalaiset nimet Taro, Kyrö, Ikaalinen, 1552,⁴ ja tunnetut ja vanhat Alastaro ja Ylistaro-nimet Satakunnasta, muita nimiyhdyksiä mainitsematta.

Jos edellä antamamme nimianalyysi katsotaan pääpiirteiltään oikeaan osuneeksi, niin antaa Suupohjan vanhin pitäjä- ja kylänimistö erikoisen mielenkiintoista ainehistoa vanhimpien tšekäläisten asutusolojen arvioimiseen.

Niinpä näkyy, että Suupohjan erikoisin nimistö ja varsinkin se osa siitä, jolla on ilmeinen yhteys vanhan yläsatakuntalaisen henkilönimistön kanssa suurin piirtein osuu juuri sille alueelle, joka myöskin arkeologisesti osoittautuu eteläpohjalaisen kulttuurin varsinaiseksi keskuskohtaksi. Jo tämä seikka viittaa siihen, että kysymyksessä on varsin vanha kulttuurivaikutus. Ja samaan suuntaan puhuu sekin asianlaita, että Suupohjan kylänimistö ei viittaa vain Hämeen-kyröön eikä lähinnä sen pohjoisiin kyliin, vaan voimakkaasti tämän eteläosiin ynnä lähimpään rintamaahan. Tällainen asiantila ei näet ole vaikeudetta ymmärrettävissä muuten kuin edellyttämällä, että Suupohjan vanhin suomalainen nimistö on syntynyt aikaan, jolloin Kyrösjärven vesistövarsien asutus ei vielä saanut aikaan pohjoiseen suuntautuvan vesitien ja eräintressien katkeamista. Että kauko- ja asutusintressit, joista Suupohjalle ja Ylä-Satakunnalle niin huomattavan suuri yhteinen nimistö kertoo, kaukaiseen pohjaan tulivat Kyrön eräreitillä aluksi erikoisen voimakkaasti etualalle, saa lisäksi mitä vaivattomimman maantieteellisen selityksen Pohjanlahdelle pyrkimisestä.

Samalla kun edellä annetun esityksen mukaan Kyrösjärven rantojen asutuksellinen »tukkeutuminen» osoittautuu sekundääri-

¹ Valt. ark. Nro 1920.

² Valt. ark. Nro 1978.

³ Nimi on mielenkiintoinen sekä sen johdosta, että sen nojalla voidaan todeta yläsatakuntalainen nimivaihtelu Ilma ~ Ilmoi samoinkuin mahdollisen -tar-päätteensä puolesta. Maanmitt. hali. ark.

⁴ Valt. ark. Nro 1952.

seksi ilmiöksi, kiintyy mielenkiinto erikoisen voimakkaasti siihen suomalaiseen asutuskerään, joka harmaassa muinaisuudessa muodostui Suupohjaan Kyrönjoen varrelle. Ja varsinkin tunkeutuu ratkaisu- tavaksi kysymys, minkälaiseksi täkäläisen arkeologisen löytöaineksen ja juuri sen rikkaimmalle ilmenemisalueelle muodostuvan, Ylä-Satakunnasta tulevan asutuksen keskinäinen suhde on käsitettävä.

Jo se Hämeenkyröstä päin tuleva massa-asutus, josta Suupohjan ja Ylä-Satakunnan nimistön yhteys on todistuksena, saattaa epäilemään suomalaisen aineksen erikoista voimakkuutta siinä alkuperäisessä asujamistossa, joka itsestään on jättänyt rikkaimman arkeologisen aineksen Kyrönjoen varrelle, vaikka toiselta puolen ei mikään estäne olettamasta, että suomalaisten ensimmäiset uranuurtajat yhtä pian ovat ajallisesti voineet saapua Kokemäenjoen varsilta Kyröjoelle kuin Hämeen sisävesillekin. Ennenkuin esitämme käsityksemme suomalaisasutuksen suhteesta eteläpohjalaiseen muinaislöytöainehistoon, on selostus täkäläisen esihistorian tutkimustuloksista — sikäli kuin kykenemme sellaista antamaan — välttämätön.

Jo J. R. Aspelin, joka yleensäkin arvioi germaanilaisen kulttuurin vaikutuksen meillä voimakkaaksi, on huomannut Etelä-Pohjanmaan rautakauden kulttuurin erikoiseksi ja varsinkin huomattavassa määrässä goottilaissävyiseksi. Minkälaisiin kansallisuusolojen arviointiin hän löytöaineksen nojalla johtuu, on jo edellä lyhyesti tullut huomautetuksi.¹

Yksityiskohtaisimman ja tarkimman kuvan tästä merkillisestä kulttuurista on kuitenkin antanut A. Hackman edellä monessa yhteydessä mainitussa tutkimuksessaan. Tässä hän huomattavasti retušoi J. R. Aspelinin antamaa kuvaa samoinkuin hänen päätelmiään täkäläisistä kansallisuusoloista. Väestö on hänen esityksensä mukaan jo aikaisin voinut olla suomalaisgermaanilaista sekäväestöä, mikä sittemmin yhä suuremmissa määrässä suomalaistuu.²

Sen kysymyksen kannalta, jota me tässä yhteydessä käsittelemme, ei huomio erikoisemmin kiinny Pohjanmaan rautakauden vanhempaan kauteen, vaikka Hackmanin esityksen mukaan varma germaaninen ja lähinnä Skandinaviasta päin tuleva kulttuurivaikutus jo tällöin on todettavissa. Sitä suurempaa mielenkiintoa sitävastoin ansaitsee se kehitys, joka täällä tapahtuu lähimpinä Etelä-Pohjanmaan lopullista suomalaistumista edeltävinä vuosisatoina. Ja kun

¹ Vrt. ed. tästä ann. esitystä.

² A. Hackman: Die ältere Eisenzeit in Finnland s. 315.

sekä Aspelin että Hackman katsovat n. v. 700 huomattavaksi käännekohtaksi, tulevat kysymyksessä olevaa tarkoitustamme varten lähinnä juuri kuudes ja seitsemäs vuosisata kysymykseen. Ja juuri tänä aikana osoittautuu eteläinen Pohjanmaa varsin rikkaaksi löytöalueeksemme. Vaikka tämän ajan löydöt maassamme yleensäkin osoittavat »suhteellisen hyvää toimeentuloa» — »koskee tämä etupäässä Pohjanmaan kulttuurikeskuksia, joissa jalojen metalliesineiden sekä hopeoitujen ja kullattujen koristeiden lukumäärä on suurempi kuin Varsinais-Suomessa ja Satakunnassa». Muodoltaankin ovat ne erikoisen huomattavia ja varsinkin kalliimmat skandinavi-laistyyppisiä. Samoin viittaavat aseet Skandinaviaan. Ja varsinkin on eteläisen Skandinavian vaikutus huomattava. Niinpä useista sekä Pohjanmaalla että Varsinais-Suomessa olevista löytöpaikoista tunnetuilla n. s. silmukan- tahi lohikäärmen muotoisilla soijilla on läheisiä vastineita Skandinaviassa ja etenkin Gotlannissa, Ölannissa ja Bornholmissa. Pohjanmaalaisia soliduslöytöjä koskevassa tutkimuksessa katsoo Hackman todennäköiseksi, että niiden lähtöpaikka on Gotlanti, »joka 6 ja 7 vuosisadalla oli vilkkaassa yhteydessä Sveanmaan ja Norlannin, vähemmässä määrässä myös Suomen kanssa». Eräessä yhteydessä lausuu Hackman lisäksi, »että toisissa Pohjanmaan hautojen koriste-esineissä ilmenevät erikoiset gotlantilaiset piirteet, jotka todennäköisesti johtuvat Pohjanmaan ja tämän silloin rikkaan ja kukoistavan saaren välillä vallinneista suoranaisista suhteista».

Muinaistutkimuksen tarjoamien tulosten perusteella voitaneesii Etelä-Pohjanmaata pitää yhtenä tärkeimmistä maamme tällöisistä taloudellisista keskuksista ja jopa suhteellisesti kaikkein rikkaimpana niistä. Ja kieltämättä huomattava tosiasia on, että eteläruotsalainen ja lähinnä gotlantilainen vaikutus täällä on niin selvä, ettei mitään välikäsiä ole tarvis edellyttää. Mutta jos suoranaiset suhteet ovat vallinneet eteläisen Ruotsin, lähinnä Gotlannin ja Pohjanmaan välillä, niin on kauppasuhteiden ylläpito tuskin ollut mahdollinen ilman kauppakoloniaa tai ainakin vakinaisia kauppareitin ylläpitäjiä. Ja kun myöskin juuri Pohjanlahdella ja todis-

• A. Hackman: Esihistorialliset löydöt. Suomen Kartastoon N:o 50., 51 kuuluva teksti s. 56.

• A. Hackman: ed. main. tutk. s. 62.

• A. Hackman: Suomen soliduslöydöt. Hist. Aikak. 1921 s. 9.

• A. Hackman: viim. main. tutk. Suomen Kartastossa . 62.

• Nimi on ilmeisesti esiintynyt Rauman seudun merimieskielessä, jonka edustajana Martti-herra tuntee sen muodossa *Wiolaiset*. Merkkillisenä tosiasiana voidaan

tettavasti aina Pohjanmaalle asti, s. o. niin kauas kuin välittömät esihistorialliset kauppasuhteetkin ulottuvat, eteläruotsalaisista ja lähinnä gotlantilaisista on käytetty kotoista vojolaiset-nimitystä ja näiden lähtökohtana nimitystä Vojonmaa, mitkä nimitykset jo siitä päättäen, että Vojonmaan vastineena Virossa on Ojumaa³, ovat ikivanhoja, niin on meillä kielenkin alalla mielenkiintoinen paralleelitodistus samaisesta Pohjanmaalle asti ulottuvasta kauppavirrasta, josta Etelä-Pohjanmaan muinaislöytösuhteet ovat niin kaunopuheisena todisteena. Lisäksi vojolaisnimi nähdäksemme ratkaisee kysymyksen siitä, kutka Pohjanlahden ja eteläisen Ruotsin, lähinnä Gotlannin välistä kauppaa ovat pitäneet yllä. Samoin kuin Pohjanmaan muinaislöydöt viittaavat välittömiin suhteisiin eteläisen Ruotsin ja lähinnä Gotlannin kanssa, on nähdäksemme myöskin Pohjanlahden rantamalla ja lähinnä juuri pohjoisessa tutuille vojolaisille annettu suomalainen nimi tulkittavissa vain siten, että se tarkoittaa edellämainittujen alueiden asukkaita itseänsä ja nimenomaan — mikäli voi päättää siitä, että vojolaiset ja kauppa tavalla tai toisella aina esiintyvät kiinteässä yhteydessä keskenänsä — sikäläisiä kauppiaita. Mitä mahdotonta näin ollen olisi siinä, että näitä vojolaisia kiintyi maahan ja lähinnä juuri sille alueelle, jota edellä eri syin olemme edellyttäneet tämän vanhan kaupan ja vojo-nimipesän keskuskohtaksi? Ja kaupunkien puutteessa tuntuu tällainen maahan kiintyminen niinä kaukaisina aikoina, joista nyt on puhetta, yhtä luonnolliselta kuin myöhemmin saksalaiskauppiaiden kiintyminen Kokemäenjoen laaksoon. Ja jos kansa keskiajalla. Kokemäenjoen laaksossa unohtaen saksalaisten persoonalliset nimet alkoi kat-

kuitenkin mainita, että sana näyttää olleen, siitä monesta yhteydestä päättäen, jossa se esiintyy pohjanmaalaisella Ljungi Tuomaanpojalla, erikoisen tuttu juuri Pohjanmaalla. Että Vojo-sanana »löytömuodot» täten ovat monipuolisimmat ja rikkaimmat siellä, missä muinaistutkimuskin osoittaa vojolais-kulttuurin meidän maassamme rikkaimmaksi ja erikoisimmaksi, on tuskin selitettävissä sattumaksi. Merkillistä myöskin on, että Vojonmaa on tunnettu vain Ljungi Tuomaanpojalla, s. o. Pohjanmaalla. Vojo-sanana ikivanhuus Pohjanmaalla tulee täten hyvin todennäköiseksi.

• Että ainakin Vojonmaalla on — ja juuri vojolaismuistoista rikkaalla Pohjanmaalla — Gotlantia laajempi merkitys, on ilmeistä. Nimen myöhempi muuttuminen eteläruotsalaista kulttuuria parhain edustavia gotlantilaisia tarkoittavaksi on toisaalta kuitenkin hyvin luonnollinen.

• Vrt. vojolaiskysymyksen käsittelyssä prof. Joos. J. Mikkolan käsitystä: Suomalaisen Tiedeakatemia Esitelmät ja pöytäkirjat 1908 s. 11, Heikki Ojansuun artikkelit tutk. Suomen kielen tutkimuksen työmaalta ss. 61—67 ja Suomalaista paikannimitutk. ss. 49—53.

• Vrt. nimen äännesuhteisiin nähden Mikkolan ja Ojansuun selityksiä ed. main. tutk.

soa heitä kollektiiviselta näkökannalta, käsittäen pian »saksa»-sanon kauppiaan vastineeksi ja käyttäen »saksojen» tiluksista »Saksa»-nimeä ja heidän kauppapaikoistaan nimeä »Saksan kivi», niin mikä estää olettamasta, että «myöskin Suomen ja lähinnä Pohjanmaan vojolaisia — panematta painoa heidän persoonallisiin nimiinsä — alettiin katsoa erilliseksi ja kollektiiviseksi kokonaisuudeksi, jolle jokin erikoinen nimikin ja luonnollisiin mm tällöin kaupan merkityksen saavuttaneen »vojolaisen» l. »vojolaisen» nimestä muodostettu lyhenysnimi ja lähinnä juuri vanhassa kielessämme tavattava muinais-pohjalainen vojo-nimi sopi. Kuten, läheisen kauppahistoriallisen parallelin ottaaksemme, Saksa käsitettiin sekä maan nimeksi että myös appellatiivisena saksalaisen merkityksessä, on myöskin vojo nimeä voitu varsinkin vapaassa runokielessä käyttää sekä aluetta l. kansallisuutta merkitsevänä s. o. »Vuojolaisen» l. gotlantilaisen että Vuojolaisen l. »kaupan» merkityksessä. Ja vojo-nimityksestä jommassakummassa merkityksessä ei askel enää, varsinkaan runokielessä ole pitkä kotoiseen Vuojo- l. Vuorela-nimeän. Jommassakummassa häistä merkityksistä — mutta sitävastoin tuskin Gotlannin merkityksessä — voitane parhain selittää myöskin sellaiset prof. Krohnin edellyttämät sanat kuin Vuojo väki, Vuojo pursi, ja mahdollisesti vuojoenkivi.»

Lähinnä pohjalaiset nimitykset vojolaiset, Voionmaa, joka edellyttää lähtöasua Vojo ynnä tämän runollinen johdannaismuoto Vuojo la johtavat kieltämättä meitä etsimättä samanlaisen Pohjanlahden rannan, lähinnä Pohjanmaan, ja Etelä-Ruotsin, varsinkin Gotlannin, välisen kauppayhteyden olettamiseen kuin vanhemman rautakauden nuoremman jakson eteläpohjalaiset muinaislöydötkin. Ja että Itämeren suurimmasta kauppakeskuksesta lähteneet vojolaiset, siinäkin tapauksessa, että he eivät olisi olleet Etelä-Pohjanmaalla lukumäärältään perin voimakas aines, ovat siellä kauan ja voimakkaasti pitäneet puoliansa samoinkuin voineet ja sikä-

· Vrt. Vojoonmaan ja Vuojojan yhdistämisestä K. Grotenfeltin perustavaa artikkelia. Hist. Ark. XX ss. 48—50. Että sitäpaitsi Vojoonmaasta olisi muodostettu toinen -la päätteinen nimi, eilience helposti analogioilla osoitettavissa, ja nimenomaan maitten nimistä kuten Saksa, Ruotsi, Tanska, Venäjä ei käytettäne -la johdannaisia. Sitävastoin on meillä sellaisia — mahdollisesti kansallisuutta tarkoittavia kotoisia nimiä kuin Ruotsala (vrt. ruotsalainen), Tanskila, mutta ei koskaan asianomaisten maiden tai alueiden vapaina toisintoniminä. Edellytyksellä, että tšekäläisen »Vuojo-laisen» eli »vuojo» asuinpaikkaa sitävastoin voitiin nimittää Vuojo-laksi, ei ole tällaisia analogia-vaikeuksia.

· Kaarle Krohn: Kalevalan kysymyksiä II ss. 141, 166.

· K. Grotenfelt. ed. main. art.

Iäisistä löydöistä päättäen näytelleet meikäläisiin oloihin nähden ruhtinaallista osaa ja siten antaneet Vuojoalaiselle, heidän rikkaille naisilleen ynnä heidän symbolisesti ja kollektiivisesti käsitetylle Vuojoalalleen erikoisen ylimyksellisen mahtavuuden ja rikkauden loisteen, on nähdäksemme helposti ymmärrettävää.

Sikäli kuin edellä antamamme kuva Etelä-Pohjanmaan vanhemman rautakauden nuoremmasta jaksosta ja käsityksemme n. s. vuojoalaisista on oikeaan osunut, tulee tämän kulttuurikauden suhde siihen aikaan, jota Etelä-Pohjanmaan vanha kylänimistö edustaa, verrattain selväksi ja yksinkertaiseksi. Rikas ja sen vuoksi erikoisen houkutteleva etelästä ja meritse tullut vierasmainen ja lähinnä eteläruotsalais-vuojoalainen kulttuuri ja kauppavirta on täällä tavannut sisämaasta ja maitse tulevan kaupan ja eränkävynnin ja niitä seuraavan alituisen tihenevän asutuksen ja joutunut voimakkaaseen intressi- ja miksei lopulta kansallistenkin vastakohtien yllä pitämään taisteluun sen kanssa. Miten tämä taistelu vuojoalais- ja »kyröläis»intressien välillä lopulla päättyy, näkyy selvästi sekä vanhan kulttuuriseudun suomalaisesta paikannimistöstä, että itse arkeologisesta löytöaineksestä. Tämä tulee näet, kuten Hackman on osoittanut, lopulta selvästi suomalaisluonteiseksi.

Taistelu toisaalta Kyrösjärven laskureitin suun seuduilta tulleen suomalaisen asujamiston ja toista tietä Suupohjaan tulleen etupäässä goottilaisen ja lähinnä ehkä gotlantilaisen kolonian välillä palauttaa etsimättä mieleen Kalevalasta tunnetun voimakkaan ja ilmeisesti pitkäaikaisen vastakohtan Kalevalan ja Pohjolan välillä. Ja jos Pohjolan tilalla — kuten prof. Krohn on tehnyt todennäköiseksi — on alkuaan ollut Vuojo I. Vuojoala, jota vuorostaan on vaikeata erottaa goottilaista kulttuuria meidän maassa parhain edustavista vuojoalaisista I. lähinnä gotlantilaisista, niin on, siinä tapauksessa, että edellä käsittelemämme Etelä-Pohjanmaan suomalainen väestö voidaan osoittaa Kalevalan rintamailta tulleeeksi, tämän taistelu vanhaa Pohjanmaan vuojoalaiskulttuuria vastaan mitä luonnollisin. Merkkillisenä tosiasiana voidaankin todeta, että se alue, jolla aikaisemmin olen osoittanut Kalevalan pääsankarien nimistön sijaitsevan ja jota senvuoksi ehkä voisi nimittää Kalevalan rintamaaksi, on juuri

* Että he harvalukuisinakin ovat voineet hallita verrattain voimakasta suomalaisasutustakin ja painaa siihen korkean kulttuurinsa leiman, ei ole katsottava mahdollottomaksi.

* Vrt. tähän nähden kirjoittajan esitelmää Suom. Kirj. Seur. kokouksessa kev. 1923.

sen yläsatakuntalaisen alueen keskuksessa, jolta Kyrönjoen varren vanhin kylänimistö on lähtöisin.

Myöskin merkillinen ja, sikäli kuin voidaan päättää, kaikesta nimietymologioinnista ja ehkäpä myös runollisista vaikutuksista vapaa perinnäistieto Ylä-Satakunnasta Kyröjoen laaksoon tapahtuneesta kauppa- ja asutusvirtauksesta samoinkuin tämän vaikutuksesta pohjoisessa kävijöihin liittyy elimellisellä tavalla edellä tehtyihin päätelmiin. Samainen lappalaistraditsioni, jonka edellä olemme osoittaneet viittaavan Kyrönkankaan länsipuoliseen, Närpiön seudulle tapahtuneeseen kaupan- ja eränkäyntiin, tietää myöskin kertoa kauppa- ja asutusvirrasta sille Pohjanlahden rannikolle, jolla muistiinpanon aikoihin Mustasaari sijaitsi. * Että eränkäynti tänne ei ole ollut Pirkkalankaan erävesiltä mahdoton ja että perinnäistietojakin tähän suuntaan on olemassa, on myönnettävä. * Mutta tästä huolimatta voitane katsoa varmaksi, että puheena oleva kauppa- ja asutusvirta on pääasiallisesti johtunut Mustasaarelle päin juuri »Kyrön» kangasta ja Kyrönjokea pitkin. Ja ainakin pahimmat epäilykset tässä kohdin haihtuvat, jos muistaa, että lappalaistraditsioni tietää puheena olevan liikenteen tapahtuneen metsätietä:

. . . vastam, quae Tavastiae dicitur . . . penetrasse sylvam, jolla sanontatavalla tuskin voidaan tarkoittaa muuta kuin Pohjanmaalle johtavaa kangasta ja nimenomaan sitä kankaan laitaa, joka lähinnä johti Mustasaarelle päin.

Miltei suurinta mielenkiintoa on kuitenkin omiaan herättämään lappalaistraditsionin ilmoitus Ylä-Satakunnan rintamailta lähteiden pohjankävijäin tavattomasta rikastumisesta. Lappalaisen perimätiedon mukaan he »hankkivat monia kauppatarvikkeita, toivat niitä vuosittain mukanaan ja tarjosivat maanmiehilleen. Tästä lähtien alkoivat he ihmeellisellä tavalla upeilla loistavilla puvuilla, maukkaalla ruualla, rikkauksilla ja koristeilla niin, että tästä helposti voitiin päättää, että he elivät yltäkylläisessä hyvinvoinnissa». Jos tämän perinnäistiedon asettaa edellä esitettyyn historialliseen taustaan, niin on sen sisällys tulkittava siten, että toisaalta vieraan kauppavallan kukistuminen, toisaalta rikkaan »Pohjanperän» kaupallinen ja asutuksellinen valtaus toi valtaajilleen samanlaisen erikoisen huomattavan taloudellisen kukoistuksen kuin samoilta seuduilta lähtevä pirkkalaisvaltaus myöhemmän kauppahistoriallisen ajan n. s. »pirkkalaisille» ja varhaiset n. s. lapinretket Norjan rikkau-

* Vrt. tutkimust. Pirkkalaisliikkeen synty s. 23.

* Vrt. ed. main. tutk. s. 75.

destaan kuuluille lapinkävijöille. Taloudellisen elämän painopiste on täten ilmeisesti siirtynyt vojolaiskaupan tähänastiselta päänäytämöltä etelämmäs Kokemäenjoen laaksoon ja lähinnä ylisen Satakunnan tai »Kalevalan» rintamaalle. Ja täkäläistä suurta taloudellista nousua seurasi mitä luontaisimmin myöskin voimakas henkinen nousuaika. Tai mitä outoa on siinä, että juuri vanhalla »Kalevalan» rintaseuduilla alettiin ihailien suhtautua loistavaan, eteläisen »Pohjan» valloitukseen ynnä sen teoiltaan ja maineeltaan tuttuihin edustajiin ja että pohjankävijäin vanhalla kotiseudulla pian yksi runo toisen jälkeen alkaa kertoa vanhoista kuuluisista »sankareista», heidän toimistaan ja elämästään, kunnes lopulta ainakin huomattavimmat pääsäikeet siihen runouteen, joka viime vuosisadalla »Kalevalan» nimisenä pantiin kokoon, olivat saaneet alkunsa? Kalevalakulttuurin ja Kalevalan runojen synty tulee täten Kyrön erähistorian valossa täydelleen perustelluksi ja niiden elimellinen yhteys vanhimman historiallisen elämämme kanssa entistään ilmeisemmäksi. Ja mikä selittää paremmin kuin Kalevalan 1. »Kyrön» miesten lopullinen pääsy Pohjanlahdelle sen uuden, kaukaiseen Pohjaan suuntautuvan valloitus- ja veroitusretkeilyn, jota kainulaiset ainakin jo 800-luvulla täälläpäin harjoittavat ja joka historiallisesti sopii niin vaivattomasti heidän tähänastisen retkeilynsä jatkoksi samalla kuin se mitä luonnollisimmin, eräiden toisten ilmiöiden ohella, joihin myöhemmin palaamme, tekee ymmärrettäväksi näihin aikoihin tapahtuvan eteläpohjalaisen löytöaineksen tavattoman ohenemisen?

Liitteitä.

1. *Eräluettelo v:lta 1552*

Valtionarkisto N:o 130 a.

Thenne här Boken Lijder på Alle The Eriemarcker och utmarcker som beseedde ock besatte äre här udi Cumä Gårdz Lään Anno 1552 som hwar sokn för sig I lengden widere förmeller.

BIRCKALA SOKNN.

Item Oluff Naistenmatkan haffuer ett erierwm vid *Vaskiuesi siöö* liggiandis 16 miill ifråå hans hema och fantz thr 3 boorwm huilcka thesse efft^{er} 3 böndr besittia skola

Jöns Olufson aff Naistenmatkaby
Pedr Lodwiik
Eskill Morthenson aff Takahuchtis

Item hele Sikoierffuiby haffuer tillhopa ett erierwm vid *Parcku siöö* liggiandis 5 miill ifrå theris byy och är ther 3 boorwm huilcka thesse effterscriffne skola besittia.

Erich Larsson aff Ilmarisby
Thomas Iacobson aff Kusenniemi
Erich Jörnson aff Toijckolaby

Item Kerstin Tohlopilaby haffuer ett erierwm vid *Kehelax siöö* liggiand. 7 miill ifrå hennas heman ock fantz ther ett boorwm huilckith besittia skall.

Larss Simoson aff Soramaltb3.

Item Michill Partta ock Erick Erickilaby haffua ett erierwm tillhopa ved *Palowesi träsk* liggiandis 8 miill ifro theris byy och är ther etth boorwm huilckith besittia skall

Oluff Sarffuana

Item Bertill Nattari aff Vatialaby haffuer eth erierwm vid *Muroledho stråmn* liggiand. 7 miill ifrå hans hemā och är thr eth boorwm huilkith besittia skall.

Marcus Iyarsson aff Leijniolaby.

Item Iacop Siurtti och Morthen Hulpoij haffua eth erierwm tillhopa ved *Palowesi siöö* liggiandis 8 miill ifrå theris byy och är ther eth boorwm huilkith besittia skall.

Lasse Persson aff Kusiniemi.

Item Hendrich Sorri haffuer ett ererwm vid *Väri tråsk* liggiandis 11 miill ifro hans hema ock är ther ett boorwm som besittia skall.

Lille Henrich Morthnss aff Aitolax.

Item Iöns Vaijninē haffuer eth erierwm vid *Värilax siöö* liggiandis 11 miill ifrå hās hemān ock är ther eth boorwm hvilkit besittia skall.

Qluff Kielas aff Messuby

Item Henrich Parojnē haffuer ett erierwm vid *Rååwesi siöö* liggiandis 10 miill ifrå hans hemā ock är ther eth boorwm hvilck skall besittia.

Iöns aff Hallila.

Item Henric Partoij ock Hendrich Kurinē haffua ett erierwm tillhopa vid *Toewesi siöö* liggiandis 20 miill ifrå theris byy och är ther ett boorwm huilkith besittia skall.

Michill Reijppinemi

Item Iöns Michilsson aff Kwsiniemi haff· eth erierwm vid *Palax tråsk* liggiandis 2 miill ifrå hans hemā och är ther 2 boorwm huilka thesse efft^{er} besittia skola.

Iöns Mickillson aff Kwsiniemi.

Lasse Madzson aff Kemmēniemi.

Här efterfölia the utmarcker som besatte äre udi förscriffne Birckala sokn

först

hele Ukasby haffuer samptligen en utmarck benempd *Ukanpohia* liggiand. 1 fierdingz miill ifrå for^{er} byy och är ther eth boorwm huilkith besittia skall.

Morthen Psson aff Koffueroby.

Item är ock en ledug utmarck hetandis *Hejkinniemi* och är ther ett boorwm huilckit besittia skall. Michill aff Kijmaiokiby

Item Iöns Vaininē haffuer en utmarck benempd *Pengoij* som ligger ifrå hans hemman 4 miill ock är ther ett boorwm huilckith hans broder skall besittia vid namn

Hendrich Olsson aff Tamkoski

Summa påå the eriemarker och utmarcker som besatte äre udi for^{ss} Birckala Soknn

Löper — 19 boorwm

Samaledis ock effterfölia här the eriemarcker udi for^{ss} Birckala sokn som inga boorwm är till vtan allenest fiskerij.

Item Iöns Vestgiöte på Vexiöö haffuer ett erierwm benempd *Hopia* ther ingen boorwm är.

Andrs Vestgiöte på Viik haffuer ett ererwm vid *Tarienes siöö* ther ingen boorwm är

Item Hēdrich Partoiij haffuer ett erierwm vedh *Toeuesi siöö* ther intid boorwm är.

Item Hendrich Kurynē haffuer ett erierwm ved sama siöö ther intid boorwm är

Item Hendric aff Airickila haffuer ett erierū vid *Kiffui träsk* som ligger ifro hans hemman 25 miill ther ingen boorwm är

Item Iöns Iunttulainē haffuer ett erierwm ved *Niemiträsk liggiand.* 28 miill ifrå hans hemman thr intid boorwm är

Item Eskill aff Vatiala haff ett erierwm vid *Etzämys siöö liggiand.* 32 miill ifrå hans hemā thr ingen boorō är vtan allenast fiskerij

Item Andrs Pehu och Lasse Pehu haffua ett erierwm tillhopa ved *Verhoperä siöö* liggiand. ifrå theris by 30 miill och är intid boorwm.

Item Lasse Tockoiij och Hendrich Tockoiij haffua eth erierwm tillhopa vid *Paroiij siöö* liggiand. 28 miill ifrå theris by thr intid boorwm är

Item Lasse Turdoij, Morthen Turdoi och Simō Turdoi haffua ett erierwm tillhopa ved *Pijlam träsk* som ligger ifrå theris by 24 miill thr ingē boo rwm är

Item Andrs Vestgiöte på Viik haffuer ett erierū ved *Väris siöö* liggiand. ifrån Viik 10 miill och är ingen boorwm till

Än haffuer han ett erierwm hetand. *Pönnäma* innan 4 rääar liggiand. från hemā 33 miill och är ingen boorwm

Item Thomas aff Ilola haff· ett erierwm vid *Simpsia siöö* ther intid boorwm är liggiand. ifrå hans hemā 26 miill

Item Hendrich Ura mz sin skrifftesbrödhr haffuer ett erierwm vid *Hango siöö* liggiand. 30 miill ifrå hemān och är ingen boo rwm

Item Monsson aff Mäkikylä haff· ett erierwm vid *Pörane siöö* som ligger ifrå hans hemān 24 miill och är intid boorwm

Item Pedr aff Markula haff· ett erierwm vid *Velhonperä* som ligger 32 miill ifrō hans hemān och är intid boorū vt ā allene fiskerij

Summa på the eriemarcker udi for^{re} Birckala sokn ved huilcka inga boorwm är till

Löper

— 16.

KYRO SOKNN.

Item these effterscriffne två mann vid nampn Nils Turcki ock Morthen Kulhiā haffua tre ererwm tillhopa nemlig 2 ererwm benempd *Lechtislambi*, vid en lithen träsk, hetand. *Vichtis träsk*, ock tridie erierwm benempd *Ruanoianpijrte*, huilcka erierwm liggia ifrå theris hemā 10 mijll, ock är ther 4 bårwm huilcha these effterscriffne 4 män skola besittia. Som är

Hendrich Nielsson aff Kalaierrfui

Henrich Olufson ibidem

Hendrich Talojnenn

Nils Morthnss Kulhian

Item these efftscriffne 2 mann vid namn Henrich Räjsti ock Henrich Harffuia haff 2 erierwm tilhopa vid en lithn träsk hetand. *Kaukaträsk* som ligger ifrå theris hemā 8 mijll, ock är eth bårwm huilckith skall besittia

Thomas Bertilson Pakulan

Item these efft^{er} 2 böndr vid namn Nils Kolckoj ock Mickill Pitkäijne haff 2 erierwm tillhopa vid *Kanganpä träsk* liggiafid. ifrå theris hemā 10 mijll ock är ther 2 bårwm, huilcka these efft^{er} 2 mån besittia skola, som är

Thomas Kolekoij oc
Pedr Hijrffuoijniemē

Item Iöns Henricksson Kiluackalan haff etth erierwm benempd *Ruhanpijrtte* vid en liten åå hetand. Karffuian åå soz liggr ifrå hans hemā 8 miill och är ther ith bårwm huilckith skall besittia

Pedr Hongoj aff Iämiierffui

Item Iöns Osora mz sin skrifftisbrödr haff eth erierwm vid *Pukara träsk* som ligger från hans hemā 2 1/2 mijll ock är ther ith bårwm huilckit skall besittia

Iöns Henrichson Pöräniemē

Item Henrich Motiaijnē haff etth erierwm vid *Pukara träsk* liggiafid. ifrå hans hemā 3 mijll ock är thr etth bårwm huilckit hans brodr skall besittia vid namn

Andrs Motiaijnenn

Item Lasse Michilsonn Kiialann haff etth erierwm benempd *Keskiueden maija* vid Koffuelachden siöö som ligger ifrå hans hemā 1 mijll ock är thr eth bårwm huilckith hans sonn skall besittia vid namn

Oluff Larsson aff Kijala

Item Iöns Lumia aff Kalliakelinis? haff eth erierwm vid for^{ns} insiöö benēpd *Valiavaldaistenmaa* som ligger ifrå hans hema 1 1/2 mijll huilckith besittia skall vid namn

Jöns Lwmia

Item these effter^{er} 2 mann ved namn Hendrich Morthenson Kiialann och Morthen Andrsson ibm haffua etth erierwm tilhopa ved

for^{se} insiöö hetand. *Ohistenlacthi* som ligger ifrå theris hema 1 $\frac{1}{2}$ mijll och är thr ett bårwrm huilckit for^{se} Hen. Morthnsons sonn besittia skall vid namn

Henrich Henss Kiialann

Item these effterscriffne 2 männ vid namn Nils Skinnare Kiialan och Iöns Olss Kallionkielist haffua ett ererwrm tillhopa vid for^{se} insiöö hetand. *Vnmanlacthi* som ligg. ifrå theris by 2 mijll och är ther ett bårwrm huilckit for^{se} Nilses sonn besittia skall vid namn

Eric Nilsson Kiialan

Item Morthen Riödhi Höytilän oc Oluff Olss Kiialan haffua ett erierwrm tillhopa vid for^{se} insiöö hetand. *Koffuelachdenpohia* som ligger ifrå theris by 2 miill ock är thr ett bårwrm huilckit besittia skall vid namn

Pedr Pucki aff Hapima

Item Henric Nijpperi Heijtolann haff eth erierwrm benempd *Heijtolanmaia* vid Parckana träsk som ligger ifrå hans hema 2 $\frac{1}{2}$ miill och är ther eth bårwrm huilckit besittia skall ved namn

Morthen Psson Heijtolann

Item Henrich Riikalann haff ett erierwrm vid *Visu insiöö* liggiand. ifrå hās hema 20 mijll ock är thr ett bårwrm huilckit han sielff besittia skall och hans eldre broder skall förestå hema hoss hans fadr

Henrich Riikalann

Här effterfölia the uthmarcker som besatte äre udi forscriffne Kyro sokn

först

Item these effterscriffne 2 böndr vid namn Henrich Persson aff Pitkämieni ock Pedr Olson aff Peijariby haffua en utmarck vid *Ruocko träsk* som ligger ifrå theris hema 3 miill ock är thr 2 bårwrm huilcka these 2 männ skola besittia

Pedr Iönsson aff Pitkäniemi

Andrs Kontthi

Item hele Kiluackalaby haff samptligen en utmarck benempd *Vehuvarpe* soz ligg. ifrå thenn by 2 miill och är thr ett bårwrm huilckit besittia skall

Oluff Iönsson aff Kiluackala

Item Andrs Karhoijsten haff enn utmarck benempd *Iämiänmaa* liggand. ifrå hās hemā 2 miill och är thr ett bårwm huilkt hans fadr brodr besittia skall vid namn

Madz Olsson aff Karhoijsby

Item Iacop Henrichsonn aff Julmaby haffuer mer jord och utmarcker än han sielff kan fikia ock fara ty skall hans fadrs brodr sama utmarck besittia vid namn

Thomas Karhu

Item these effterscriffne 4 männ vid napn Henrich Nilsson Saloby Thomas Olss aff Teffuaniemi Nils Nilsson ibm och Henrich Henss. ibm haffua en utmarck tillhopa vid *Kangan träsk* som ligg. ifrå theris by 1 1/2 miill och är ther 3 bårwz huilka these efftt^e 3 mann skola besittia vid namn

Pedr Henss aff Saloby

Oluff Madzss aff Röyhieniemi

Michill Paastw

Item these effterscriffne 2 männ vid napn Henrich Marcusson aff Ingula och Nils Motiaijnen ibm haffua en utmarck tillhopa benempd *Karhenmaa* som ligger ifrå theris by 1 miill och är ther ett bårwz huilckit besittia skall vid namn

Eskill Bertilss aff Pakula

Item Ped. Nilsson aff Ingulaby haffuer en utmark benempd *Karhiträsk* som ligger ifrå hans hemā 1 1/2 miill och är ett bårwm huilckit hans mogh besittia skall vid namn

Iöns Jönsson aff Ingulaby

Item hele Viliackalaby haffua samptligē en utmarck benempd *Rihiniemi* liggand. ifrå for^e by 1 1/2 miill och är ther 2 bårwm huilcka these efftt^e 2 män besittia skola vid namn

Iöns Paskoij

Staffa Nilsson aff Mietisby

Item hele Kiluackalaby haffuer samptligen en utmarck vid *Loma träsk* liggandis ifrå for^e by 1 1/2 miill huilckith besittia skall

Lasse Persson aff Sammis

Summa påå the eriemarcker och utmarcker som besatte äre udi for^e Kyro soknn

Löper — 30 bårwm

Samaledis ock efterfölia här the eriemarcker udi for^{re} Kyro Soknn som ingen bårwm finnas kann utan allenast fiskerij och fogla skog

Item these efftersciffne 3 männ vid nampn Nils Vijra aff Viliala Jöns Turcki aff Ikalis ock Andrs aff Karhois haff^{re} ett erierwz tillhopa vid nampn *Patopohian pjrte* vid Verdu träsk som ligger ifrån theris hemā 6 miill och är intid boorwm utā aliene fiskerij

Item these efft^{re} 3 bönder vid nampn Lasse Sijroij Hendrich Siiroij och Oluff Siiroij aff Vatiaisby haff^{re} ett erierwm tillhopa vid *Veitzi träsk* som ligger ifrån theris byy 20 miill och är intid boorwm vtā fiskerij

Item these 3 böndr Nils Kolkoiij aff Ikalais by Erich Rochkoiij ibm och Michill Rochkoiij ibm haffua ett erierwm tillhopa vid *Kodistrsk* som ligger ifrå theris hemā 18 miill och är intid boorwm vtan allenast fiskerij

Item tesse efftersciffne 3 böndr vid nampn Oluff Olsson aff Kiluackalaby Nils Grelsson ibm ock Henrich Hendrichsonn ibm haffua ett Erierwm ved *Vene träsk* liggiandis ifrå theris byy 12 miill och är intid boorwm vtan fiskerij

Item tesse efft^{re} 3 böndr vid namppn Michill aff Laitila Nils Raualdson aff Heijnierffui ock Vincentius aff Ierffuisby haffua ett erierwm tillhopa ved *Kynes träsk* som ligger ifrå theris hema 13 mijll och är intid boorwm.

Item these efftersciffne 2 böndr vid na^p Henrich Hiecka aff Sammisby och Pedr Ängoij ibm haffua ett erierwm tillhopa vid *Laxi träsk* liggiandis ifrå theris hemā 12 miill oc är intid boorwm vtann allenast fiskerij

Item Iöns Venni haffuer ett erierwm vid *Pukarulambi* träsk liggiandis ifrå hās hemā 22 miill och är intid borwm.

Item Nils Kierickalan haffuer ett erierwz vid *Kauha träsk* liggiandis ifrå hans hēa 25 miill ock är intid boorwm

Item these effterscriffne 2 böndr vid namn Morthen Riödhi och Madz Röyhiä haffua ett erierum tillhopa vid *Somi träsk* hetandis *Talimatka* liggjand. ifrå theris by 8 miill och är intid boorwm.

Item these effterscriffne 2 böndr vid näpn Lasse Kiialan och Pedr Nilson aff Höijtilä haff ett erierwm tillhopa vid *Nummiträsk* liggjandis ifrå theris hemā 15 miill och är intid boorwm vtan allenast fiskerij.

Item Oluff Larsson aff Höytjäläby haff eth erierwm vid *Koffuelachden siö* hetandis *Rautalachden pjrte* som ligger ifrå hās hemā 2 mijll och är intid boorwm.

Item Ianus Pssonn aff Mietisby haffuer eth erierwm benempd *Kangas träsk pjrte* ved Koffuelax siö liggjand. ifrå hās hemā 1 miill och är intid boorwm

Item these effterscriffne 2 män vid näpn Lasse Kiialaby och Nils ibm haffua eth erierwm tillhopa benempd *Koffuelachden maia* vid for- insiö liggjand. ifrå theris by 2 miill och är intid boorwm vtā fiskerij

Item Andrs Kiurunē haffuer eth erierum vid *Kauralambi* träsk liggjandis ifrå hans hemā 3 $\frac{1}{2}$ mijll och är intid boorwm.

Item Leijkoi Thomas aff Riitiälaby haff eth erierwm vid *Kaittain vetten träsk* liggjand. ifrå hans hema 6 miill och är intid boruz

Item Lasse Swantte aff Riitiälaby haff eth erierwm vid *Kuiffuaträsk* liggjand. ifrå hans hema 6 miill och är intid boorwm

Item Madz Vakeri aff Riitjala haff och eth erierwm vid fornde *Kuiffuaträsk* liggād ifrå hans hemā 6 miill är intid borwm

Item Pedr Olufsonn aff Riitiälä haff ith erierum vid sama träsk liggjandis ifrån hans hemā 6 miill och är intid borwm vtan allenast fiskerij

Item Iöns Latu haffr eth erierwm vid *Valkialambi* träsk som ligger hās hemā 6 miill och är intid borwm utan allena fiskerij.

Item Pedr Undoj aff Höytilä haff eth erierwm vid sama träsk liggjand. ifrå hans hemā 8 mijll och är intid boruz

Item Nils Jacobson aff Yliskylä haff eth erierwm ved *Nurmi-träsk* liggiadis ifrå hans he mā 3 miill och är intid boorwm

Item Madz Kuortti haffuer eth erierw vid *Närffuo träsk* liggiand. ifrå hans he mā 8 miill och är intid boorwm

Item Lasse Michilsonn Kiialann haff eth erierwm vid sama träsk liggiandis ifrå hans he mā 8 miill och är intidh boorwn

Item Iöns Hijtti aff Miettisby och Michill Hijtti ibm haff ett erierwm tillhopa vid sama träsk som ligger ifrå theris byy 8 miill och är intid borwm

Item these efftersciffne 3 män vid nēpn Morthen Pakaijnē Nils Haffueri och Oluff Haffueri haffua ett erierwm tillhopa vid for^{re} träsk som ligger ifrå ther. he mā 8 miill och är intid boorwm.

Item Henrich Villi haffuer ett erierwm vid sama träsk liggiandis ifrå hans he mā 8 mill och är intid boorwm

Item these efftersciffne 2 männ vid näpn Philpus aff Aloijskyä och Erich Philpussonn aff Riitiälä haffua eth erierwm tillhopa vid *Nurnierffui* liggiandis ifrå theris he mā 3 miill och är intid boorwm

Item Nils Olsson aff Karduby haff eth erierwm vid *Vori träsk* liggiadis ifrå hans he mā 7 miill oc är intid boorwm

Item Simō Kauppilan haff eth erierwm vid sama träsk liggiand. 7 miill ifrå hans he mā oc är intid boorwm

Item Hendrich Nijpperi aff Heijtola haff ett erierwm vid for^{re} *Väri träsk* liggiandis ifrå hans he mā 7 miill ock är intid boorwm

Item Eric Larssonn aff Viliackala haff ett erierwm vid *Vekaret, träsk* liggiandis 4 miill ifrå hans he mā an oc är intid boorwm till

Item Simon aff Sonnuby och Henrich ibm haffua eth erierwm tillhopa vid *Tuliträsk* liggiandis 4 mijll ifrå theris byy oc är intid boorwm till.

Item Oluff Iacopson aff Kilvaackalaby mz sine skifft bröder haff eth erierū vid *Kehäs träsk* liggiand. 7 miill ifro hans he mā oc är intid boorwm

Item Erich Itu mz sin skiftis brödhr haffr ett erierwm vid *Iuri träsk* liggiadis 3 miill ifrå hans he mā oc är intid boorwm

Item Nils Motiaijnē haff ett erierwz benempd *Takämäki* liggiandis ifrå hans hemā 5 miill oc är intid boorum vtan allenast fiskerij.

Item Hendrich Käki haffuer etth erierwm vid *Kangari träsk* liggiand. ifrå hans hemā 12 miill oc är intid boorwm vtan allena fiskerij.

Item Morthen Andersonn aff Uskelaby och Simō Persson aff Kyrönpohia haffua eth erierwm tillhopa vid sama träsk liggiandis 12 miill ifå theris by oc är intid boorwm.

Item Sigffred Käki haff etth erierwm vid *Sulku träsk* liggiandis 12 $\frac{1}{2}$ miill ifrå hans hemā oc är intid boorwm

Item Lasse Purttu haffuer etth erierwm vid *Umbimatka* träsk liggiandis 13 miill ifrå hās hemā och är intid boorwm

Item Hendric aff Riikalaby haff ett erierwm vid *Visuvesi siöö* liggiandis 20 miill ifrå hans hemā och är intid boorwm.

Item Morthen Sassi haff ett erierwm vid sama insiöö liggiandis 20 miill ifrå hans hēa oc är intid boorwm

Item Lasse aff Kierickala haff ett ererwm vid *Vaski siöö* thr ingen boorwm är vtā fiskerij.

Item Erich Rwsı aff Teuaniemiby haff etth ererwm vid *Aured träsk* liggiand. 4 miill ifrå hans hemā och är intid boorwm

Item Pedr Hendrichsonn ibm haff etth erierwm vid sama träsk liggiandis 6 miill ifrå hans hemā oc är intid boorwm

Item Nils Kiiainē haffuer etth erierwm vid sama träsk liggiandis 4 miill ifrå hans hemā oc är intid boorwm

Item Erich Kiiainjē haff ith ererwm ibm liggiandis 3 miill ifrå hans hemā och är ingē boorwm

Item Thomas Olufson aff Teffuaniemē haff etth erierwm vid for^{da} träsk liggiand. 6 miill ifrå hans hemā och är intid boorwm vtā allenast fiskerij

Item Iöns Ianacka haffuer ett erierwm vid sama träsk liggiand. 6 miill ifrå hans hemā och är intid boorwm

Item Pedr Pöllöij haffuer ett ererwm ved *Pukara träsk* liggiandis 14 miill ifrå hās hemā oc är intid boorwm

Item Hendric Lucasson aff Vadziais haffuer itt ererwm benempd *Hies* liggiandis 14 miill ifrå hans hemā oc är intid boorwm

Item Bencht aff Vilialaby haffuer eth erierwm ved *Alasvesi siöö* liggiandis 10 miill ifrån hans hemā oc är intid boorwm

Item Grels aff Kiluackalaby mz hans trij skifftis bröder haffuer ett erierwm vid sama siöö liggiandis 12 miill ifrå hans hemā oc är intid boorwm

Item Lucas Kontti mz hans trij skifftis brödher haffuer ett ererwm wid *Pakara träsk* liggiandis 14 miill ifrå hans hemā och fans thr ingen boorwm utan allenast fiskerij.

Summa på the eriemarcker ved huilcka inga bårwm är till löper
— 53.

KANGESALA SOKNN

Item Henrich Pyy aff Somatkaby haff' etth erierwm vid *Cop-sama träsk* som ligger ifrå hans hemā 6 miill och är ther 3 boorwm huilcka thesse effterscriffne 3 männ skola besittia

Hendrich Pyy aff Somatka
Ambrosis Nilss aff Raerola
Morthen aff Siukoijla

Item Madz Saukoi haffuer ett ererwm vid *Sitama siöö* liggiandis ifrå hans hemā en mill och är ther ith boorum huilkith besittia skall
Marcs Larssonn aff Paloby.

Item Thomas aff Kockila haff' ett erierwm vid *Sarha träsk* liggiand. ifrå hās hema 1 miill och är ther etth boorwm huilkith besittia skall
Siffred Thomasson aff Kockila

Item Hendrich Pyy och Lasse aff Tungeloby haffua ett ererwm tillhopa ved *Ewå träsk* liggiandis 8 miill ifrå theris byy oc är ther 2 boorwm hvilcka besittia skall

Michil Iönsson aff Somatka
Erich Larsson aff Tungelo

Item Thomas aff Keroheten haffuer etth erierwm vid *Ijylianma* ved för^{de} Kerte insiöö liggiand. ifrå hans hemā I frgh miill oc är ther etth boorwm som besittia skall

Erich Arvidson aff Tochkalby

Item Lasse Palinē haffuer itth erierwm vid *Paliselax insiöö* liggiand. ifro hans hemā 15 miill och är ther ett boorwz huilkith besittia skall

Iacob Larsson aff Palila

Iacop aff Kerpola haffuer ett ererwm ved *Mändijsen träsk* liggiand. ifrå hans hemā 20 miill och är ther 2 båorwm huilcka thesse efft^{de} besittia skola

Thomas Iacopson aff Kerpola

Eskill Nilsson aff Latula

Item Anund aff Iokisby haffuer etth erierū vid *Keduänä siöö* liggiandis ifrå hans hemā 20 miill och är etth boorwm huilckith besittia skall

Lasse Olsson aff Kockoijsla

Item Hendrich Persson aff Pitkäierffuiby haff etth erierwm ved *Hanhøj siöö* liggiandis ifrå hans hemā 12 miill och är ther etth boorwm som besittia skall

Hendrich Henson aff Pennoby

Här efterfölia the utmarcker som besatte äre udi för^{de} Kangesala soknn

Item Iöns Voijsinē haffuer en utmarck benēpd *Ilkon kallio* som ligger $\frac{1}{2}$ miill ifrå hans hemā huilkith han sielff besittia skall

Iöns Voijsininen

Item Lasse aff Hoijffualaby haffuer en utmarck benempd *Kylmä-lammi* som ligger $\frac{1}{2}$ miill ifro hans hemā och är ther ett boorwm huilckit hans son besittia skall vid nampn

Morthen Larsson aff Hoijuala

Item Erich Hoiffua mz sin skifftis brödhr haff en vthmarck benempd *Oiasniemi* liggiand. 1 miill ifrå hans hemā och är ther etth boorwm huilkith besittia skall for^{de}

Erich Hoiffua

Item Siluais Olsson aff Hödhosby skall besittia en ödis jordt
benempd *Hödoxonniemi* liggiä i fierdingz miill ifron Hödijsby
Siluast Olsson

Item hele Kerteby haff tilhopa en utmarch benempd *Valkilāma*
liggiand. halffierdingz miill ifrå theris byy och är ther etth boorwm
huilkith besittia skall

Sigfred Knutson aff Heponiemi

Item Thomas äff Keriteby haffuer mer jord än hau mechtar sielff
fikia och fara ty sattes hans broder in till honō atth boo thr vid nampn
Simō aff Kerittenbyy

Item Henrich Suinu med sinn skifftisbrödhr haffuer en utmarch
benempd *Ioensunniemi* liggiandis en fierdingz miill ifrå theris byy och
är ther 2 boorwm huilcka these efftscriffne 2 män besittia skola
Sigffred Hendrichson aff Suinulaby
Thöss Nillsson ibm

Item hele Isoijniemi by haffuer tillhopa enn utmarck liggiandis
en fiirdingsmiill ifrå theris by och är ther 2 boorwm huilcka these
efterscriffne skola besittia

Morthen Teruoij aff Isoijniem
Lasse Iullinē ibm

Item hele Riikuby haffuer en utmarck tillhopa ved Vadi träsk
som kallas *Syffuenlachdenn pohia* liggiandis 2 miill ifrå theris byy och
är ther ett boorwm huilckith besittia skall

Hendrich Morthēson aff Haffuiseua

Item hele Vichtisby haffuer en utmarch tilhopa benempd *Victis-*
tenmaa liggiand. ifrå byen halffierding och är ther ett boorwz huilckith
besittia skall

Michil Iönsson aff Victsbyy

Sunā på the eriemarcker och utmarcker som besatte äre udi for^{ss}
Kangesala sokn
Löper — 24 boorwm

Samaledis ock *efterfölia* här the eriemarcker udi for^{ss} *Kangesala*
sokn som inga boorwm är till utan allena fiskerij

Thesse effterscriffne 3 böndr vid namn Knuth aff Rekolaby Oluff Leijnoij och Oluff Kopoj haff· ett erierwm tillhopa vid *Effuo trask* liggiandis 7 miill ifrå theris by och är intid boorwm

Item Hendric Tasaijnen frelsisman i Säxmäki herede haffuer ett erierwm benempd *Kalku* innā om Cwmå gårdz länn råår och är ther intid boorwm

Item Ambrosius aff Sarkoila och Michill Leiniola haffua etth erierwm tillhopa benempd *Valkialax* liggiandis 18 miill ifrå theris by och är ther intid boorwm

Item Pedr aff Haapasari haffuer ett erierwz benempd *Kallion maia* liggiand. 20 miill ifrå hans hema thr ingen boorwm är

Item Iöns Vestgiöte på Växiö haff· ett ererwm benempd *Vanduslax* thr intid båårwm är

Item Michill Atti haff· ett erierwm vid *Kodume* siöö liggiand. 20 miill ifrå hans hemā och är ther intid boorwm

Item Nils Lotolainē haffuer ett ererwm benempd *Pohiaslax* ther intid boorwm är och ligger 20 mill ifrå hans hemān

Item Ambrosius Sarkoijlan haffuer ett erierwm benempd *Kulhapää* som ligg. ifro has hemā 24 miill och är intid boorwm

Item Simon Persson aff Torttula haff· etth ererwm benempd *Kajtaniemi* vid Värikäuru siöö som ligger ifro hans hemā 15 (25 ylived.) och är intid boorwm

Item Hendrich Ohtoiplan haff· ett ererwz ved *Toeuedhen* siöö liggiand. 22 miill ifro theris hemā och är ther ingen boorwm

Item Oluff Viluijnē och Iöns ibm haff· etth ererwm tillhopa benempd *Samalinē* liggiadis 23 miill ifro theris by ther ingen boorwm är

Item Staffan Pijttälän haffuer ett ererwm vid *Kulhapä* ther intid boorwm är och ligg. 16 miill ifrå hans hemā.

Item Rauald aff Varala haffuer ett ererwz ved *Valkialax* liggiandis 20 miill ifrå hans hemā och är intid boorwm

Item Lasse Neulaniemē haffuer ett erierwm vid *Soiaträsk* liggiand. 20 miill ifrå hans hemā och är ther intid boorwm utan allenasth fiskerij

Sumā på the eriemarcker udi Kangesala sokn som inga boorwm finnes

Löper — 14.

LEMPELÄ SOKNN

Item her Pääfuall I Säxmäki haffuer ett ererwm innā om Satagundis roar hetandis *Tappuramaia* ved Veräkäyrä siöö huilkith han kiöptt haffuer ock är ther etth boorwz huilkith besittia skall

Hendrich Larsson

Item these effterscriffne 4 böndr Oluff Makaijnen Oluff Alkuinē Lasse Sulkoij Thomas Vijalann haffua 2 ererwm tilhopa benēpd *Kallionmaia* ved Vitzakoski siöö som liggr 20 miill ifrå theris by och är ther 2 boorū huilecka these effter^o 2 män besittia skola

Madz Koijalainē

Madz Riikalaijnē

Item these efftne 3 böndr Lasse Lachdenn Oluff Moijsion och Sigffred Hulauden haffua etth ererwm tillhopa benempd *Lachden maia* vid Tarienes siöö liggiandis 25 miill ifro theris by och är ther etth boorwm huilkith besittia skall

Hendrich Moijsionn

Item Madz Riikalaijnē haffuer etth erierū benempd *Utuentaeffuall* ved Murolax siöö liggiandis 2 miill ifrå theris by och är ther ett boorwm huilkith besittia skall

Oluff Pohtoijlann

Item Andrs Nappi och Erich Näppi haffua etth ererwm tillhopa benempd *Lojlan maia* ved Käuru siöö liggiandis 23 miill ifrå theris by och är ther eth boorwm huilkith besittia skall

Erich Näppi

Item Niels Tuisku haffuer etth ererwm benempd *Liedenpohia* vid Toewesi siöö liggiandis 24 mijll ifrå hans hemā och är ther ett boorwm huilkith besittia skall

Hendric Kocki aff Iokipohia

Item these eptr^{re} 3 böndr Andrs Rarttia Anders Pylsy och Anders Herraijnē haffua etth erierwm tillhopa benempd *Virdō maia* ved Toewesi siöö liggand. 22 mijll ifro theris byy och är ther 2 boorwm huilcka these eptr^{re} skola besittia

Thōs Liipoijsen
Knuth Michilssō aff Sotauald

Item Oluff Tijroj och Iöns Liffua haffua etth ererwm tilhopa benempd *Rootaeuall* ved Rååvesi siöö som ligger 15 miill ifro theris byy och är ther etth boorwm huilkith besittia skall

Hen. Olsson Ahtialasth

Item Andrs Inniläijnen haffuer ett ererwm hetandis *Kautunlax* vid for^{re} siöö som ligger 15 miill iffrå hans hemā och är ther 2 boorwm huilcka these efft^{re} skola besittia

Nils Olsson aff Taipale
Pedr Philpula aff Toluila

Här efterfölia the utmarcker som besatte äre udi for^{re} Lempelä sokn

Item hele Kahanpäbyy haffuer tillhopa en uthmarck benempd *Petkeleniemi* liggand. 1 miill iffrå sama byy och är ther etth boorwm huilkith besittia skall

Simo Olsson aff Kahāpä

Item Moijsenrannanby haffuer en utmarch tillhopa liggiand. halffierdingz miill ifroo theris byy och är ther etth boorwm huilkith besittia skall

Iöns att Moijsenrādby

Summa på the eriemarcker ock utmarcker som besatte äre udi for^{re} Lempelä sokn

Löper — 14 boorwm

Samaledis ock efterfölia här the eriemarcker udi for^{re} Lempelä sokn som inga borwm finnes

Jöns Tappura haffuer etth erierwm benēpd *Vraijnē* som ligger 20 miill ifro hans hemā och är intid boorwm vtan allenast fiskerij

Item Iöns Knutson på Laucko haffuer etth ererwm ibm thr intid boorwm är

Item Heurich Kärri aff Kuockalaby haff ett ererwm vid *Hanga träsk* liggiandis ifrå hans hema 23 mill och är intid boorwm

Item Grels Tiura haff ett ererwm vidh sama träsk liggiandis ifrå hans hemān thr och ingen boorwm

Item Iöns Nurcki haff ett erierwm vid for^{re} *Hanga träsk* thr ingen boorwm är

Item Erich Smedh i Aijmala haffuer ett erierwm vid *Pihlaia-wesi siöö* som liggr ifro hans hemān 25 miill och är thr ingē borū

Item michill Iönsson aff Kuliuby och Mickill Thōsson ibm haffwa ett ererwm till hopa liggiandis ifrå theris by 27 miill och är ingen boorwm

Item Iöns Mottinē haffuer etth erierwm vid *Tarienes siöö* som ligger ifro hans hemān 28 miill och är intid boorwm

Item these efftr^{re} 3 män Lasse Vaehamala Thō Kaijalajnē? och Nils Halkoijnē haff etth erierū tillhopa hetand. *Kahilan maia* som liggr ifro theris by 26 miill och är intidh borwm

Item Iöns Vestgiöte på Vexiöö haff etth erierwm vid *Niemiträsk* som ligger ifro Vexiöö 33 miill och är intid boorwm

Än haffuer hann ett erierwm vid *Kiffui träsk* ther och ingen boorwm är

Item Nils Mansirannā haffuer ett erierwm hetandis *Etzävän maia* liggiandis 35 miill ifrå hans hema och är thr intid boorwm

Item Bertill Tauskoij haffuer ett erierwm hetandis *Mämmisari* liggiand. 22 miill ifrå hans hemā och är intid boorwm

Item Clemith Hupacka och Michill Thomasson ibm haffua ett erierwm tillhopa liggiadis 27 miill ifro theris by och är ther intid boorwm

Suma på the eriemarcker udi Lempelä sokn som inga boorwm finnas kann

Löper — 14.

VESILAX SOKNN

Item aff Soruala Michill ibm och Nils ibidem haffua ett erierwm tillhopa benempd *Koreniemi* ved Vitzakoski ström liggiandis ifro theris by 20 miill och fanss ther 2 boorwm huilcka these efterscriffne skola besittia

Knuth Madzson aff Sorffua
Simo Philpuss aff Ongi^{sk}

Item Morthen Kärcki aff Hindzala haffuer etth erierwm vid *Tariertes siöö* liggiandis ifro hans hem̄an 22 miill och är thr 2 borwm huilkith besittia skall

Sigffrd Inneläijnē aff Hintzala
Morthen Kärki ibm

Item Simō Owtinē Lasse Lärffuenrannā och Pedr Pouru haffua ett ererwm tillhopa liggiandis ifro theris by 20 miill och fanss ther 2 boorwm huilcka these efft^{er} besittia skola

Siwkoij aff Hiirenoia
Greis Psson Pouru

Item Thomas aff Talila haffuer etth ererwm ved *Rautawesi siöö* som ligger 20 miill ifrå hans hem̄an och är ther etth boorwm huilkith besittia skall

Erich Kässä aff Vesilaxby

Item Hendrich aff Palhusby haffuer etth Ererwm benempd *Mulialax* vad Kehässlax siöö liggiandis 10 miill ifrå hans hem̄a och är ther etth boorwm huilkith besittia skall

Hendrich Palhon

Item Sixtus aff Wackala Hendrich och Nils Somelan haffua etth ererwm tillhopa vid *Iäming siöö* liggiandis 12 miill ifro theris *byy* och är thr eth boorwm huilkith forn:da Sixtus sson besittia skall vid nampn

Erich Sixtsson Vackala

Summa på the eriemarecker som besatte äre vdi Vesilax Soknn
Löper — 9 bårwm

Här efterfölia the eremarekar vdi Vesilax soknn som inga boorwm finnas kann

Item Iös Knutsonn på Laucko haffuer ett ererwm vid *Tarienes siöö* ther intid boorwm är vtan allena fiskerij.

Item Andrs Taura aff Naruaby haffuer ett ererwm benempd *Poialax* thr intid boorwm och ligger ifrå hans hemā 22 miill

Item Iöns Knutson på Lanko haff· ett ererwm ved *Vaskivesi* thr intid boorwm är

Item Pedr Nurchi haffuer ett ererwm vid *Oula siöö* som ligger ifrå hans hemān 30 mill och är ingen boorwm

Item Nils Pöri aff Vesilaxby haff· ett ererwm ved *Kiuiträsk* liggiandis ifrå hans hemā 36 mill och är ingen boorwm

Item Kariahaijnē haffuer eth ererwm vidh *Päränne träsk* liggiand. ifrå hans heman 27 miill och är ingen boorwm

Item Anders Hejnukaijnē och Hendrich Vänni haff· ett erierwm tillhopa liggiand 24 miill ifrå theris hemān

Item Pedr Kaldzi haffuer ett erierwm wid *Quliuslax* liggiand. ifrå hans hemā 20 mill och fanss thr ingen boorwm

Suma på the eriermarcker som ingen boorwm fanss vdi for· Vesilax soknn

Löper — 8

KARCKU SOKNN

Item Eskill Karin oc Påffual Kariu haffua eth erierwm tillhopa vid *Hauhud träsk* som ligger 20 miill ifro theris hemann och är thr ett boorwm huilckith besittia skall

Madz Påffuelss aff Kuliuby

Här efterfölia the eriermarcker soz ingen boorwm fanss vara

Item Morthen Vennia Påffuel Urmia Erich Urmia Morthen Kaijrilan oc Bertill ibm haffua eth ererwm tillhopa vid *Karhia träsk* liggiandis ifro theris hemā 8 miill och fantz thr ingen boorwm vtan allenast fiskerij

Item Eskill Kouri aff Rukara haff ett erierw ved *Tora träsk* som ligger ifro hans hemā 9 miill ooh är ther ingen boorwm

Item Iöns Käki Morthn Tani aff Selkisbij, Bencht Kiuralan och Lasse aff Ierffuentakus haff etth erierwm tillhopa liggiand. ifro theris heman 12 miill och fanss thr ingen boorwm

Item Madz Ijckinē och Staffan Packalan haffa etth erierwm tillhopa som ligger ifro theris byy 9 miill vid *Karffuia träsk* och är intid boorwm

Item Simon Iönsson aff Kalloby och Iöns Henrichss ibm haffua ett ererwm tillhopa ved *Inhojttu träsk* som ligger ifro theris hemān 7 miill och är intid boorwm

Item Eskill Oravaijnē och Erich Orauaynenn haffua etth ererwm tillhopa vid *Karffuia träsk* liggiandis 10 miill ifro theris heman och är ther intid boorwm

Summa På the eriemarcker vdi for^{re} sokn som inga booruz är till

Löper — 6

TYRFFUIS SOKNN

Item Marcus Kesti och Morthen Kiikan haffua ett ererwm tillhopa vid *Kuorsuma träsk* liggiandis 4 miill ifro theris hemān och är ther etth boorwm huilkith besittia skall

Madz Kesti aff Kiikaby

Item Thomas Tuijna och Erich aff Kiikanoia haffua ett ererwm tillhopa vid *Karhitträsk* liggiandis 9 miill ifro theris hemā och är ther ett boorwm huilkith besittia skal

Madz Tuijna

Item Staffan Vincki och Lasse Fincki haffua etth ererwm tillhopa benempd *Riihöpohia* vid for^{re} träsk liggiandis ifro theris byy 7 miill och är ther etth boorwm huilkith besittia skall for^{re}

Lasse Fincke

Vtmarck som besatt vdi forscriffne Tyrffuis Sokn

Item Frandz aff Rudasierffuiby haffuer enn utmarck benempd *Siroijskoskenmaa* liggiandes 2 miill ifro hans hemā och är ther ett boorwm huilekith besittia skall

Madz aff Sammaiokiby

Suma på the eriemarcker ock utmarcker som besatte äre vdi for^{re} Tyrffuis Soknn

Löper — 4 boorwm

Här efterföljer Summarum på alle the eriemarcker och utmarcker som besedde ock besatte äre vdi forscriffne 7 soknar i öffre herede
Löper — 102 boorum

Samaledis och efterföljer här Sum̄arum på alle the eriemarker som ock besedde är i öffre herede ock äre inga boorwm till
Löper III

Här effterföljer Sum̄arum på manttaledh som fikiat och brukatt haffua the eriemarcker som inga boorwm är till
Löp — 159 männ

N e d r e h e r e d e

HWITTIS SOKN

Item Niels aff Leppäcoski haffuer en uthmarck benempd *Koienna* liggiand $3\frac{1}{2}$ miill ifro hans hemā och är ther 2 boorwm huilcka thesse efft^{re} 2 män besittia skall

Erich Nielsson aff Leppecoski
Sigffrd Larsson aff Löysälä

Item hele vambula frh haffuer tillhopa enn uthmarck benempd *Heijnioki* liggiandis 2 mill ifro for^{re} frh och är ther ethh boorwm huilkith besittia skall

Bertill Vijroij

Summa

Löp — 3 boorwm

KIULÅ FIERDING

Item hele Kanganpääby haffua tillhopa enn uthmarck benempd
Paxenma liggiandis $\frac{1}{2}$ miill ifro for^{re} byy och är ther ett boorwm
huilkith besittia skall

Marcus Michilsson aff Karhis

Item än haffuer tillegad vndr Kiulå gordt en utmarck benempd
Löytäna liggiandis 2 miill ifrå gorden och är thr etth boorwm huilkith
besittia skall

Cristoffer Sigfridzson

CUMÅ SOKNN

Item hele Kackulaisby haffuer en uthmarch tillhopa benempd
Kaskiston vori liggiandis 2 miill ifro sama byy och är thr 2 boorwm
huilcka these effterscriffne 2 böndr besittia skola

Iören Iönsson aff Haistila

Iöns Kaijturi

EFFRA SOKNN

Item hele Paneliaby haffuer tillhopa enn uthmarch benempd
Rakus liggiand. 1 miill ifro theris ^{heman} och är ther etth boorwz huil-
kith besittia skall

Hendrich Krichsson aff Panelia

Suma på the utmarcker som besatte äre vdi forscriffne 4 soknar
I Nedre herede Pro Anno 1552

Löper — 8 boorwm

2. Eränkävijät vuonna 1553.

Valtionarkisto N:o 130 a.

Thesse efftscriffne böndr		Madz Seppä Røyhiön	1 u
skatladis försth Anno 53 aff theris		Lasse Michelssō Kialā	1 u
eriemrchr och, går icke årligē like		Vincentius Ierffuen	1 u
vtha som the brwka eriemrchr		Morthn Packaijnē	1 u
		Thomss Piisoij	1 u
		Oluff Ianacka	1 u
		Thōss Teuaniemē	1 u
		Nilss Teuaniemē	1 u
		Morthn Rōdhii	1 u
		Thōss Leichu	1 u
		Iōnss Latu	1 u
		Hendrich Vakeri	1 u
		Lasse Soontti	1 u
		Per Benchtilā	1 u
		Nilss Kardu	1 u
		Ianuss Pss Meetisthn	1 u
		Andrs Kiuru	1 u
		Suma	
		— 1 skippd	8 u
		Lasse Siioij Vatziaisthn	1 u
		Oluff Hiruoij	1 u
		Pedhr Pöllöij	1 u
		Oluff Kostulā	1 u
		Hendrich Hiecha Sonnusth	1 u
		Oluff Kankoij	1 u
		Nils Gressō Kiluackalā	1 u
		Michell Laijtuļā	1 u
		Erich Larssō Viachalā	1 u
		Lasse Kalckomäien	1 u
		Hendrich Sarekilā	1 u
		Lasse Purttw	1 u
		Oluff Lemmachala	1 u
		Nils Tipiä	1 u
		Morthn Käki	1 u
		Nils Motia	1 u
		Simō Kauppilā	1 u

TYRFFUIS SOKNN			
Michill Kimppa	1 u		
Pedr Kimpa	1 u		
CARCKU SOKN			
Morthn Huidha	1 u		
Erich Harsw	1 u		
Benckth Kiuralan	1 u		
Oluff Kutalan	1 u		
Siffredh Piltti	1 u		
Thōss Tiainē	1 u		
Hendrich Käki aff Selckis	1 u		
Merthen Tani	1 u		
Oluff Surikurckw	1 u		
Morthn Urmian	1 u		
Bertill Karrilā	1 u		
Erich ibm	1/2 u		
Summa	13 1/2 u		
KYRO SOKNN			
Jōnss Turcki	1 u		
Simō Käki	1 u		
Siffredh Käki	1 u		
Hendrich Käki	1 u		
Lasse Purttw	1 u		
Andrs Sircha	1 u		
Madz Rwsii	1 u		
Madz Hindrss Machnalā	1 u		
Oluff Käki	1 u		
Iacop Olssō Viiliachala	1 u		
Simō Sonnū	1 u		

Simo ibm	1 u	LEMPELÄ SOKNN	
Oluff Pochialadhn	1 u	Iönss Tappuri	2 u
Lasse ibm	1 u	Hendrich Karri	1 u
Oluff Varapennā	$\frac{1}{2}$ u	Erich Smedh	2 u
Andrs Vaialan	$\frac{1}{2}$ u	Michell Iönssō Kuliun	1 u
Knutth Ioieldh	1 u	Michell Thōsson ibm	1 u
Lasse Tihalā	1 u	Iöns Mättinē	1 u
Mor. Attilan	1 u	Lasse Vaehemalā	1 u
1 skipp 10 $\frac{1}{2}$	u	Thōs Kaialan	1 u
Micheli Ioieldh	1 u	Nils Halhoijnē	1 u
Marcus Koijwniemē	1 u	Nils Mansirannan	1 u
Erich Tihalan	1 u	Oluff Moijsio	1 u
Oluff ibm	1 u	Andhrs Vioijnen	1 u
Lasse Mustapä	2 u	Lasse Ladhn	1 u
Pedhr Tihalan	1 u	Mor Häffuälän	1 u
Per Harhalan	1 u	Iöns Liffua	1 u
Erich ibm	1 u	Oluff Actiälā	1 u
Madz Ochthoi?	1 u	Iören Ladhn	1 u
Andhrs Hapaniemē	1 u	Andhrs Iniläijnen	1 u
Dominics Hierttuala	2 u	Pedhr Luuiaiijnē	1 u
Rasius ibm	1 u	Hendrich Karviaynē	1 u
Madz ibm	2 u	Hendrich Lipoj	1 u
Nils Lotholan	1 u	1 skippd	3 u
Ions Tarppilā	1 u	VESILAX SOKN	
Micheli ibm	1 u	Hustrw Anna	1 u
Ambrosis Sarkolā	1 u	Thōs Tallilā	1 u
Micheli Riinsth	1 u	Lasse Manderen	1 u
Pedhr Thorittu	1 u	Hendrich ibm	1 u
Clemetth Niemesth	1 u	Iacop Palhun	1 u
Lasse Vilchi	1 u	Sixtus Vachkan	1 u
Clemetth Suijnula	1 u	Siffredh Ania	1 u
Per Lontti	1 u	Summarum	
Clemetth Hoijua Pitkäier- ffuē	1 u	— 9 skippd	19 u
1 skippd	7 u		

3. Eränkävijät vuonna 1554.

Valtionarkisto N:o 1972.

These efttersciffne haffwa		KYRO	
brused fiskerii vdi eriemarcker		Ianus Viicki	1 u
ock är opburid aff hwardere		Nils Seppä '	1 u
geddor i skatt som här efftscrif-		Ions Hiitti	1 u
fuith står		Morthenn Pachka	1 u
pro Anno		Thomas Kisoi	1 u
1554		Oluff Haffueri	1 u
		Iöns Lumia	1 u
TYRFFUIS SOKN		Vindi Ierffuē	1 u
		Oluff Hirui	1 u
Oluff Nupalan	1 u	Iöns Latu	1 u
Michillibm	1 u	Ped Riitiälän	1 u
		Lasse Miehelän	1 u
CARCKU SOKN		Andrs Kiurijnē	1 u
		Ions Ianacka	1 u
		Lasse Ritiälän	1 u
Morthn Huidha	1 u	Lasse Samm.	1 u
Lasse Harsu	1 u	Lasse Vadiaisthn	1 u
Bench Kiuuralan	1 u	Grls Kurchelan	1 u
Sigffrd Piltti	1 u	Oluff ibm	1 u
Thomas Piltti	1 u	Ped Pöllöi	1 u
Eskill Orauainē	1 u	Andrs Karhoisten	1 u
Erich Orauainē	1 u	Madz Röyhiä	1 u
Morthen Tani	1 u	Nils Motian	1 u
Simo Kallon	1 u	Oluff Viliackalā	1 u
Iöns Hensson ibm	1 u	Erich ibm	1 u
Oluff Surkurcku	1 u	Michill ibm	1 u
Madz Packalan	1 u	Simo Sonnū	1 u
Tho Tiiainē	1 u	Madz Käki	1 u
Paffuell Urmiā	1 u		1 skippd u
Morthn Urmiā	1 u	Hendrich Sarchila	1 u
Morthen Kairilan	1 u	Hendrich Olsson ibm	1 u
Erich Iitu	1 u	Nils Sasi	1 u
Erich Horoi	1 u	Oluff Helioi	1 u
Madz Veisi	1 u	Madz Hinckalan	1 u
1 skippd	1 u	Simō Kauppilā	1 u

Marcus Koivniemē	I //	Oluff Moision	I //		
Erich Ylheisten	I //	Michill Kuliu	I //		
brwka fiskeriid vdi tavest- hus län	{	Lasse Mustapä	I //	Michill Thōsson ibm	I //
		Lasse Ollilan	I //	Nils Leikari	I //
		Oluff Hinkanpoica	I //	Ands Herrainē	I //
		Oluff Pohialachden	I //	Oluff Tiironi	I //
		Sigffrd Lonttilan	I //	Oluff Toopi	I //
		Ands Varailā	I //	Ions Liiffua	I //
		Oluff Kollalan	I //	Morthen Häueld	I //
		Hendrich Painijnē	I //	Madz Kerri	I //
		Erich Morthenss Har- halā	I //	Ands Innilān	I //
	I skippd 13 //	Sigffrd Lachden	I //		
			I 1/2 skippd //		
P. Harhalā	I //	Ions Mottinē	2 //		
Birith Alkuinē	I //	Nils Mottinē	I //		
Lasse Aatinē	I //	Hen Morthn	I //		
Madz Ochtoi	I //	Erich Seppä	2 //		
Hen Ochtoi	I //	Anders Vioinē	I //		
Dnics Herttualā	2 //	Ions Tappura	I //		
Madz Lendzmā	I //	Hustru Anna Hiedāniemē	I //		
Rasmus Herttualā	I //				
Ions Tarpilainē	I //				
Michill ibm	I //				
		VESILAX SOKN			
Brusius Sarchoilan	I //	Jons Knutsonn	3 //		
Michill Clemoilā	I //	Erich Outinē	I //		
Pedr Torittu	I //	Iacop Palhonn	I //		
Oluff Sylchiā	I //		14 //		
Nils Lootolainē	I //				
		Summa opborne aff erie- marcker Pro Anno			
		1554			
Lasse Lachden	I //				
Clemith Hupacka	I //	Skatte geddor 9 skippd 10 //			

4. Eränkävijät vuonna 1555.

Valtionarkisto N:o 1978.

Thesse effter^{te} haffua varidh hwarder' geddor ett u i skatth
till fiskeriidh vdi K Mttz erie- Anno
marcker och är opboridh aff 1555

TYRFFUIS SOKN		Lasse Kierichalalan	1 u
		Madz Hincka Mahnalan	1 u
Michill Karhu aff Nwpala	1 u	Ions Purttu	1 u
Oluff Korttu ibm	1 u	Oluff Hrmä Herttualan	1 u
		Nils Tiipia Kalchumäen	1 u
		Michill Laitolan	1 u
CARCHU S:		Niils Sasi	1 u
Ions Käki	1 u	Erich Affram	1 u
Morthn Tani	1 u	Morthin Käki Uskelan	1 u
Brusius Selild	1 u	Nils Mootiainē	1 u
Oluff Suurkurchu	1 u	Stor Madz Röyhionimē	1 u
Simō Pispa	1 u	Michill Lembi	1 u
Lasse Harsii	1 u	Simō Sonnū	1 u
Morthen Huida	1 u	Lasse Sontti Riitiälen	1 u
Bencht Kiuralan	1 u	Lasse Michils Kiialan	1 u
Morthn Urmiä	1 u	Ands Kiuruinē ibm	1 u
Tho Tiiainē	1 u	Nils Kardu	1 u
Madz Packalan	1 u	Ianus Wicki Meettistē	1 u
Päffuell Urmia	1 u	Thomas Kiisoi ibm	1 u
Morthn Käirilan	1 u	Morthn Rödhi	1 u
	15 u	Vincentius Ierffuen	1 u
		Morthn Packainē	1 u
		Ions Hiitti	1 u
		Ions Laattu	1 u
			17 u
Lasse Sammin	1 u		
Oluff Kostulan	1 u		
Lucas Kontti Iämierffuē	1 u		
Nils Grls Kiluackalā	1 u	BIRCKALA SOKN	
Nils Vira Vilialan	1 u	Sigfrd Tompilan	1 u
Ped Pöllöij	1 u	Oluff Vilulan	1 u
Andrs Swchalan	1 u	Ions Viluinē	1 u
Lasse Purttu	1 u	Oluff Hyppäri	1 u
Hendrich Sarchilan	1 u	Erich Hyppäri	1 u
Hendrich Mäki Käkelän	1 u	Frاندz Hyppäri	1 u
Simō Cauppi Mahnalā	1 u	Lasse Toickoij	1 u
Sigfrd Käki	1 u	Hendrich Toickoi	1 u
Lasse Ahrā Kalkumäen	1 u	Sigfrd Toijekoi	1 u
Madz Rwsī Heinierffuē	1 u	Nisius Lwckalan	1 u
Nils Rauald ibm	1 u	Oluff Mnsu	1 u
Simō Käkelän	1 u	Simō Sooman	1 u

Oluff Vattuinen	1 u	Madz Ingi	1 u
Oluff Leijnoij	1 u	Michill Aatti	1 u
Madz Vinni	1 u	Lasse Ollilan	2 u
Hendrich Viia	1 u	Madz Ylhäisten	1 u
Thomas Iloilan	1 u	Knuth Jokioisten	1 u
Morthn Turdoi	1 u	Peder Hapasaren	1 u
Bencht Benchtilän	1 u	Oleff Houttu	1 u
Madz Hallilan	1 u	Oleff Tiitoi	1 u
Hendrich Swtar	1 u	Morthn Tarchia	1 u
Hendrich Partoi	1 u	Lasse Vilchi	1 u
Morthn Vaininē	1 u	Rauald Varapennō	1 u
Ions Vaininē	1 u	Hen Paiune	1 u
Oluff Sorri	1 u	Erich Alckuinē	1 u
Staffan Keierffuen	1 u	Peder Harhalan	1 u
Ions Iunttulainē ibm	1 u	Lasse Aattinen	1 u
Vincentis Ilmaristen	1 u	Oleff Pohialachden	1 u
Hendrich Airickilan	1 u		35 u
Marcus Kohma	1 u		
Hen Airickilan	1 u		
Oluff Naistenmatkan	1 u	LEMPELÄ SOCHN	
Hendrich Tyrchöilän	1 u	Iöns Larsson Tappuralā	1 u
Lasse Sipilän ibm	1 u	Erich Säppā Amala	1 u
	34 u	Hustru Ainia Huda ^{ca}	1 u
		Oleff Moision	1 u
		Morthn Häueldh	1 u
		Nils Mansirannan	1 u
		Oleff Liua	1 u
		Vähä Oluff Kaialainē	1 u
		Oleff Toopi	1 u
		Sigffredh Lachden	1 u
		Ursa Kärrilan	1 u
CANGESALA SO:			
Iöns Westgiöte	5 u		
Iöns Tarpilainē	5 u		
Peder Pehu	1 u		
Madz Ochtoi	1 u		
Clemit Tarpilan	1 u		
Hen Ochtoi	1 u		
Nils Lotolainē	1 u		
Anders Hapaniemē	1 u		
Micheli Clemoilan	1 u		
Dnicus Hertualan	1 u	Ions Knutsonn	3 u
Brusius Sarcholan	1 u		14 u
Rarmus Hertualan	1 u		
Madz Lenzman	1 u	vSummarum opborne	
Morthn Atti	1 u	skattegeddor 6 skippd	18 u

5. Eränkävijät vuonna 1556.

Valtionarkisto N:o 1998.

Här effterfølger manttaled
opa the bönder som haffua va-
ridt till fiskeriid vthi eriemarchen
och är opburid aff huarder' 20
mrchpdh i skatt

KYRO SOCHN

Anders Sirckala	1 u
Lasse Purttu	1 u
Hendrich Sarchilan	1 u
Hendrich Sarchi Uenkylä	1 u
Simo Cauppi	1 u
Sigffredh Käki	1 u
Lasse Ahran Kalkumäen	1 u
Madz Rusii Heinierffuē	1 u
Nils Raualdh	1 u
Simo Käkelä	1 u
Lasse Kierickalā	1 u
Madz Hincka Mahnalā	1 u
Iöns Purttu	1 u
Oluff Härmä	1 u
Hendrich Mäki	1 u
Nils Tipiä	1 u
Nils Sasi	1 u
	17 u
Michell Laitilan	1 u
Lasse Sammi	1 u
Erich Affram	1 u
Mor Käki Uskelan	1 u
Nils Motiainē	1 u
Står Madz Röijhiniemē	1 u
Oluff Kauppi	1 u
Lasse Olssō Sontti	1 u
Andherss Kialan	1 u
Thöss Kisoij	1 u
Mor Rödh	1 u
Morthen Pakainē	1 u
Iönss Hiitti	1 u

IonssLaatw	1 u
Siegffredh Tompilā	1 u
Oluff Viluinē	1 u
Oluff Hypp	1 u
Erich Hypp	1 u
Franss Hypper	1 u
Sigffredh Toijekoj	1/2 u
Hen Toijekoj	1 u

Iiggia tilpā Sirckala

BIRCKALA SOKNN

Siffredh Tompilā	1 u
Madz Soramā	1 u
Hendrich Vian	1 u
Thöss Iloijlā	1 u
Mor. Turdoij	1 u
Madz Hallilā	1 u
Hendrich Sutar	1 u
Mor. Vaijninē	1 u
Jonss Vaijninen	1 u
Oluff Sorri	1 u
Erich Kulchas	1 u
Benkth Benctilā	1 u
Staffan Keierffuē	1 u
Jons Iüttulainē	1 u
Marcus Kohma	1 u
Hen Aijrickalā	1 u
Bertill Vmälän	1 u
Lasse Vattulā	1 u
Oluff Vattulā	1 u
Andrs Rökäss	1 u
Oluff Kuningas	1 u
Erich Teuras Kötth	1 u

CANGESALA SOKN

Raffualdh Varapennō	1 u
Oluff Tiitoij	1 u
Oluff Houttu	1 u

Mer Tarchia	1 u	Andrs Hapaniemē	1 u
Per Hapasaren	1 u	Nils Lotoijlajjnē	1 u
Lasse Vilchi	1 u	Per Pehu	1 u
Hendrich Paiunē	1 u	Madz Ochtoij	1 u
Per. Harhalā	1 u	Madz Porffuari	1 u
Oluff Pohialahdn	1 u	Mor. Atti	1 u
Andrs Varalainē	1 u	Micheli ibm	1 u
Brusius Sarkoij	1 u	Knutth ibm	1 u
Jönss Tarpila	1 u	Lasse Ollilan	1 u
Michill ibm	1 u	Erich Ileheisthn	1 u
Rasms Herttualā	1 u	Bertull Kerpoilā	1 u
Madz ibm	1 u	Summa	
Dnics ibm	1 u	geddor 4 schipund	9 u

6. Eränkävijät vuonna 1557.

Valtionarkisto N:o 2030.

Thesse effter^{ne} haffua bruket fiskerii wti eremarken och haffua utgiort geddor och mathfisk i skat szom h effth^{uit} stoor anno

1557

KYRO SOCHN

Erich Affram
Mich. Lembi
Nils Motia
Morthn Käki
Oleff Viliackalā
Hen Sonnu
Siffred Käki
Simō Sarkilā
Andrs Sirkalā
Madz Pkinen
Simō Tättälen
Lasse Affram
Lasse Kiericka
Oleff Htualan
Ions Purtu
Lasse Purtu

hvarder' 1 %
geddor

Simō Kauppilā
Micll Laitilan
Nils Sasi
Nils Tijpiä
Nils Rauald
Lasse Kijalan
Morthn Pakaine
Ions Hijtti
Lasse Suantti
Thō Kiisoij
Morth Rödhi
Anders Kerä
Lasse Harta

hvarder 1 %
geddor

BIRCKALA SOCKN

Morthn Hypplen
Erick ibm
Eskell Lusicka
Iacop Vermälen
Oleff Vattuine
Lasse Vattuine
Morthen Vaininē
Nils Luckalan
Hen. Hordell

hvarder' 1 %
geddor
matfisk—4 %

Madz Suoramā		P Pehu	
Morthen Pylsy		Anders Hapaniemē	
		Hen Lotolainē	
Lasse Iriainē	} hvarder' 1 % geddor matfisk 8 %	Lasse Villi	
Hen Utucka		Oluff Varala	
P Marculan		Hen Paiuladhen	
Madz Hallilā		Anders Nils. Melkilē	hvarder'
Morthn Turdoij		Erick ibm	geddor 1 %
Thō Iloinen		Knuth Iokioisten	Matfisk
Marcus Kochma		Micll Atti	hvarder' 1 %
Eskell Teius		Morthn Atti	
Hen Airickilan		Oluff Hinkapoika	
Lasse Ilmariste		Lasse Ollilā	
Hen Viluinē	Madz Virolainē		
Iöns Naistematkan)	Madz Häkera		
	Morthn Tarkia		
	Bärtell Kerpoilā	hvarder'	
CANGESALA SOCHN	Morthen Bruaghari	geddor 1 %	
Madz Htualan	Lasse Urdiainē	Matfisk	
Rasms ibm	Anūd Iokioste	hvarder' 1 %	
Agustins ibm			
Iöns Tarpilā			
Micll ibm			
Madz Olf. Ochtoilā			
Clemeth ibm			
	Suṁa upborne aff for ^{ne} 3		
	socknar		
	Geddor 79 %	}	
	Matfisk 39 %		

7. Erämaatalonpojat vuonna 1562.

Valtionarkisto N:o 2143.

EREMARCKS BÖNDER	K a u k a i e r f f u i
I KYRÅ.	Thō Bertilss
P u k a r a	L a c h d e n l a m b i
An Motia	Hen ibm
	Madz ibm
V e s a i e r f f u i	T a i p a l e s w
Oloff Niura	Oloff Nilss
A l a i e r f f u j	R o k o i e r f f u j
Hen. Erichss	Per Iönss

Satakunta — 7

Madz Iacopss	Joensw
Per Kärkj	Erich Erichss
Per Hongoj	Torckel ibm
Pohialax	Korppolax
Michel Bucki	Hen Hnss
Simo Suenss	
Viñinemi	Rolax
Nils Skinnar	Bertil Echss
Varisalmi	Ritaniemi
Michel Paasto	Morthen Michelss
Oleff Madzss	
Koiffwisto	Jämingi
Eskell	Oleff Hnss
Oijansw	Mammola
Simo ibm	Thös Morthnss
Vehunaru	Sikalaxi
Oleff Iönss	Oleff Hnss
Sūa aff Kyro	Murosalmi
Kroker — 2 k 3 $\frac{1}{2}$ öre	Marcus Larss
	Jönss Olss
	Madz Hnss

BIRCKALA

Hopianemj	Keiheslaxi
Nisis Hnss	Lasse Simöss
Marcus Larsson	Petäielambi
	Jacob Hnss
Hanhoilaxi	Olkitaipell
Hen Henss	Lasse Taricka
Jöns Larsson	Madz Täckj
Lewunemi	Vakanemj
Lasse Echss	Erich Toickoij
Michel Pouru	
Patalanmaija	Petkelijsnemj
Jönss Nilss	Erich Olson

Heickinemj Michel Nilsson	Brusis Nilsson Elinn ibm
Ylenmäkiosnemi Michel Nilson	Kopsai oensw Morthn Larsson
Saloisby Per Henss	Kalcku Sig st Larson
Pengå Ar st Nilson	Eneiärrffuj Madz Larson Michel Iönss
Suma aff Birckala kroker 2 k 10 1/2 öre	Iylhä Lasse Knutson
	Vennelaxi Iöns Thöss

CANGASALA

Sitama Marcs ibm Thös ibm	Palisenlaxi Poual Bertillss
Sahraierffuj Marcs Madzss Thös ibm	Korennnemi Lasse Ersson
Kopsama Morthn Pson	Vidzacoski Simo Seijues
	Suma aff Cangasala kroker I k II 1/2 öri

8. Erämaatalonpojat vuonna 1564.

Valtionarkisto N:o 2164.

Eremarchis bönder och ny- besatte udi öffre Sategundenn	Vesaierrffui Oluff Niura
KYRÅ SOCKN EREMARCK Pukara Ander Motia	Alaierrffui Hen Erichss Motiainē
	Jöns

1 Ylivedetty ja viereen kirjoitettu: finnes vdi scatte manttalet.

Kaukaierffui Thōs Bertilss	BIRCKALA EREMARCK
Lachdenlambi Poual Henss Per Morthriss	Hopianemi Nisius Henss Marcus Larss
Taipalesw Oluff Nilss	Hanhoilaxi Hen Henss Jöns Larss
Rokoierffui Per Jönss Madz Jacobss Per Kärki Per Hongoj	Lewunemi Lasse Erichss Michel Pours Erick Praski
Koffualachdenpohia Mickell Bucki Simon Suenss	Patalanmaija Iacop Nilss
Vinnannemi Nils Skinnar	Joensw Erick Erichss Torckel Morthnss
Varisalmi Michel Paasto Oluff Madzss	Kolkiulaxi Lasse Pappoinen Madz Hachkainē
Koiffuistå Eskill Jöns Iaskara	Pohialaxi Michell Mackoine
Oijansw Simon	Ladzonemi Pouall Macko ^{ea}
Vehunaruē Oluff Jönss	Matala salmi Sigffredh
Suma udi för ^{ea} Kyra erä- marck kroker — 2 k 10 öri Mantall — 21.	Iähdyspohia Erick Knutss Corplax Hen Erichss

R o l a x i Bertill	P e n g o Arvid Nilss
R i t a n i e m i Morhen Michelss Hen ibidem	K a r u a n o i j a Madz
I ä m i n g i Oluff Henss.	V e h ä h a u h o i j a p e r ä Jacob Jacobss
M a m m o l a Thomas Morthnss	S u m a u d i f o r st B i r c h a l a pohia Erä'ck Krokar — 4 k i öri Mantall — 36.
S i k a l a x i Oluff Henss.	C A N G A S A L A E R E M A R C K
H a u c k a n e m i Ions Keckoinē	S i j t a m a a Marcus Thomas
M u r o s a l m i Marcus Larss Jons Olsson Erich Madzss	S a h r a i e r f f u i Marcus Thomas
K e i h e s l a x i Lasse Simonss	K o p s a m a Morthen Pss Brusius Nilss Erich ibm
P e t ä i e l a m b i Jacob Henss	K o p s a n o i j a n s w Morthn Larss
O l k i t a i p a l l Nils	K a l c k u Sig st Larsson
V a k a n e m i Madz Parkinē	E r ä i e r f f u i Madz Larsson Michell Iönss
P e k e l i j s n e m i Erich Olsson	I y l h ä Lass Knutss
H e i k i n n e m i Michell Nilss	

S o l t t u a	M u l d i a
Marcus	Nils Kariala ^{oo}
P a l i s e n l a x i	P o h i a l a x i
Poual Bertilss	Lasse Manni ^{oo}
K o r e n e m i	L o i l a l a x i
Lasse Erichss	Nils Madzss
	Per Skinnar
V i d z a c o s k i	S u m a v d i f o r ^{oo} C a n g a s a l a
Simon Seijues	erämärck
K e d u e n s i a	Kroker — 3 k 2 öri
Iöns Martti ^{oo}	Mantall 26.
V a l k i a l a x i	C A R C K U E R E M A R C K
Per Tursainen	Hen Mustapä
Anders Kopoi ^{oo}	
Anders Ruorai ^{oo}	
K e r p o i l a j T a r h a p ä	S u m m a r u m u d j E r ä m a r k e n
Thomas	krokettall — 10 k 2 1/2 öri
Lasse Pynnäi ^{oo}	Mantall 84.

Siihen nähden, että seuraavia erähistoriallisia lähteitä ei ole aiemmin julkaistu, vaikka niiden erikoinen historiallinen arvo on kieltämätön, olemme katso-
neet niiden tunnetuiksi tekemisen alkukielisinä tarpeen vaatimaksi. Aikomukse-
namme oli ensinnä julkaista se osa lähteistä, joka lähinnä liittyy tutkimukseemme
»Pirkkalaisliikkeen synty,» liitteenä tähän ja jättää toinen osa niitä jo tällöin
suunnittelemamme, Kyrön eräkulttuuria koskevan, tutkimuksen yhteyteen. Kun
kuitenkin tämäntapainen lähteiden paloittelu tuntui epätarkoituksenmukaiselta,
jätimme niiden julkaisemisen nyt ilmestyvän tutkimukseemme yhteyteen.

Lähteiden valintaan nähden huomautamme, että olemme valinneet julkaista-
viksi vain ne erälähteet, jotka kuvastavat eräelämän suuren murroksen 1550- ja
1560- luvuilla ja tällaisina ilmeisellä varmuudella edustavat juuri »vanhaa», itse-
näisesti kehittyntä eräkulttuuriamme. Myöhempiä irrallisia uutis-asutuksia kos-
kevia lähdeilmoituksia, vähäpätöisempiä ilmoituksia tuomiokirjoissa, y. m., joihin
saanemme myöhemmin tilaisuuden palata, olemme tässä, kuten osittain esitykses-
sämmekin, sivuuttaneet. Niinikään voimme tässä yhteydessä vain viitata sellai-
siin erittäin tärkeisiin erälähteisiin kuin Satakunnan eräomistajien luetteloon, joka
on painettu Mustaan Kirjaan ss. 586—88 ja samaten erikoisen valaiseviin ilmoi-
tuksiin, jotka sisältyvät Valt. ark. N:o 2401 a v:lta 1589 ja joista tärkeimmät on
julkaissut J. W. Ruuth Hist. Ark. XVI, ss. 35—44.